

4c
3-91

F. ZUBOV

КОМІКЪВ

(ГРАМАТИКА)

МЕДОЗЗА ШКОЛАԹ

3-әт да 4-әт ВЕЛӘТҶАН ВО

1141

54
100
4 1/2
100

УЧПЕДГИЗ
МОСКВА 1933

F. ZUBOV

К О М І К Ь V

(GRAMATIKA)

MEDO33A 8KOLALƏ

3-ət da 4-ət VELƏTÇAN VO

UÇPEDGIZ
MOSKVA 1933

Ответ. редактор *Хорошев Н. И.* Техн. Ред. *Чугин С.* Книга сдана в набор 31/V-33.
Подписано к печати 28/VII-33. Учгиз №4671. Инд. Ц-12-н. Уполном. Главлита
В-49709. Зак. № 605. Тираж 8500 экз. 7 печ лист. Бумага $62 \times 94\frac{1}{16}$. тип. знаков
на 1 бум. лист 65.000. Бумажн. листов 29750.

17 ф-ка нац. книги ОГИЗ'а РСФСР треста «Полиграфкнига»
Москва, Шлюзовая наб., д. № 10.

§ 1. Şornikuzaın kəvvəzlən jitsəm.

Asbı.

Zarıa jügerən asıls əzjis.
Ju sajn zuz vızan vı vonnu kuis.
Zulla lısvaən zorızze misısə.
Ləz-rəma ıovoiş kəzuıvves rıssısə.
Sajmisə məssez ju dörın vızlın.
Pondisə zılzıń kajez vaz kızıń.
Vər vılət, va vılət lebzə tuman.
Mort vorota berdiş voştə igan.

Zadaça 1. Lıddə kəvbursə. Mıj jılış setən gizəm? Mıj jılış gizəm medozza şornikuzaas? A məd şornikuzaas? 3-as? 4-as? 5-as? 6-as? 7-as? 8-as?

Ar.

1. Loktə gaztəm ar. 2. Dugdıvtəg kıştə posni zer. 3. Su-
pıt təv kızıez vılış letə lıssesə. 4. Turiez lebzəń sarız saje.

Zadaça 2. Şetə otvettesə gizəmən. Bıd otvet şetə kık kılən.
Kıknan kılıs ətamədkət medvı vılısə vezərtəmən jıtəmaş.

To kız kerə ızsə. Loktə ar. Gaztəm ar.

1. Loktə (mıj?)... Ar (kəəm?)...

2. Kıştə (mıj?)... Zer (kəəm?)... Kıştə (kız?)...

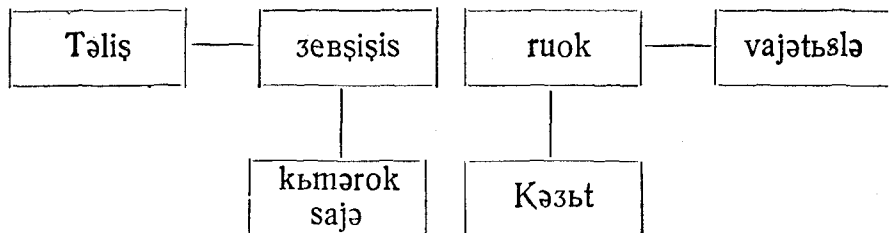
3. Təv (mıj kerə?)... Letə (mıj?)... Letə (mıj vılış?)...
Təv (kəəm?)...

4. Lebzəń (kinnez?)... Lebzəń (kıtçə?)...

Şornikuzaın kəvves ətamədkət vezərtənən jitsəń.
Jitsəmsə etə pozə mıtçavń juaşannez suvtətləmən.

Zadaça 3. Juaşannezən da çetözən mıtçalə, kьz ena şo^{gni}-kuzaezьn kьvvес vezərtanən jitsəнь.

Təliş zевşişis kьmərok sajə. Kəzivvес novəьn kusəнь.
Ju vьlət tuman vəvdişşə. Jugjalьslə səstəm lьsva.
Sunəşə pəriş kьz. Kəzьt ruok vajətslə.
To kьz:

Zadaça 4. Ulьn kьvveziş gizə şornikuzaez. Kьvvесə vezlə, kьz kolə vezərtan şərti. Kьzzьka gizəм kьvvесə ed vezlə, a siz i kolə.

1. Loktis, zeraəş, lun.
2. Poznalis, posnitəş, zer.
3. **Kajjez**, levzь, sariz, sonьt.
4. Nənas, **kolxoznikkez**, zimlav, ьv vьlə.
5. Loktəmaş, **kuz zera**, arnas.

Zadaça 5. Ena risunokkes şərti gizə vişt. Juralə sijə „Çakjav-tən“. Kььm şornikuza gizatə ozza risunokьs şərti? Kььmə gizatə mədьs şərti? Mьj jьliş şornitşə vьd şornikuzaьn?

Zadaça 6. Uliş vьd juaşan vьlə dumajtə da gizə zənytik vişt. Kььm şornikuzaış gizatə medozza viştə? Mьj jьliş gizatə vьd şornikuzaьn?

Къным şornikuzaış gizatə məd viştə?
Мъј јлиш gizatə вѣд şornikuzaьн?
Къным şornikuzaış gizatə kujimət viştə?
Мъј јлиш gizatə вѣд şornikuzaьн?

1. Къз mi·аззыlim ruçəs?
2. Къз mijan kolxozə loktis medozza traktor (libə vundan masina, tələtçan masina)?

3. Къз mijan pozar vəli?

Z a d a ç a 7. Ozza kod zə.

Gizə vişttez juaşannez vьlə:

1) Къз mi vugraşim?

Къным şornikuza gizatə eta viştə?

Medozza şornikuzaas мъј јлиш gizatə?

Məd şornikuzaas мъј јлиш gizatə?

Kujimətas? Nələtas?

2) Къз mijan gruppə vetlis vərə ekskurşiaə?

Къным şornikuza gizatə eta viştə?

Medozza şornikuzaas мъј јлиш gizatə?

Məd şornikuzaas мъј јлиш gizatə?

Kujimətas? Nələtas? Vitətas?

§ 2. Emañim.

Z a d a ç a 8. Suvtətlə gizikə kьvvesə, kədna şetəнь otvet kin?
juaşanlə.

Mu gərə (kin?)...

Trubkaez teçə (kin?)...

Зоз mişkalə (kin?)...

Koperaciaьн uzalə (kin?)...

Mortəs veşkətə (kin?)...

Əvçinaez kerətə (kin?)...

Çeladəs velətə (kin?)...

Jərnəs vurə (kin?)...

Z a d a ç a 9. Medoz gizə — kin olə vəгьн, a sьvəгьşan gizə,
мъј вьdmə vəгьн.

1. Vəгьн oləнь... (kin?).

2. Vəгьн вьdməнь... (мъј?).

Кəз. Ur. Кəç. Pozum. Зoriz. Кəјin. Ъzman. Oz jagəd.
Ruç. Os şəktan. Pipu. Kəг. Њьv. Os. Kьг. Къз. Tupka. Ma-
lina. Şuz. Vovpu. Pəlan. Revina. Ləmpu. Kajvarьs. Moroska.

Joz. Zülüm. Baq. Tar. Şəva. Nınu. Dozmər. Zon. Pikan.
Setər. Kək. Çuzmər.

Zadaça 10. Şeşskəj kəzajstvoyn uzalan predmettesliş nım-
mesə gizə torjə.

Plug, traktor, molotok, kosa, tələtcan masina, kuran, çer,
kərtzər, vila, avtomobil, gogət, çarla, struz, pına, morda, vu-
gır, ulək, əzn, tēlega, dod, kaduła, kənəs, pañ, tələtcan,
bekər, kəzan masina, purt, vartan, vartan masina, solonka,
orta, rəzen, şipoz, bēkişan masina.

Zadaça 11. Gizə, mьj ti əzzatə ətəriş. Medoz gizə juaşanlə **kin**
sija?, a sьvəgьn juaşanlə **mьj sija?**

Zadaça 12. Gizə predmet nımmesə to kьz: medoz mevel nım-
mesə, a sьvəgьn doz nımmesə.

Kasnik. Pьzan. Stokan. Kruzka. Skamja. Çaska, Skap.
Taz. Krovať. Samovar. Solonka. Zek. Blid. Komod. Səməs.
Boçka. Stul. Kuksun. Grapin. Laviç. Çajnik. Kənəs. Boçka.
Kaduska. Suanzek. Vedra. Gьrniç. Tuis. Banka. Koťol.

Zadaça 13. Medoz gizə zvir nımmesə, sьvəgьn kaj nımmesə.

Orjov. Kəjin. Raka. Çavkan. Ruç. Vorobej. Ur. Zon. Zülüm
Kər. Kurəg. Dudi. Kək. Os. Şədkaj. Tigr. Tupka. Lev. Şuz.
Kaəa. Turi. Çuzmər. Zozog. Kajvarьs. Utka. Kurka. Kəgьmkaj.
Turi. Piçik. Kьrньs. Zьz. Slon. Juş. Pistəg. Dozmər. Ёvсар.
Javьr. Şəva. Tar. Kañuk.

Zadaça 14. Çuttes tujə gizikas suvtətlə kьvvez, kədna verdə
vəşaləny juaşannez: **kinnez nija?** libə **mьjjez nija?**

Nom, gut, mos, вавьv — **naşekoməjjez.**

Raka, dudi, зьз, vorobej — . . .

Şuka, jors, тьрьv, saklej — . . .

Kəjin, ruç, os, tigr — . . .

Kьz, pozum, kəz, pipu — . . .

Mak, vaşilok, Ыm dor çaça, gorazuł — . . .

Traktor, sortirovka, kəzan masina — . . .

Çer, pila, əzn, nozniç — . . .

Kasnik, bekər, çajnik, taz — . . .

Maç, akañ, kувik, pəlan — . . .

Zadaça ponda kəvvez: şelsko-kəzajstvennəj masinaez, dožzez, çeriez, zvirrez, çaçaez, kajjez, zorizzez, puez, uzalan orudiae.

Zadaça 15. Мы јыліш гизәм „Зер озън“виштън? Гизә торјә кьв-
веса, кәдна вайтәнъ **priroda** јавлєннөез јыліш.

Zer озън.

Levтіşis şad **kьmər**. Kьtənkə ььп kьlis **gьmaləm**. Bьdəs lənis. Raz-məd vajətystis **ruok** da bəra laŋtis. Nədyr mьjiş supьta loktis **təv**, da munis ozlaŋ. Bəra ləŋ. Gьrişəş uşьstisə **zer** vottež. Virdьstis raz-məd. Gorəŋ kьlis **gьmaləm**. Pon-dis kişnь **zer**.

Zadaça 16. Uliş gizə medoz kьvvesə, kədna vaitənъ **priroda** јавлєннөез јыліш (gьmaləm, virdaləm). Sьvəryn gizə kьvvez, kədna vaitənъ oŋir kolasьn kьəmkə јавлєннө јыліш (vojna, sobraŋŋo).

Zer pozar, vojna, virdaləm, bəryəm, revolucia, moroz, tulьs, ar, tьskaşəm, sobraŋŋo, zar, tuman, təv, socvermaşəm, gьmaləm, təv, demonstracia, repetičia, şenokos (ьekankad), şev (kəzankad), velətcəm, purga.

Morttez, poda, prirodaьn јавлєннөез i una mukəd emtor suşəŋь ətlasa kьlən **predmettez**.

Predmettesə ŋimtan kьvves suşəŋь **emaŋimmezən**.

Zadaça 17. Viştə giztən ulьşəŋ kьrəvtyslə emaŋimmesə.

Pozar.

Bis omən kerkusə kutis. Loktisə pozarnəjjez. Sum, gam, gorətam, (rizətam)—bьdəs ətlaaşis. Uliça omən pruditəm oŋirən Çeladlən da inkaezlən gorzəm sorlaşis pozarnəjjez gorətam-kət. Kusətcən nasos uzalə dugdyvtəg. Zagvьv pozar pon-dis kusnь. Medvərez sotçisə stovbez. Par kod çoçkom єьn olsaşə mu kuza da sьlə sьnədyŋ.

Zadaça 18. Viştəşis gizə emaŋimmesə.

Revolucia praznik.

Flaggez, plakattez, gərd galstukkez... Barabanə vaçkəm şərti demonstracia munə ozlaŋ. Təv jylən pavjaləny gərd znamjoez. Kylə gora şylankəv: „Çorəta,jorttez, timunə!“ Plos-sad tərə oŋirən. Jurrez vevdəryn jugjaləny gərd flaggez.

Z a d a ç a 19. Gizikə suvtətlə kəvvez, kədna vəd gizəm kəvlən loasə panəy vezərtana kəvvez.

Asəv — rəy	Laŋtəm —
Sogət —	Olan —
Lun —	Vojna —
Gozum —	Drug —

Zadaça ponda kəvvez: zdorovjo, mir, vrag, sajməm, təv, oj, kulan.

Morttez, poda, zvirrez nımtan emanımməz bərdə və-
şaləny juaşannez: **kin? kinlən? kinlə? kinliş?... i siz ozi.**

Mukəd emanımməz bərdə — juaşannez: **məj, məjlən?
məjlə? məjliş?... i siz. ozi.**

Z a d a ç a 20. Gizikə çüttes tuja suvtətlə emanım „kniğa“. Vəzlə sija skobkaezas juaşannes şərti.

Menam em vil... (**məj?**)... (**məjlən?**) eməş korkaez... (**mə-
jən?**)... eməş una risunokkez. Assım... (**məjəs?**) me vura təda.
Eta... (**məjşa?**) menam esə eməş knigaéz.

Z a d a ç a 21. Gizikə çüttes tuja suvtətlə emanım „soj“. Vəzlə sija skobkaezas juaşannes şərti.

Pətaləm em... (**kin?**)... (**kinəs?**)... Pəta əddən radejtə. (**kinlə?**)..
Pəta kerə çaçaez. (**kinkət??**)... Pəta orsə. (**Kintəg?**)... Pəta
gaztəmtçə? (**kinşa?**)... şylən abu vonnez ne sojjez.

§ 3. Kadaklv.

Zadaca 22. Gizə mьj kerə vьd risujtəm mort. Kьvvesə gizə şərşən-bərşən, kьz risujtəm.

Bekə. Pilitə. Keralə. Kotərtə. Lьjə. Garjə.

Zadaca 23. Kerəm şərti tədmalə predmetlə da gizə sьliş nimsə.

Çeri ujalə, çetçalə.
 . . . roksə, gьzjaşə.
 . . . zułzə, lebalə.

Məs baksə, lukaşə.
 . . . uvtə, erzə.
 . . . jugjalə, sotə.

Kolxoznik gərə, pinalə, kəzə, vundə.

. . . ləddə, gizə, risujtə, resajtə.
 . . . keralə, pilitə, struzitə, polirujtə.
 . . . petalə, rəmşalə, zorizaşə, tьrşalə.

Zadaca 24. Gizikə kьrəvtslə kьvvesə, kədna viştaləny, mьj kerə predmetьs. Suvtətlə ny verdə juaşannez.

Kaca kiekə, kьr stukətə, şədkaj suñnalə, vorobej çivzə, kək kəkə, raka karzə, pu zurkətə, uvvez rizətəny, təv uvgə, lissez kьsətəny, ur çьlə, kəç bovga, os murzə, kəjin unñnalə.

Zadaça 25. Gizikə soddalə kəvvəsə vezərtəm şerti, kədna baitənb mьj kerşə predmetьskət (mьj loə sьkət).

Кьмәр... Aeroplan... Fortoçka... Avtomobil... Gor... Lampa... Ju... Jərnəs-vesjan... Kəmkət... Paşkəm...

Zadaça ponda kəvvez: paşkalə, lontişə, sotçə, koşmə, peslaşşə, ьzdə, munə, ьvrə, lebalə, oşşə.

Kəvvez, kədna baitənb, mьj kerə predmet, libə mьj predmetьskət kerşə (mьj loə sьkət) — suşənb kadakəvvezən.

Zadaça 26. Ləddə kəvvursə. Gizikə kadakəvvesə ulışaң kь-rəvtьslə.

Бьdmam i jonmam.

Кьтçə en vizət —

узьн jəzьs pižə.

Məd olan paņšə,

sogmə viļ strana.

I luniş lun

pjatna puktəm gərd vizən:

sen viļ zavod,

sen əmləsaləm va.

Şerəmtçə şin!

Şerəmtçə çuzəmbanə.

Etateəm lunə

sodə kiьn ььn.

I suvtan uzlə

gorənzьka paņьt.

Og koļtçə ьərə.

og padmə nekin.

Zadaça 27. Ləddə kəvvursə.

Kadakəvvesə gizə torjə. Бьd kadakьv ьerdə gizə juaşan.

Komi mu vəjə suk vəгьn.

Pomtəm, ləz, kudria mu:

Vizьv şinvaən sь səгьn

Kotərtə una səz ju.

Şəd vər ştenaən sulalə,

Рькşəma novəz top.

Tom korьs çuzəm okalə,

Сьnədьs səstəm,

Кьз lьsva top.

Кьşşə vər ojlaңə pomtəg

Ne ətik millon gektar.
 Komi jəz sʲ pʲekə pondə
 Əkşənb, loktə kər ar.
 Oz sek uz vər çəskət vətən
 Şibətçə zirət sek kad:
 Vər zaptaninə jəz petə,
 Çəvmə bułciktan posad.

Zadaça 28. Bəd şorņikuza ponda vərjə ena kolasiş kʲəəm kə kadakv: gənītənb, mənənb, rəktənb.

Dodda vəvvez . . .
 Vəvvez ne terməşəmən . . .
 Verzəma vəvvezən . . .

Zadaça 29. Siz zə kerə kadakvvezən: kotərtənb, mənənb, çetçalənb.

Velətçişsez flaggezən . . .
 Çələd skolə . . .
 Zonkaez gezok vevdərət . . .

Zadaça 30. Kʲəəm vəşalas — bəd juaşan tujə gizə kadakv.

Lud vylə lon (mʲj kerənb?) vəvdənb.
 Tʲaşəm vərɣn sijə (mʲj kerənb?)...
 Koşəm vərɣn sijə... (mʲj kerənb?). Nərjaləm vərɣn lon kolə... (mʲj kernb?).
 Pʲrkətəm vərɣn lonsə... (mʲj kerənb?).
 Zualəm vərɣn lonsə...(mʲj kerənb?).
 Dəra kʲjəm ozɣn suñissə kolə... (mʲj kernb?).

Zadaça 31. Ozza kod zə.

Arnas vaʲs jʲən (mʲj kerə?). Korja pu arnas korsə (mʲj kerə?). Lʲm (mʲj kerə?) musə. Karçsə arnas (mʲj kerənb?). Medoz karç jamasə kolə (mʲj kernb?). Karç jama-kə on koşɣ, karç (mʲj keras?). Təv kezə os (mʲj kerə?) verlogə. Os (mʲj kerə?) setən tulʲsəz. Kəç (mʲj kerə?) pipu kaç. Ur təv kezə gułu (mʲj kerə?). Kaç uvtiʲs kʲr (mʲj kerə) gaggez. Təv kezə bəd pulən liʲs (mʲj kerə?)

§ 4. Şornikuzaın jura kǝv da viştas.

Mi vǝdmam.

Vǝdmǝ stranam da tommǝ!

Sogmǝ zavod i kolxoz.

Muǝsliş morossǝ omǝn.

Çǝskǝ, sǝnalǝ viļ ros.

Traktorrez gǝrdlǝnǝ gorǝn,

Kǝzǝ masina sǝz şu.

Ǭǝsǝ mezaǝs oz orǝt,

Bur nazmitas şojǝ mu.

Zadaça 32. „Mi vǝdmam“ kǝvburiş gizǝ torjǝn vǝd kǝzzǝka gizǝm emǝnimmesǝ da kadakǝvvesǝ, kǝdna nǝkǝt vezǝrtanǝn jitşǝnǝ. Tijǝn sogmasǝ zenǝtǝk şornikuzaez.

To kǝz uezǝ kerǝ:

Stranam vǝdmǝ.

Stranam tommǝ.

Zavod sogmǝ... i siz ozlaņ.

.....

.....

Şornikuzaın kǝv, kǝda viştalǝ, mǝj kerǝ predmetǝs,

Ǭivǝ mǝj kerşǝ sǝkǝt—suşǝ **viştasǝn.**

Şornikuzaın predmet nǝmtan kǝv, kǝda jǝliş viştalǝ

viştasǝs, suşǝ **jura kǝlǝn.**

Jura kǝv verdǝ suvtǝtşǝ juaşǝn **kin?** Ǭivǝ mǝj?

Zadaça 33. Vǝd predmet jǝliş viştalǝ, mǝj sija kerǝ, Ǭivǝ mǝj sǝkǝt kerşǝ. Viştassesǝ, kǝdna lǝşalasǝ, vǝrjǝ uliş, kǝtǝn gizǝm „zadaça ponda“.

Kuzneç dorşǝ. Sveç... Velǝtçiş... Velǝtiş...

Pila pǝlitǝ. Jem... Purl... Çer... Molotok...

Sondi jugjalǝ. Tǝv... Sor... Kǝmǝr.. Zer...

Pon uvtǝ. Vǝv... Mǝs... Porş... Kaļ...

Zadaça ponda kəvvez: zu|zə, zerə, vartə, velətə, velətçə, vurşə, vurə, uvgə, gərdlə, vundalə, zol|gə, baksə, roksə paşkalə, keralə.

Zadaça 34. Bəd viştas berdə dumajtə da gizə jura kəv, kəəm vəşalas.

Kaea kiekə	Şyr piksə
. . . uvtə	. . . gorzə
. . . çirzə	. . . gorətə
. . . şylə	. . . gekşə
. . . roksə	. . . gotşə
. . . nəvzə	. . . nurgə
. . . baksə	. . . vizgə
. . . karzə	. . . kvaksə
. . . murzə	. . . gərdlə

Zadaça ponda kəvvez: kaga, utka, os, pon, kəbvka, zonka, zozog, vən, təv, məs, kukan, şədkaj, porş, kan, raka, kurəg.

Zadaça 35. Etna jura kəvvez berdə dumajtə da viştalə vəşalan viştassez. Zadaçasə kerə gıztəg (viştaləmən).

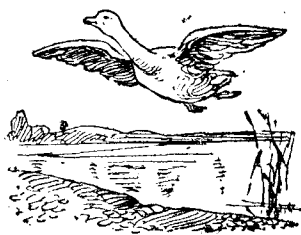
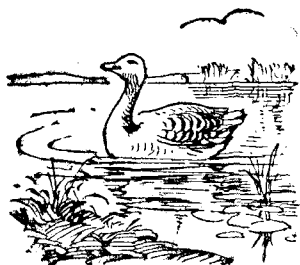
Çeləq . . . Ёвсар . . . Кър . . . Çeri . . . Кəbvka . . .
 Ləmpu . . . Сонди , . . Viz . . . Кəк . . .

Zadaça 36. Gizikə jura kəvsə kərvətə ulışaң ətik kərlən, a viştassə kək kərlən.

Vən gənıtə. Məs lıkaşə. Kaga gorzə. Baңa lontişə. Əvin supalə. Nazom kəskaləнь. Şu vartəнь. Pon kotərtə. Kərnəş uşkətçə. Bavuka gotşə. Karta eурəнь. Kerku levtəнь. Vəraliş ыjšə. Çeri ujalə.

**Зенът şornıkuzaen suşə seəm, kədaьn eməş toko
 jura kəv da viştas.**

Zadaça 37. Вьд рисунк вердә думajtә да гизә зенът şorņikuza, kәdәn toko em jura kьv da viştas.

Zadaça 38. Gizikә jura kьvsә kьrәvтыstә әtik kьrәlән, a viştassә kьk kьrәlән.

Oj çulalis. Loktis asьv. Җerevna sajmis. Petis sonди. Зу-
рәтәнъ vorotaez. Goletәнъ vedraez. Bajitәнъ iңkaez. Mәssez
vaksәнъ. Uvtәнъ ponnez. Otir vetlätә. Pondәtçis uz.

Zadaça 39. Кьнът şorņikuza вьд ңoļ strokән? Кьнът tor kьv-
buras? Juralә ңoļnan torsә.

Ңoļ kad.

1.

Льмок сылә.
Ошsis ju.
Lud rәмшәлә.
Kormә pu.

3.

Zerьs kiştә.
Vamә mu.
Tәьs suvgә.
Çәvtçә pu.

2.

Sondi sotә.
Koşmә ju.
Jur ьmalә.
Sogmә şu.

4.

Vьvтыr зmitә.
Кьнтә ьг.
Dod зurkәтә.
Льмьs тыr.

§ 5. Mukəd kəvvez şorņikuzaɲ.

Jura kəvşa da viştassa şorņikuzaɲ ovləɲ eşa mədik
kəvvez. Nija jitsəɲ lɪwə jura kəvkət, lɪwə viştaskət.
Şorņikuzaɲ seəɲ kəvves suşəɲ **mukəd kəvvezəɲ.**

Mukəd kəvvez təg:	Mukəd kəvvezəɲ:
Petis sonɔi.	Petis jugɪt sonɔi.
Ƨerevna sajmis.	Ƨerevna oz sajmis.
Otir uzalə.	Otir uzalə ɪv vɪɪɲ.

Mukəd kəvveza şorņikuza suşə **paşkɪtzɪk şorņi-
kuzaɲ.**

Zadaça 40. Gizə paşkɪtzɪk şorņikuzaez. Juaşannes şərti soɔtələ
mukəd kəvvesə. Mukəd kəvvesə ulşəɲ kəvəɲtlə.

Çeləɲ munisə... (**kɪtçə munisə?**)

Nija voştisə... (**mɪj voştisə?**).] (**kɪtən ujalisə? kɛəməş
ujalisə?**) çerlez ujalisə.

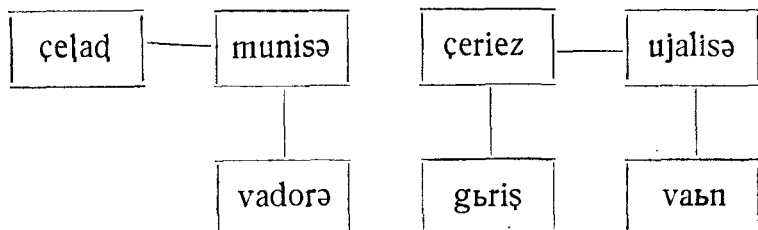
Çeləɲ çapkisə... (**mɪjjeznɪsə çapkisə?**).

Misaliş vugʻrsə kutis... (**kin kutis? kɛəɲ çeri kutis?**)
Çerib pondis kɪskɪɲ... (**mɪjsə kɪskɪɲ? Kɪtçə kɪskɪɲ?**)
Misa kɪskis... (**mɪj kɪskis?**) Çerib mezmis da... (**mɪj lois?
kɪtçə uşis?**)

To kɪz gizə: Çeləɲ munisə **vugraşɲ.**

Zadaça 41. Mɪtçələ çətozəɲ, kɛəɲ kəvvez ozaɲ **zadaçaas**
jitsəɲ jura kəvkət, a kɛəɲ kəvvez viştaskət.

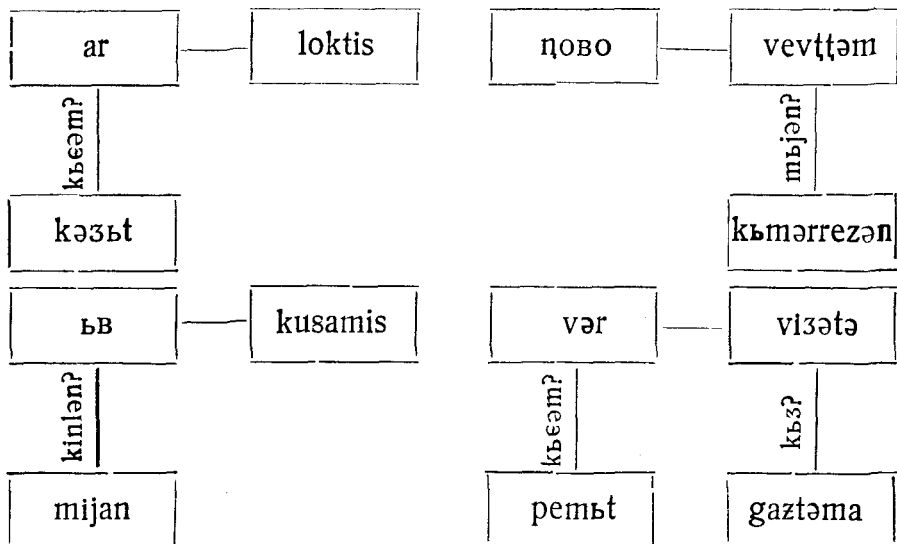
To kɪz:

Zadaça 42. Uliş zenýt şornikuzaesə kerə paşkıtzık şornikuzaezə. Soddalə mukəd kəvvesə (giztəg, viştələmən).

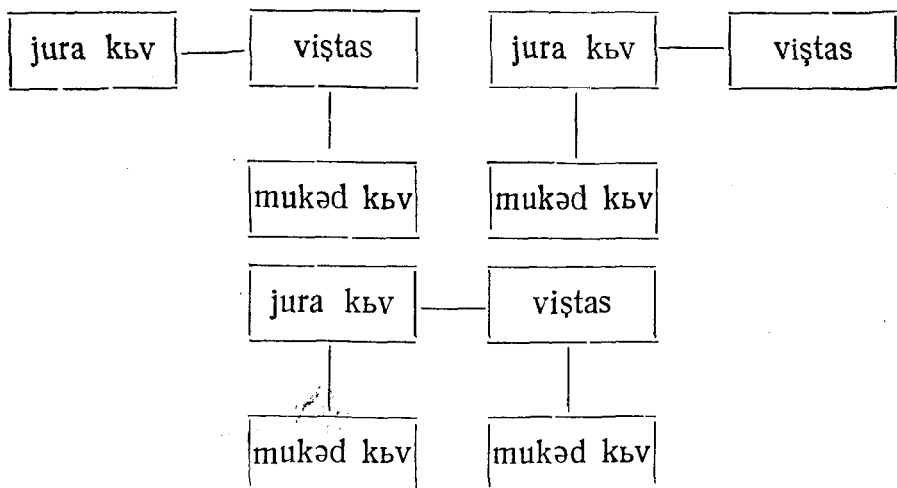
Traktor gəris. Znamja pəvjalə. Kulak əztis. Praznik çulalis. Skola çulətis. Brigada uzalə. Tuman lebə. Ləsva jugjalə. Ru-
alə tələk. Petis sonđi.

Zadaça 43. Çetozzezşis şornikuzaesə gizlə strokaə.

Zadaça 44. Aslanıt tetraddezə kerə etəz-zə çetozzez. Ena şornikuzaeziş kəvvesə suvtətlə, kədə kətçə kolə.

Bur udovrenno levtə urozaj. Kolxoz pomalis kəzan kad. Şogmis kolxoznəj nən.

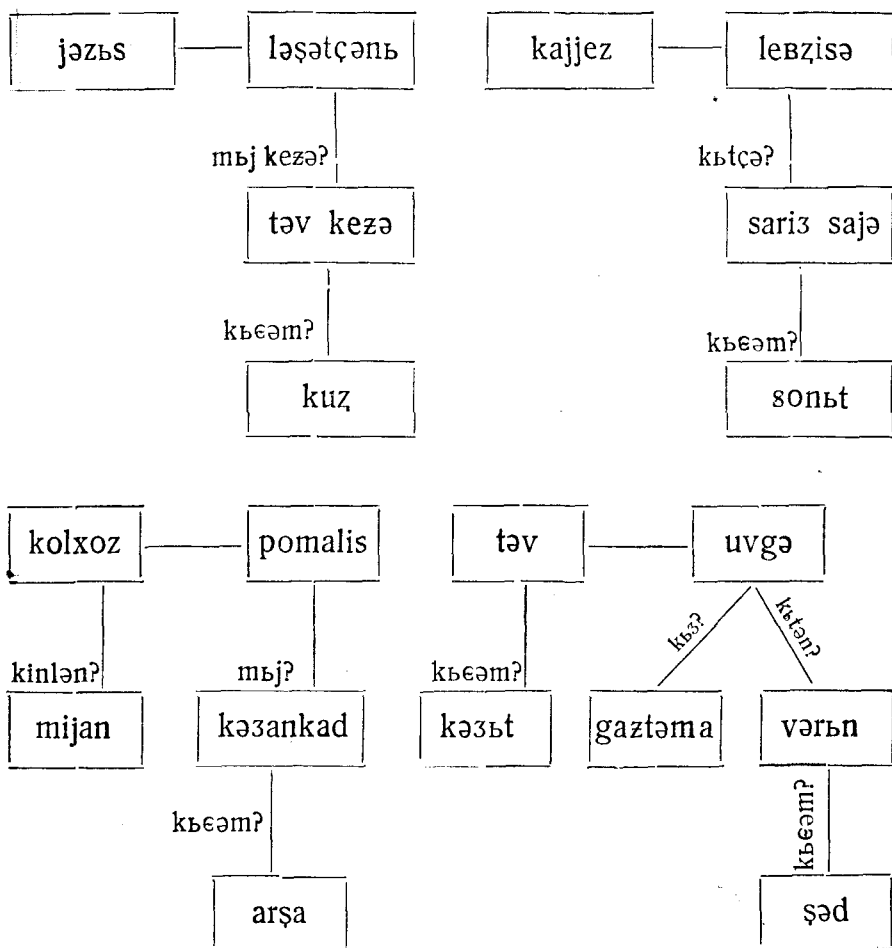
Z a d a ç a 45. Eta viştış gızə torjə ətnanbə sə paşkıtzək şornikuzaesə.

Şigən orsənb.

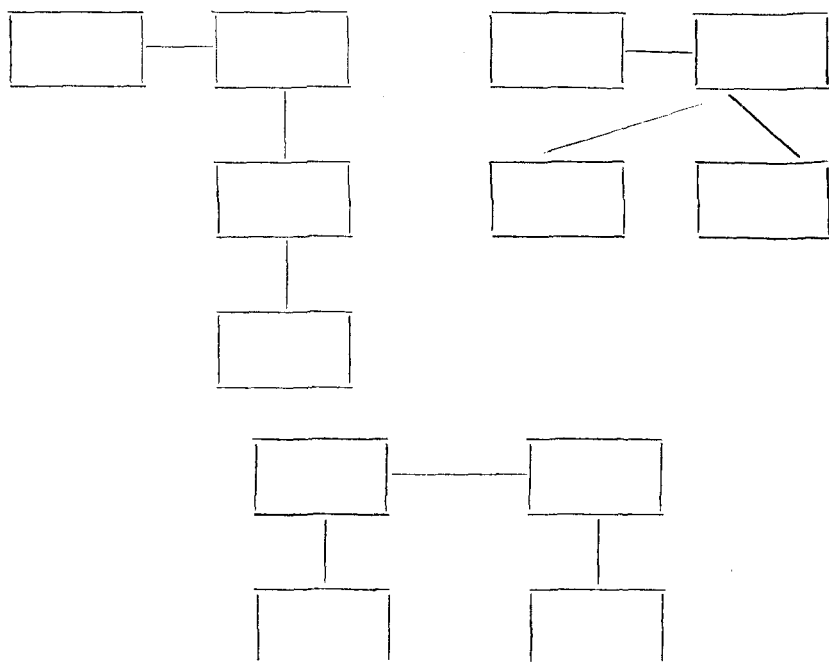
Sulalə sum. Çələd una çukərtçəmaş.

Muə vartəmaş pavka. Berdas kərtaləmaş gezok. Əktəm vьdsə kuça otopki. Orsənb şigən. Ətik zonkaok kutaşə. Çələd şiggesə çuzjalənb. Bura ətmədərə kotraşə vuzaliş. Jona teçənb sьlə orsişşes şpinaas. Goraə ətmədərə paşkalə çələdlən çirzəm.

Z a d a ç a 46. Çərtəzsis şornikuzaesə gızə strokaezə. Kьrəvtə mukəd kьvvesə, kədna jitsənb mukəd kьvvezkət-zə.

Zadaça 47. Uliş gizəm şornikuzaesə pionerrez jılış gizə etcəm çertozzezə.

Pioner donşətə aşıis kadsə. Pioner otsalə komsomoleççez-lə i oktabrjonokkezlə. Pioner tədə aşıis uz. Bəd pioner peşşə velətçəm ponda. Pioner otsalə uçətzyk velətçişşeslə.

Zadaça 48. Gizə paşkıtyk şornikuzaez. Mukəd kəvvesə sod-talə skovkaezas juaşannes şerti.

Zonka kəjis... (mьj? mьjən? kьtən?). Velətçişşez gizisə... (kər? kьtən? mьj? kьeəm vişt?).

Kolxoznikkez bekəнь... (kər? kьtən? mьj?) Çelađ əztisə... (mьj? kьeəm kəşter? kər? kьtən? kьeəm bereg dorьn?).

Konuk juktalis... (kər? kinəs? kьeəm vəvvez?).

Kuzneç dorşə... (mьjən? kьtən? mьj vььn? kьeəm molotən?)

Zadaça 49. Ozza kod zə.

Gruppa munis... (kəda gruppa? kər? kьtçə munis?).

Varьs levalə... (kьeəm varьs? kьtən? kin veştən?).

Lapko vətlişis... (kinlən Lapko? kýtən? kin şərən? kər?).
Vəli sobraŋŋo... (kýtən? kin skolaŋn? kər? mьj jьliş?
kьeəm zajom jьliş?). Velətçişsez ləşətçəŋb... (mьj çulətnь?
kьeəm prazŋnik? mьj jьliş prazŋnik?). Vəraliş vijəm... (kь-
tiş? kьeəm verlogiş? kinəs? kьeəm os?).

§ 6. Кьз şorŋikuzəŋn kьvves vezşəŋb.

Кьvvuz da kьvjьv.

Zadaça 50. Gizikə çuttes tujə juaşannes şərti vezləməŋ gizə
„ruç“ kьv.

Ruç.

Mijan kurəggez oləŋb gidjьn. Nəvazьn mijan kurəggez
dьnə vovlis... (kin?). To kьz vəli eta. Jorkətə əsьnə suşed:
„Kutə... (kinəs?) ogradaşis!“ Kьla... (kin?), povzətəmşan ku-
rəgges əddən gotşəŋb. Me çepəşsi ətərə kurəggez dьnə, a
(kinlən?)... toko şledьs lьm vьlas koļəm. Dьr mi sьvərsəŋ
kaşьlim... (kinəs?).

Zadaça 51. Oзza zadaçaşis gizə stolbikəŋ, kьz „ruç“ emanim
vezsis. Kьv jьvvesə torjətlə zenьt kьrəlokəŋ.

То кьз: ruç-sə
ruç-bьs...

Zadaça 52. a) Gizikə bьd kьzzьka gizəm kьv vevdərə („briga-
da“ kьv vevdərə) suvtətlə juaşannez, kьeəməş vəşalasə: mьj? mьjьn?
mьjsə? mьjkət?

b) Кьз „brigada“ kьv vezlas aşsis kьvpomməsə—gizə stolbikə.
Кьvpomməsə torjətlə kьrəlokəŋ.

То кьз: brigada-ьn
brigada-sə...

Udarnəj brigada.

3 № brigada uzalə udarnəja. Sija brigadaŋn uzalə me-
nam ajə. Bьdəs 3-ət brigadaas çlennes—udarnikkez. Udar-

nəj **brigada** uzalə çozzəka da burzəka. Eta **brigadakət** ver-
maşənlə mukəd **brigadaez**. Nəvazənl 3-ət **brigadasə** gizisə
gərd pəv vələ.

Z a d a ç a 53. Viştəsis gizə torjə bəd „skola“ kəv, kəz sija vezləm
aşsə kəvjəvvesə. Gizə stolbikə: jəvvesə torjətlə kərləkən.

T o kəz kerə izzə: **skola-ənl**

skola-əs... i siz ozlañ...

Mijan skola.

Mijan **skola** əkət. Sulalə **skolaəs** kerəs jənl, əkə tədələ.
Jurəs **skolaəslən** rəmşətəm gərd rəmən. **Skolaəs** nöl gruppə.
Me velətça kujimət vo. Me əddən radejta aşsənl **skolaəs**. Mi
vədənləm velətçışsə radejtəm aşsənl **skolaənləs**. **Skola-
ənl** mijanlə şetə bur gramota.

Z a d a ç a 54. Stolbikas gizəm kəvvezən viştələ paşkətzək şor-
nikuzəez.

T o kəz: Mijan **kolxozənl** pomalisə kəzan kad.

kolxoz-ənl	giz-ətə	mijan-təg	gərd-təg
kolxoz-lə	giz-ənl	mijan-ən	gərd-sə
kolxoz-ən	giz-amə	mijan-kət	gərd-kət
kolxoz-kət	giz-ə	mijan-əliş	gərd-lən
kolxoz-sə	giz-an	mijan-lə	gərd-lə
kolxoz-zes	giz-a	mijan	gərd

Kəvlən tor, kəda mədik kəvveskət jitsətlən vezşə,—suşə
kəvjəvlən. Kəvjəv ozas kəyləslən torəs suşə **kəvvuzən**.

Z a d a ç a 55. Uliş kəvvezliş vezşəmsə gizə stolbikkezə. Kəvjəvvesə
kəvvuzzeşənl torjətlə kərləkən.

Vənl, vənə, vəntəg, vənən, vənəs.

Brigada, brigadaən, brigadalə, brigadaəs, brigadatəg, bri-
gadanəs.

Gorəta, gorətan, gorətə, gorətis, gorətənl, gorətənl.

Uçət, uçətnam, uçətəs, uçətəz, uçəttəg, uçətt.

Uzav, uzavənl, uzalan, uzalatə, uzalamə, uzalənl, uzavtən,
uzavtəg.

Karandas, karandasən, karandassez, karandasşa, karandas-
təg, karandasəs.

Zadaça 56. Enə kadakıvvesə jitle emanımmezkət. Şornıkuza-
esə gizlə. Kıvıvvesə torjətlə kıləlokən.

To kыз керə ızsə:

Şır pik-sə.

Şır-rez pik-səнь.

Şır	piksə	ıьm	ıьrtə
Şırrez	piksəнь	ıьmmez	ıьrtəнь
Məs	baksə	kaj	ıevzə
Məssez	baksəнь	kajjez	ıevzəнь
Raka	ıevalə	os	murzə
Rakaez	ıevaləнь	ossez	murzəнь
Zonka	kotərtə	kыmər	munə
Zonkaez	kotərtəнь	kыmərrez	munəнь
Velətçış	gizə	vud	rəmşalə
Velətçışsez	gizəнь	vuddez	rəmşaləнь

§ 7. Emanımmezlən ıbd.

Zadaça 57. ııddə kıvbırsə. Kızzыka gizəm emanımmesə gizə
torjə. Ətik jыış alı una jыış ena kıvvezыn vajıtışə—jorttez, morttez?
Kыз vıřtavнь ətik jыış?

Vaj suvtə ozlaң, jorttez,

Gərd jugыt kıbalaң.

Рыm şələma tom morttez,

Tuj ořtə jugыtlaң.

Emanımmez, kədna şornıtəнь ətik predmet jыış—
sulaləнь ətkə ıbdыn (mort, os, kad, olan...)

A kədna şornıtəнь una predmettez jыış—su-
laləнь una ıbdыn (morttez, ossez, olannez)...

Primerrez.

Va kolə ızvırlə, ı kajlə,
ı vыdmaslə. Va sogmətə kluç,
sor, ju, prud, ıь, sarız, oke-
an.

Va pakməmiş sogmə tu-
man, kыmər.

Va kolə ı zvirrezlə, ı
kajjezlə, ı vыdmassezlə.

Va sogmətə kluçsez, sor-
rez, juez, pruddez, ıьez, sa-
rızzez, okeannez.

Va pakməmiş sogməнь
tumannez, kыmərrez.

Zadaça 58. Ətka lədiş emənimməsə suvtətlə una lədə. Kəv pommesə una ləda emənimmezliş kərvətslə. Kəəm nylən kəv pommezəs em ətkod kəv jəv?

vəv — vəvvez	soj — sojjez	Olan — olannez
slon — . . .	voj — . . .	pessəm — . . .
pəzan — . . .	koş — . . .	kajan — . . .
kər — . . .	tetrad — . . .	lezçan — . . .
plug — . . .	liņejka — . . .	jur — . . .
pəvka — . . .	zel — . . .	kəvbur — . . .
əmləs — . . .	kerku — . . .	Zakar — . . .

„Ez“ kəvtor şetə vezərtan una ləd jəliş (ponnez, joggez, vojjez). Sija siz i suşə una ləd jəliş kəvtor.

Zadaça 59. Kəvburşis gizə torjə vəd ətka ləda emənimməsə, səvəgən vəd una ləda emənimməsə.

Mjud.

Rjaddez... rjaddez...
Kəz şəd vərrez...
bəzt praznik talun —
Mjud.
Jorttez, jorttez,
pioņerrez,
Jona kiə znamja kut.

Bia znamja təv malalə.
Kəvvez,
mort jur una şo...
Pəm uraən plossad tərə,
Uzən, gazən şələm lut!
Talun mijan
paşkət mirən
Millionnəj munə Mjud!..

Zadaça 60. Ozza kod-zə.

Medozza borozda.

Şylə dolət səzən.
Gaza tuləs lun.
Orsə kumaç gbezən.
Gəran kəzan mu.
Traktor vylən təlalə
Zev una gərd tug *)
Plastən müsə sulalə
Una ortça plug.

Traktor gorən trakətə —
Stalnəj vən retiv.
Talun medoz borozda
Gərə kollektiv.
Masinaez kəzisə,—
Kəzəs veş oz mun.
bəzt poçin kerisə—
Gəran prazniklun.

*) Tug — flag.

Zadaca 61. Gizikas siz vezlə şornikuzaesə, medvь ətka lьda emanimmesə kernь una lьdaeə.

То кьз керə узсə: **Kolxozzez** pomalisə ɲanzaptan.

Kolxoz pomalis ɲanzaptan. **Udarnik** kolan kadə paşkətis asşis uz. **Masina** ez sulav veş. **Kulak** peşşə padmətnь kolxozliş uz. **Kulak** vьd ɲekolan başnisə lezə kolxoz jьliş. Ku-laklə otsalə pop.

Zadaca 62. Oзза kod zə.

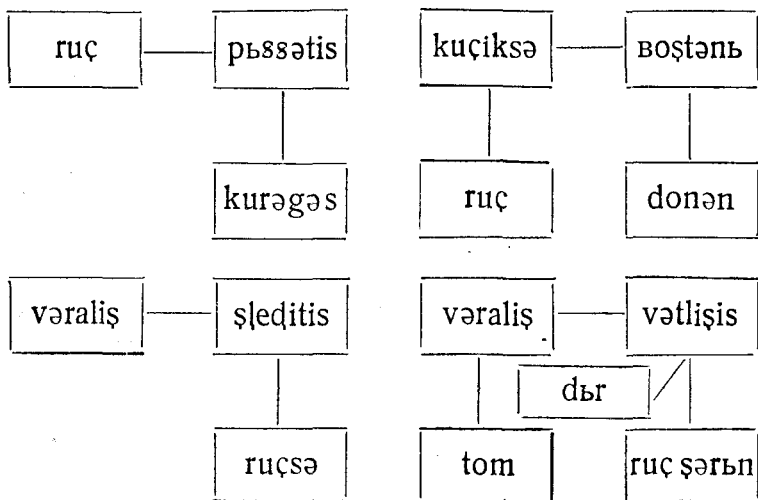
Vorobej.

Vorobej pukalə ləmpu vьln. Tuj vьlət munə dodda vən. Koşaşəm mesəkiş tuj kuza kişşis şutuş. **Vorobej** levzis stьn vьlə. Dodda vən munis ozlaɲ. **Vorobej** levzis şutuş dьnə, da perьta pondis kokavьn. Rad **vorobej** şojanlə, termaşə pəttəz şojnь.

§ 8. Emaɲim — kər jura kьv, a kər mukəd kьv şornikuzaьn.

Şornikuzaьn emaɲim ovlə jura kьln, ovlə i mukəd kьln.

Zadaca 63. Vizətə şornikuzaez ponda çertoz. Mьjьn sulalə „ruç“ kьv vьd şornikuzaьn? Kьeəm juaşan pozə suvtətnь vьd şornikuzaьn „ruç“ kьv verdə?

Z a d a ç a 64. a) Ortçətə ətamədkət, кьз, „Turunov“ кьв vezlə asşis кьвјьвvesə.

b) gizə torjə şornikuzaez, kədnaьн „Turunov“ кьв sulalə jura кьльн.

Brigadir.

Turunov uzalə kolxozьн. Kolxoznikkez bərjisə **Turuno-vəs** brigadirə. **Turunov** bura tədə ətlasa uz. Brigada **Turu-novlən** uzalə udarnəja. Kəzan kad çulətəm ponda **Turunov-liş** brigadasə premirujtisə.

Z a d a ç a 65. Gizə torjə şornikuzaesə, кьтəн pioner emanım sulalə mukəd кьльн.

Pionerşan mi koram burzьka velətçəm. **Pioner** peşə velətçəm ponda. Uçətzyk velətçişsez **pionerliş** jualəнь, мьј ətnanьslə şəkyt kernь. **Pioner** ətləьн mukədbьskət peşə səstəm da zdorovjo ponda. Komsomoleç otsalə **pionerlə**. **Pioner** otsalə oktəbrjonoklə.

Z a d a ç a 66. Dumajtə da gizə şornikuzaez, медвь uliş emanım-mes vəlisə ət şornikuzaьн jura кьвvezьн, a mədik şornikuzaezьн — mukəd кьвvezьн. Sijə emanımsə ulьsaң kьrəvtə.

Va вьдənlə kolə. **Vatəg** oz ov ңekin.

Va. Ju. Tupka. Kok. Kerəs. Porş. Peşəm. Strana.

Vəv. Slon. Vorobej. Turi. Petuk, Sor. Şədkaj. Piçik.

§ 9. Emanimmezlən vezannez.

Z a d a ç a 67. Ləddə şornikuzaesə. Mьј emanımlən vezşə juaşan-nes şərti?

Kin kəçsə vətlə? — Kəçsə vətlə pon.

Kinlən mьgəryb kəçsa ьзыtzьk? — **Ponlən** mьgəryb kəçsa ьзыtzьk.

Kinlə kəçьs sedas? — **Ponlə** kəçьs sedas.

.....
Mьј sulalə ju dorьн? — Ju dorьн sulalə **kerku**.

Мьjlən jurьs razşəma? — **Kerkulən** jurьs razşəma.

Мьj vьlə kolə teçnь viļ ʈos? — **Kerku vьlə** kolə teçnь viļ ʈos.

Assinьs kьvjьvvesə emañimmez vezənь juaşannez şər-ti—Kin? Мьj? Kinlən? Мьjlən? Kinlə? Мьjlə? Kinliş?

Мьjliş? Kinlaң? Мьjlaң?... i siz ozlaң.

Juaşannes şərti emañimlən viļ fərmaes suşənь **vezan-nezən** (padezzezən).

Ena juaşannes şərti emañimmezlən vezşəməms suşə **ñimvezanən** (skloñeñəñəñ).

Sodtət. Komi kьlьn vezannes 17-a.

Z a d a ç a 68. Gizə vezannesə da juaşannesə nьliş. Ed vunətə niјə

Emañimmezlən vezannez da juaşannez nьlən.

Vezannez:

Juaşannez:

1. Nımtan	—	Kin?	Мьj?
2. Asalan	—	Kinlən?	Мьjlən?
3. Şetan	—	Kinlə?	Мьjlə?
4. Boştan	—	Kinliş?	Мьjliş?
5. Şibətan	—	Kinlaң?	Мьjlaң?
6. Loktan	—	Kinla?	Мьjla?
7. Insa	—	Kinьn?	Мьjьn?
8. Petan	—	Kiniş?	Мьjiş?
9. Blətan	—	Kinşaң?	Мьjşaң?
10. Pьran	—	Kinə?	Мьjə?
11. Azzan	—	Kinəs?	Мьjəs?
12. Keran	—	Kinən?	Мьjən?
13. Vuzan	—	Kinət?	Мьjət?
14. Tədmətan	—	Kinəz?	Мьjəz?
15. Ətlaətan	—	Kinkət?	Мьjkət?
16. Emtəm	—	Kintəg?	Мьjtəg?
17. Ortçalan	—	Kinşa?	Мьjşa?

Juaşannez **Kin? Kinlən?**... i siz oza., suvtətşəny ema-
 nımmez verdə, kədna nımtəny morttez, poda, zvirrez...
 (lovja predmettez).

Juaşannez **Mbj? Mbjlən? Mbjlə?**... i siz ozi., suvtət-
 şəny ema nımmez verdə, kədna nımtəny mukəd predmet-
 tez (ne lovja predmettez).

Zadaca 69. Estən ulyn emanımmez sulaləny ne etik formaın.
 Bəd kəv verdə (bəd forma verdə) vezaniş suvtətə juaşan da kədəke
 enə kəvvəsə: Em... Abu... Şeta... Boşa... Muna... (kəda vəşalasə).

To eta moz kerə uzsə:

Em — **kin?** — kañ, tupka, mort.

Abu — **kinlən?** — kañlən, tupkalən, mortlən.

. . . kañ . . . tupka . . . mort.
 . . . vəvlə . . . ruçlə . . . slonlə
 . . . şylan . . . urlan . . . kagalan
 . . . məslən . . . oslən . . . zonlən
 . . . başalış . . . kərliş . . . Ivanliş
 . . . porşla . . . çerila . . . Annala

Em — **mbj?** — çer, piña, vər.

Abu — **mbjlən?** — çərlən, piñalən, vərən.

. . . çərlə . . . piñalə . . . vərle
 . . . kerkulə . . . uləklə . . . zorle
 . . . arlan . . . vedralan . . . kəzlan
 . . . əşynlən . . . pəvlən . . . kərtlən
 . . . kokliş . . . jurliş . . . sondiliş

Zadaca 70. Ləddə „pon“ emanımlı şımvezan. Güzə tetradə.

Emanımlən şımvezan.

<u>Vezannez.</u>	<u>Juaşannez.</u>	<u>Ətka lədyn.</u>	<u>Una lədyn.</u>
1. Nımtan	—kin?	— pon	— ponnez
2. Asalan	—kinlən?	— ponlən	— ponnezlən
3. Şetan	—kinlə?	— ponlə	— ponnezlə
4. Boştan	—kinliş?	— ponliş	— ponnezliş
5. Şibətan	—kinlan?	— ponlan	— ponnezlan

6. Loktan —kinla? — ponla — ponnezla
7. Insa —kinьn? — ponьn — ponnezьn
8. Petan —kiniş? — poniş — ponneziş
9. Blətan —kinşan? — ponşan — ponnezşan
10. Pьran —kinə? — ponə — poñnezə
11. Azzan —kinəs? — ponəs — ponnezəs
12. Kəran —kinən? — ponən — ponnezən
13. Vuzan —kinət? — ponət — ponnezət
14. Tədmətan —kinəz? — ponəz — ponnezəz
15. Ətlaətan —kinkət? — ponkət — ponnezkət
16. Emtəm —kintəg? — pontəg — ponneztəg
17. Ortçalan —kinşa? — ponşa — ponnezşa

Sodtət. nımvezanьn (una l.) una ləd jılış kьv tor „ez“ sulalə vezan kьvpom ozas (pon+n+ez+lən, pon+n+ez+təg).

Z a d a ç a 71. Ləddə „çer“ emanımlı ş nımvezan. Güzə tetradə.

Emanımlən nımvezan.

Vezannez.	Juaşannez.	Ətka lədn.	Una lədn.
1. Nımtan	— Mьj?	— Çer	— Çerrez
2. Asalan	— Mьjlən?	— Çerlən	— Çerrezlən
3. Şetan	— Mьjlə?	— Çerlə	— Çerrezlə
4. Boştan	— Mьjliş	— Çerliş	— Çerrezliş
5. Şevitan	— Mьjlan?	— Çerlan	— Çerrezlan
6. Loktan	— Mьjla?	— Çerla	— Çerrezla
7. Insa	— Mьjьn?	— Çerьn	— Çerrezьn
8. Petan	— Mьjiş?	— Çeriş	— Çerreziş
9. Blətan	— Mьjşan	— Çerşan	— Çerrezşan
10. Pьran	— Mьjə?	— Çerə	— Çerrezə
11. Azzan	— Mьjəs	— Çerəs	— Çerrezəs
12. Kəran	— Mьjən?	— Çerən	— Çerrezən
13. Vuzan	— Mьjət?	— Çerət	— Çerrezət
14. Tədmətan	— Mьjəz?	— Çerəz	— Çerrezəz
15. Ətlaətan	— Mьjkət?	— Çerkət	— Çerrezkət
16. Emtəm	— Mьjtəg?	— Çertəg	— Çerreztəg
17. Ortçalan	— Mьjşa?	— Çerşa	— Çerrezşa

Z a d a ç a 72. Ozsa zadaça şərti kerə nımvezan to ena emanımməzlə: mort, Petra, kəin, kuran, ruzəg, asьv.

Z a d a ç a 73. Bə d ulışan kərəvtəm emanım bərdə viştalə vezanlış
juaşan. Juaşan şərti viştalə, kəəm vezanyn sulalə emanıməs.

Şerga **kəçanlə** şetis nañ. Mijan **kolxozlən** nıməs „Miça
asv“. Aslam **ponən** me una azza ursə. **Pontəg** dozmarəs
şəkət vijnə. **Kudymkarşa** ыльзык me eg vəvlə. **Vonəşan**
velali şigudəkən orsnə. Oñir munə bur **olanlan**. Məsəs eg
jestə lıştə. **Kəzliş** uvvesə suvjəmaş. Vasə **zozət** kişkali.
Plotdor dərəvnaşan **Oşvəz** nəl kilometra. **Kəzalə** nıməsə
šetəmaş Şuraç. **Vişa** risunoksə rəmşətəm gərd rəmən. **Mi Gri-**
sakət vetlim jagədavnə.

Z a d a ç a 74. Ləddə kəvbursə. Kəzzyka gizəm emanıməs bərdə
viştavlə juaşannez, da viştalə, kəəm vezanyn emanıməs sulalə.

Ar.

Sondi mıtçaşə soçbñik,
Jugərsə şetə nazbñik;
Novolən arşa çuzəməs,
Bə d **bə dmanlən** vezşə rəməs;
Zera lun kadsə zendətə,
Ремьт oj **olan** nuzətə.
Gozşa **paşkəm** çapkə vər,
Bə lən oz şovjav-ñi **zər**,
Ryt i asv bə d **bə dman**
Vevtə kəzət, zor **tuman**.
Bə d lun vylən, jur vevdərən
Turi lebzə, krivzə gorən. .
Ремьт vərən, рьдн logə
Vodə os sonyt verlogə.
Kuz tuj naşa, avu juz,
Asv məd mıtçaşis **puz...**

Z a d a ç a 75. „Ar“ kəvburiş kəzzyka gizəm emanıməzşə azzalə esə
emanıməz, da viştalə, kəəm lədn nija da kəəm vezanyn sulalə.

Zadaça 76. Ləddə una lədən emanımməzliş nımvezannesə. Gizə niyə. Gizikanət kərəvtəslə „ez“ kəvtor (una ləd jəliş kəvtor).

Emanımməzlən nımvezan.

Una lədən.

1. Nımtan	— Kinnez?	Məjjez?	Vonnez.	Jurrez.
2. Asalan	— Kinnezlən?	Məjjezlən?	Vonnezlən.	Jurrezlən.
3. Şetan	— Kinnezlə?	Məjjezlə?	Vonnezlə.	Jurrezlə.
4. Boştan	— Kinnezliş?	Məjjezliş?	Vonnezliş.	Jurrezliş.
5. Şibətan	— Kinnezlan?	Məjjezlan?	Vonnezlan.	Jurrezlan.
6. Loktan	— Kinnezla?	Məjjezla?	Vonnezla.	Jurrezla.
7. Insa	— Kinnezən?	Məjjezən?	Vonnezən.	Jurrezən.
8. Petan	— Kinneziş?	Məjjeziş?	Vonneziş.	Jurreziş.
9. Blətan	— Kinnezşan?	Məjjezşan?	Vonnezşan.	Jurrezşan.
10. Pəzan	— Kinnezə?	Məjjezə?	Vonnezə.	Jurrezə.
11. Azzan	— Kinnezəs?	Məjjezəs?	Vonnezəs.	Jurrezəs.
12. Kəran	— Kinnezən?	Məjjezən?	Vonnezən.	Jurrezən.
13. Vuzan	— Kinnezət?	Məjjezət?	Vonnezət.	Jurrezət.
14. Tədmətan	— Kinnezəz?	Məjjezəz?	Vonnezəz.	Jurrezəz.
15. Ətlətan	— Kinnezkət?	Məjjezkət?	Vonnezkət.	Jurrezkət.
16. Emtəm	— Kinneztəg?	Məjjeztəg?	Vonneztəg.	Jurreztəg.
17. Ortçalan	— Kinnezşa?	Məjjezşa?	Vonnezşa.	Jurrezşa.

Una ləd jəliş kəvtor „ez“ nımvezannezən kət-kər sulalə vezan kəvpom ozas — (von + n + ez + lən, von + n + ez + əs, jur + r + ez + liş, jur + r + ez + təg...)

Sodtət vezan kəvpommes „ez“ bəras—lən, əs, liş, təg...

Zadaça 77. Uliş emanımməsə gizə stolbikkezə. Medoz bərjə da gizə bəd emanım, kədna sulaləni nımtan vezanən, şəvəgən mədik stolbik—asalan vezanən, kujimət—şetan vezanən... i siz ozlan.

Pəzan, pañ, əşnələ, zonkalən, dərəvnaşan, kərəslan, gəriş-təg, zozət, Miskaşa, puyn, pozumlan, ponliş, jortlə, tupka, sojlə, vəriş, zozogşan, məsəs, vaət, juraliş, juralişəz, Sasakət, eak, vayn, tēlegaiş, sorə, kaşəs, sakən, dəmətət, brigadaəz, brigadirkət.

Zadaça 78. Uliş emanımməsə gizə kək stolbikə. Ət stolbikas—

ətka lɔda emanimmez, mədas—una lɔdaesə. Kɔknan stolbikas bɔd emanim veštə gizə, kɔeəm vezanɔn emanimɔs sulalə (pasjalə kɔk sɔpasən, vištalam: ɲ. v.—sija loə „ɲimtan vezan“).

Vər, əsɔn, morttez, pinlən, posadlan, kerkuəs, saddeztəg, dedəšan, karandassezlən, jərrez, traktortəg, vəvša, kurəggezša, masinaeztəg, kolxozış, ɲəvveziș, asɔvlan, Grisaliș, vonlə, Pilalən, velətçișsezlən, kəçliș, ur, urrezəs, dozmarša, kerəssezət, kerəsə, bałaliș, brigadaezlə, brigadir, jərɔn, jərə, kərəs, oșša, șuzlən.

Z a d a ç a 79. Kɔzzɔka gizəm emanimmesliș vištalə bɔd formasə:

- 1) kɔeəm vezanɔn sija sulalə,
- 2) kɔeəm lɔdɔn sija sulalə,
- 3) lovja predmetlən ɲim, ɲe lovja predmetlən.

Vər.

Əsalə ɲovobɔn
Sondi bi zulən,
 Назыңик козналә,
 Rezə jugər.
Jem jɔla ləçyt təv
 vər pașkəm kułəm.
 Vizətə, dunjalə
 Ședunən vər.

Kəzɔtkod asɔlɔs
Ən ruən petə.
 Bișərən zardə
 Kurzalaa pu.
 Oz vərɔz çələmɔs...
 Toko kɔz vətɔn.
Pu pukət gușenik.
 Șuskə: su... su...

Z a d a ç a 80. Azzə emanimmez da vištalə, kɔeəm nija lɔdɔn.

Təvša rɔtə.

Pemdə. Bi-moroz. Nɔr, əəka i pellez çepłalə, çunpommez pijaləɲ. Bɔd kerkuɔn lontișə kərtovəj pečka. Ən putkɔltə petə, veșkɔta stovjən kajə, da pașkalə kɔmərə. Sɔvərɔn kɔskașəmən, vezjașəmən ołsalə, vetlə kerkuez vevdərətɔtis. Vəjəm posad ən pɔekas, kɔz kaga zɔvkaɔn, kujlə stolaez kolasɔn. Təlișɔs vɔlișan șeraləmən vizətə, orsə lɔm vɔlas, șvițtalə, pezjalə kəzulən. Gɔmətə moroz, vartə kerku peləsə, karta stovə, posəzə. Povzətə jəzsə, or șet ɲekinlə ətərɔn sunavɔn, vərətçɔn zaga.

§ 10. Asalan kǝvtor ɛmaɳimlən.

(Asalan ɛmaɳimmez).

Zadaça 81. Lǝddə primerresə. Kǝzzǝka gızə ɛmaɳimmesə gızə torǝ. Pozə-janǝ şǝrti viştavǝ, kinlən predmet—menam? tenat? sǝlən?

Dadə menam zugalis. Ninkəmmet taj sotçəmaş. Grisaǝs-lən jurǝs vişə.

Emaɳimmez şǝrti—dadə, ninkəmmet, jurǝs —pozə viştavǝ, kinlən predmet: **menam, tenat, sǝlən.**

Nǝ verdən sulaləǝ: dad + ə, ninkəmm + et, jur + ǝs —ə, et, ǝs kǝvtorrez.

Kǝvtorres ɛna suşəǝ asalan kǝvtorrezən (asalan suffikssezən).

A ɛmaɳimmes nǝkət suşəǝ asalan ɛmaɳimmezən (**kokə, kǝgıaǝt, jǝrnəsǝs, kolxoznǝm...**)

Zadaça 82. Gızə asalan ɛmaɳimmesə, kǝz nǝlən kǝvpommes (asalan kǝvtorres) vezsəǝ lǝd şǝrti da kujim morta forma şǝrti.

Ətka lǝd.

1. morta (ozza morta forma)—menam jur + ə
2. morta (mədik " ")—tenat jur + ǝt
3. morta (kujimət " ")—sǝlən jur + ǝs

Una lǝd.

1. morta (ozza morta forma)—mijan jur + nǝm
2. morta (mədik " ")—tijan jur + nǝt
3. morta (kujimət " ")—nǝlən jur + nǝs

Asalan kǝvtor kəǝ-kər sulalə kǝvvuz verdən (jur + ə, vəv + ǝt, ruşəg-nǝs).

Asalan kǝvtorkət asalan ɛmaɳim i predmetsə nimtə i viştalə, kəda morta formaǝn sija kuranǝt⁽²⁾ Petra-ǝs⁽³⁾, şapkaə⁽¹⁾ masinanǝm⁽¹⁾...

Asalan kǝvtorrez ɛmaɳimmeskət gızşəǝ ətləǝn.

Sodtət. Asalan kəvtorrez mətçalən:

1) Kər ətik predmet — ətik mortlən:

1. Məsə lokaşə
2. Məsət lokaşə
3. Məsəs lokaşə

2) Kər ətik predmet — una mortlən:

1. Məsнм lokaşə
2. Məsнт lokaşə
3. Məsнс lokaşə

3) Kər una predmettez — ətik mortlən:

1. Urokkezə veləttəməs
2. Urokket „
3. Urokkes „

4) Kər una predmettez una mortlən:

1. Şinneznм аззəп
2. Şinneznт „
3. Şinneznс „

Zadaça 83. Ləddə primerresə. Asalan emənimmes verdə asalan kəvtorres kəzzəka gızəmaş. Viştalə nıliş morta formaesə (vəd emənım verdə suvtətə kədəkə enə kəvvesə — menam, tenat, sələn, mijan, tijan, nələn)

Ponə kətçəkə vəjləma. Paltoyt taj vil. Pılalən **kokəs** pərtçaşəma. Velətçan **zрнм** mijan med gaza. Katuskanьт taj kişkavtəm. Nənnм kolxozas vartşis. Brigadanьмəs premirujtisə. Dərevnanьмəs nəvna eg sotə. Masinanьтə kolə burzəka vesətnь. Mijan kolxozanьм nəl dərevnə. Vəjšişsezlən pısallezнс çegətanaəs. Kotərtikamı kokkezə sonalisə. Kəpişsezнм mijan Rəmanьskət ətkodəş.

§ 11. Asalan emənimmezlən nımvezan.

Zadaça 84. Ləddə asalan emənimmezliş nımvezan. Vizətə, kətən sulalə asalan kəvtor (məj verdşan).

Asalan emanımmezlən nımvezarı.

Ətka lıdın.

1. Nımtan	soj + ə	soj + ыт	soj + ыс
2. Asalan	soj + ə + lən	soj + ыт + lən	soj + ыс + lən
3. Şetan	soj + ə + lə	soj + ыт + lə	soj + ыс + lə
4. Boştan	soj + ə + liş	soj + ыт + liş	soj + ыс + liş
5. Şibətan	soj + ə + lan	soj + ыт + lan	soj + ыс + lan
6. Loktan	soj + ə + la	soj + ыт + la	soj + ыс + la
7. Insa	soj + am	soj + at	soj + as
8. Petan	soj + şim	soj + şit	soj + şis
9. Blətan	soj + ə + şan	soj + ыт + şan	soj + ыс + şan
10. Pıran	soj + ə	soj + ə	soj + ə
11. Azzan	soj + əs	soj + tə	soj + sə
12. Keran	soj + nam	soj + nat	soj + nas
13. Vuzan	soj + ə + ыр	soj + ыт + ыр	soj + ыс + ыр
14. Tədmətan	soj + ə + əz	soj + ыт + əz	soj + əz + zis
15. Ətlaətan	soj + ə + kət	soj + ыт + kət	soj + ыс + kət
16. Emtəm	soj + ə + təg	soj + ыт + təg	soj + ыс + təg
17. Ortçalan	soj + ə + şa	soj + ыт + şa	soj + ыс + şa

Una lıdın.

1 morta f.

1. Nımtan	zavod + d + ez + ə;
2. Asalan	zavod + d + ez + ым + lən;
3. Şetan	zavod + d + ez + ым + lə;
4. Boştan	zavod + d + ez + ым + liş;
5. Şibətan	zavod + d + ez + ым + lan;
6. Loktan	zavod + d + ez + ым + la;
7. Insa	zavod + d + ez + аным;
8. Petan	zavod + d + ez + шиньм;
9. Blətan	zavod + d + ez + ым + şan;
10. Pıran	zavod + d + ez + ə;
11. Azzan	zavod + d + ez + ым + əs;
12. Keran	zavod + d + ez + паным;
13. Vuzan	zavod + d + ez + $\frac{ым + \text{ət}}{\text{ət} + \text{тиньм}}$;
14. Tədmətan	zavod + d + ez + $\frac{ым + \text{əз}}{\text{ət} + \text{зиньм}}$;
15. Ətlaətan	zavod + d + ez + ым + kət;
16. Emtəm	zavod + d + ez + ым + təg;
17. Ortçalan	zavod + d + ez + ым + şa.

2 morta f.

1. Nımtan zavod + d + ez + nbt;
2. Asalan zavod + d + ez + nbt + lən;
3. Şetan zavod + d + ez + nbt + lə;
4. Boştan zavod + d + ez + nbt + liş;
5. Şibətan zavod + d + ez + nbt + lan;
6. Loktan zavod + d + ez + nbt + la;
7. Insa zavod + d + ez + anbt;
8. Petan zavod + d + ez + şinbt;
9. Blətan zavod + d + ez + nbt + şan;
10. Pıran zavod + d + ez + ə;
11. Azzan zavod + d + ez + nbtə;
12. Keran zavod + d + ez + nanbt;
13. Vuzan zavod + d + ez + ət + tınbt;
14. Tədmətan zavod + d + ez + ət + zinbt;
15. Ətlaətan zavod + d + ez + nbt + kət;
16. Emtəm zavod + d + ez + nbt + təg;
17. Ortçalan zavod + d + ez + nbt + şa.

3 morta f.

1. Nımtan zavod + d + ez + nbs
2. Asalan zavod + d + ez + nbs + lən.
3. Şetan zavod + d + ez + nbs + lə.
4. Boştan zavod + d + ez + nbs + liş.
5. Şibətan zavod + d + ez + nbs + lan.
6. Loktan zavod + d + ez + nbs + la.
7. Insa zavod + d + ez + anbs.
8. Petan zavod + d + ez + şinbs.
9. Blətan zavod + d + ez + nbs + şan.
10. Pıran zavod + d + ez + ə.
11. Azzan zavod + d + ez + nbsə.
12. Keran zavod + d + ez + nanbs.
13. Vuzan zavod + d + ez + ət + tınbs.
14. Tədmətan zavod + d + ez + ət + zinbs.
15. Ətlaətan zavod + d + ez + nbs + kət.
16. Emtəm zavod + d + ez + nbs + təg.
17. Ortçalan zavod + d + ez + nbs + şa.

Sizkə mi azzam: asalan kəvtorreskət emanımmez vəd
vezanən nımvezaşən siz-zə, kəz nımvezaşən emanımmez.

Sodtət. 1. Vəln nımvezaşəm şərti mi azzam: asalan

iemaņimmezlən inſa vezanъn, petan vezanъn, azzan vezanъn i keran vezanъn ətkā i una lъdъn eməş aslanъs kъvjъvvez.

Ətkā lъdъn:

		1 morta	2 morta	3 morta
Insa	vezan . . .	- am	- at	- as
Petan	„ . . .	- ſim	- ſit	- ſis
Azzan	„ . . .	- əs	- tə	- sə
Keran	„ . . .	- nam	- nat	- nas.

Una lъdъn:

Insa	vezan . . .	- anъm	- anъt	- anъs
Petan	„ . . .	- ſinъm	- ſinъt	- ſinъs
Azzan	„ . . .	- nъməs	- nъtə	- nъsə
Keran	„ . . .	- nanъm	- nanъt	- nanъs

2. Azzan vezanъn ſorņitikə asalan kъvtorres jeeā vajitşənъ. Nъ tujə asalan vezərtassə (kinlən? — menam, tenat, sь-lən...) viştalənъ kъvvez: aşşim, aşşit, aşşis.

1) aşşim... („zavodəs“ tujə suənъ „aşşim zavod“)

2) aşşit („zavodtə“ „ „ „aşşit zavod“)

3) aşşis.... („zavodsə“ „ „ „aşşis zavod“)

1) aşşinъm... („zavoddezъnməs“ tujə sunъ „aşşinъm zavoddez“)

2) aşşinъt... („zavoddezъntə“ „ „ „aşşinъt zavoddez“)

3) aşşinъs... („zavoddezъnsə“ „ „ („aşşinъs zavoddez“)

3. Vuзан da tədmətan vezanъn asalan kъvtorres sulalənъ vezan kъvtor vəras:

Ətkā lъd.

	1 morta	2 morta	3 morta
Vuзан vezan...	tim (zavodəttim);	tit (zavodəttit)	tis (zavodəttis).
Tədmətan vezan...	zim (zavodəzzim);	zit (zavodəzzit);	zis (zavodəzzis).

Una lъd.

Vuзан vezan... tinъm (zavoddezəttinъm); tinъt (zavoddezəttinъt); tinъs (zavoddezəttinъs).

Tədmətan vuzan ... **zıny̆m** (zavoddezətzıny̆m); **zıny̆t** (zavoddezətzıny̆t); **zıny̆s** (zavoddezətzıny̆s).

4. İqva vly̆n olış komiezlən ovlə:

a) una l̆d j̆ly̆ş k̆vtor „ez“, da b) asalan k̆vtorrez „t̆“ da „s̆“ şor̆nikə ass̆ny̆s m̆d s̆p̆ssesə uşk̆təny̆ („ez“-iş uşə „z“; „t̆“ da „s̆“-iş uşə „s̆“), a koləny̆ **e + t i e + s**:

$$\begin{array}{c} \downarrow \quad \downarrow \\ \text{e} \text{ } \text{t} \quad \text{e} \text{ } \text{s} \end{array}$$

2 m...şin + n + ez + t̆ = şin + n + et (uşəm z̆)

3 m...məs + s + ez + s̆ = məs + s + es (uşəm z̆)

$$\begin{array}{c} \swarrow \quad \searrow \\ \text{uşəny̆} \end{array}$$

Рер̆ta şor̆nikə k̆lə „şinnĕt“ „messĕt“, a kolə gizny̆ şinnet, məsset.

§ 12. Emănim ver̆dy̆n k̆vtorrez ĭn̆j, ok, zug.

Z a d a Ҹ a 85. L̆ddə primerrez. K̆zz̆k̆a ğizəm emañimmesə ğizə tor̆jə. K̆eəm vezərtas şetə emañimlə „ĭn̆j“ k̆vtor? A k̆eəmə şetə „ok“ k̆vtor? A „zug“ k̆vtor?

„ĭn̆j“

Kəçin̆j te, kəçin̆j, poliş te z̆virokin̆j! Miça tul̆s te, tul̆sokin̆j, v̆d olan-v̆dmanlə gaza kadin̆j!

„ok“

Makşimlən em vĭl purtok. Ivanok̆s talun q̆ezurn̆j. Kol-xoz v̆dtə vur rodiş Ҹănokkezəs. Krut vereg dor̆n sulalə kerkuok.

„zug“

Me gorsə zarətn̆ p̆rti şimətzug. Dodzugsə etə oz-ñi poz ləşətn̆. Kə̆əszugs̆ m̆də kişş̆ny̆. Tuj dorə kinkə Ҹap-kəma sapkazug.

Еманім вердын кьвторрез:

1) „Інəј“ — шетə кьлєслə рəдејтан везəртас; „інəј“ кьвтор сушə рəдејтан формаа кьвтор (кəчинəј, ма-
минəј . . .)

2) „Ok“ — шетə кьлєслə уцəтшəтан везəртас; „ok“ кьв-
тор сушə уцəтшəтан формаа кьвтор (пурток, чəнəк . . .)

3) „Zug“ — шетə кьлєслə умəлтан форма; „zug“ кьв-
тор сушə умəлтан формаа кьвтор (вəвzug, керкуzug...)

Zadaça 86. Ena primerreziš azzə emanimmez radejtan, učetšətan da uməltan formaa kьvtorrezən. Bьd emanim ena kьvtorrezən gizə torjə, da vьlьšan pjatnalə, kьeəm formaa kьvtor.

u. f.

r. f.

um. f.

Eta moz kerə uzsə: vəlok, məsinəј, paşzug.

Vaşukət mi vuzim sorok da kəzok uvtə puksim sotčisnь. Меньм вурисə viļ paşok. Zьrzugьs eta uməl-ni, čəza potas. Gozum kadinəј, sonьt kadinəј, bьd bьdman-olan tenə radej-
tə! Kьeəm mortok seeəm i uzok. Ponzugьs eta pyr veş uvtə.

Zadaça 87. Lьddə uliш primerresə. Vizətə, oz-ja kьtənkə ema-
nim verдын sulalə kьk kьvtor: „ok“ da „інəј“ i mukəds. Azzat-kə
seeəm kьvvesə — gizə niјə torjə da ulьšan kьvtorresə kьrəvьtslə.

Me şormi da dənzis toko čerokzug. Orsə, čelədokinəј, gazən čulətə ašinьt zarnia jugьt kad! Vaşu vizətə əsnə, kьvzə zulčəm şədkajjezliš da suə: „zulčə, zulčə, kajokinəјjez, gazətə tulьssə“. Me talun skolə kajikə azzı purtokzug. Annu porşseslə ərokzugə sorovtəm. Kьras dorьn sulalə kerkuok-
zug. Kьčanokinəј te, kьnməma da kьz drəzitə! Məszuginəј te, vovlə ed gortə, ətik oj oz uz. Dađokzugьt taj kьşşьnь-ni mədə!

Emanim verдын vermə sulavnь i ne ətik kьvtor, a kьka, a kər ovlə i kujima, nəla (purtok, purtokzug, purtokzuginəј...) Bьd kьvtor emanimlə šetə ašis vезəртас:

purtokzuginəј	{	ok — purtokьs-pə učet
		zug — purtokьs-pə uməl
		інəј — me-pə siјə radeј.a.

Sodtət. Emanim berdən vermənə sulavne una
seeəm kəvtorrez (suffikssez).

Bəd kəvtor şetə kəlsə assis vezərtas:

Çer

Çer + ə

Çer + ok + ə

Çer + ok + zug + ə

Çer + ok + zug + inəj + ə

Çer + ok + zug + inəj + ez + ə

Çer + ok + zug + inəj + ez + ə + liş ..

Kəvtorrez emanimkət gizşənə ətləən.

Zadaça 88. Ləddə vəvlaq bəd strokaış, kəz „çer“ emanim berdə
sodtaləm kəvtorresə. Viştalə, kəəm vezərtas şetə kəlsə bəd kəv-
torəs.

Zadaça 89. Sodtalə (gizəmə) uliş kəvvez berdə kəvtorrez
(vəliş „çer“ kəv moz): sal, jərnəs, kaj, kok, sapka.

§ 13. Kəkrəvsa səbez jəliş kəv səgən da „j“ jəliş.

Zadaça 90. Ləddə primerrez. Kəzzəkə gizəm emanimməsə gərət-
çikə oz-ja „j“ sə kəv?

Əsən uvtət munis **dodda** vən. **Doddən** pukałən kək
mort. Vaşu pəəriş azzəma **kolttez**. Kəkəs pəərali da **pol-
lez** kajisə. Əsən uvtə **zullez** əsətçəmas.

Şornitikə kət i kələ „dodja“ „koltja“, — a gizşə
dodda, koltta, pollez.

No ovlənə seeəm kəvvez, kər „j“-əs sulalə tərğortəm
çorət sə vərən. Çorət sə vərən „j“-əs kəlas koltçə
(**kudjən, tuvjiş, gidjas...**)

Zadaça 91. Primerresə gizikə kərvətslə ulışa kək sypas: j
sypas da çorət sypassəj-əs oziş.

Kudjam əakəs tər vəli, **Tuvjən** əsalə şərmət. Sapkaəs

зазјә. пукти. Зазјиш ушіс пурт. Кәзјьн пукалә ракә. Гәрјиш ваьс пакмәма. Гьрјьн маштәнь туш. Тушсә гьрјиш куралі.

Gidjъn olәnъ valәez. Gidjiш nazomsә kьskalәmaш. Mijan зьрјьн med gaza. Зьрјас әслимә vil kartinaez. Pazjiш petәma tork. Kәzokьs vәliш vuzjaшә. Vәzja lunә podalә umәl. Pәriш ңьvјьн una projjez. Prudjiш кьјәмаш ьзът suka. Karta voro-taьs zirjьshiс четәvтәma. Ёьгјән ovнъ oz tuj. Kәзьs kolә бәрјьнъ.

§ 14. Esә j-a кьvvez јьliш кьv сәгьн.

Ena кьvves: sija, nija, mijә, tijә, kәdija, kәdnija, etija, etnija — кәт кәр gizшәнъ „j“ (jot) сьpasән, кәт кьvsә gorәtçikә j-ьs вьәәmika i oz кьv.

§ 15. Asңim. Bьdңim.

Z a d a ç a 92. Lьddә primerrez. Şәdәn әktәm кьvvesә gизә sulga stolbikә, a soça әktәm кьvvesә gизә veшкьtlanis stolbikә.

Mijan dєrevңa dьnәt kotәrtә **Kәtьsju**. Asьvlanas emәш **Ural** ңima kerәssez. Nәlәt brigadaьn brigadir **Mikov-Pas**. Posadшan **Kuksun** dєrevңa dьnәz ңol kilometra. Menam em pon **Şerko**.

Emaңimmez, kәdna ңimtәnъ кьәәmkә әtik predmet (şetшәнъ ңe unalә, a toko әtiklә) — suшәнъ **asңimmezән** (Inva. Ural, Mikov-Pas, Şerko...).

Asңimmez pondәtәnъ gизнъ ьзът сьpasән. Emaңimmez, kәdna ңimtәnъ una predmettez (şetшәнъ una predmetlә) — suшәнъ **вьdңimmezән** (ju, kerәs, brigadir, dєrevңa, pon...).

Bьdңimmez gизшәнъ uçәt сьpasән.

Zadaça 93. Asñimmesə gizə sulga stolbikə, a bədnimmesə — veşkət stolbikə.

Kəz, kerku, brigada, Ivan, vər, ju, me{nik, Kama, ım, derevna, Konanovci, iz, jur, flag, Leningrad, lampu, kar, Perem, Kudymkar, Şerga-Makşim, ruşəg, zoriz, Bipurov Şerga, jərnəs, kolxoz, Dneprostroj.

Zadaça 94. Enə kəvvesə gizə qol stolbikə:

- 1) Sulga stolbikə asñimmez lovja predmettezliş.
- 2) Veşkət stolbikə asñimmez lovtəm predmettezliş.
- 3) Məd sulga stolbikə gizə bədnimmez lovja predmettezliş.
- 4) Məd veşkət stolbikə bədnimmez lovtəm predmettezliş.

Petra, vər, pozum, Daŋko, pila, Piła, ar, vipur, Şeran, zər, turun, masina, İlla-Vaşka, bəz, kər, kəz, İnva, Sverdlovsk, Mari, kapusta, Lapko, Mitrej-Anna, роё, bala, mort, revina, kurəg, gag, vorobej, pəv, kosa, зьз, tupka, Volga, sor, ju, Susavozka, traktor, juraliş, plug, şermət, Karko, Dozmərov Ivan, kolxoznik, karandas, sortirovka.

Zadaça 95. Gizə zenytik şornikuzaez, медвь ньə pırsə ena kəvves: kolxoz, kolxoznikkez, Ştepan-Ignat, juraliş, brigadir, Şyrov Vaşil.

§ 16. Otsalan kəvñimmez.

Zadaça 96. Ləddə primerresə. Кьззька gizəm kəvvesə gizə torjə. Vizətə, кьəəm kəvvez verdən nija sulaləнь.

Kəz **verdən** əsalə mos çurka. Karta **vəgən** zülzəнь tom oñir. Pəzan **dənyən** sulalə zek. Pəzan **sajən** pukalə prezidium, Menam tetradə çun **kəza**. Çoza me bədma Makşim **suvda**.

Kəvvez: **verdən, vəgən, dənyən...** i mukədəs suşəнь **otsalan kəvñimmezən**.

Bəd otsalan kəvñim şetə vezərtas emanım jəliş: viş-talə, **kəz** emanımkət sulaləнь mukəd kəvves.

Zadaça 97. Gizə enə otsalan kəvniyyəmə da velətə niyə gizəttəg vištavny.

verdən	озын
vəryn	vevdəryn
dənyən	gəgəryn
sajən	şəryn
pyəkən	kuza
kolasyən	kəza
kostən	pašta
dorən	əzda
vəlyən	vəlyəna
ıvtyən	suvda
vokən	

Zadaça 98. Gizə zenytik şornikuzaez, medvə nyən vəlisə otsalan kəvniyyəmə: **vəryn, dorən, kuza, gəgəryn, dənyən.**

Zadaça 99. Çuttes tujə gizə kəəm kolas, otsalan kəvniyə.

Karta . . . kujləny kerrez. Sor . . . sulalə vaqa. İzət pozum . . . ləmpı oz vıdmə. Kerku . . . vıdmə sad. Poeez . . . şıvdəma . . . Me muna izət tuj . . . Kasnik . . . vəli şır. Ju . . . kəkə kək. Nardom . . . əkşəma una oşır. Pəzan . . . kaq kujlə. Tuissə pukti suslon . . . Me . . . pukalə Grisa.

§ 17. Nımtan.

Zadaça 100. Ləddə kəvbursə. Kəzzəka gizəm kəvvesə gizə torjə.

Kəəm juaşan kəv vəşalə ny verdə.

Mijan brigada **udarnəj**,
izət brigadaın vən.
 Muliş mi morossə garjam,
 nəvzətamə siyə kəz gən.
 Kəzamə **səstəm**, bur tuşən,
 kajas ştenaən **suk** şu.
 Pondasə seppes sek guşən,
 suskəny. okavny mu.

Kəvvəz, kədna viştaləny, **kəəməş** ovləny predmet-
tez — suşəny **qimtanən** (bzyt kerku, gərd flag, miça lun...)
Nimtan verdə vəşalə juaşan kəv „**kəəm?**“

Zadaça 101. Bəđ predmet jyləş viştalə **kəəm** sija (mbyiş kerəm).

Kerku (**kəəm?**) puovəj. Bekər... (**kəəm?**) Pəzjan...
(**kəəm?**) Tuv... Kərttuv... Çərniñiça... Jərnəs... Sapogi...
Maç... Pałto... Zipun... Paş... Çer... Jem... Kniğa... Samovar...

Zadaça 102. Gizə. Çuttes tujə suvtətlə qimtannez, **kəəməş** ovləny predmettez (rəm şərti).

То кьз. Vaşilok ləz.

Vaşilok . . .	Bavapel . . .	Turun . . .
Mak . . .	Gorazu[...]	Sa . . .
Som . . .	Льм . . .	Turimol . . .
Sakar . . .	Ozjagəd . . .	Vorobej . . .
Kartovka . . .	Ново . . .	Каға . . .

Zadaça 103. Uliş emənimməz verdə dumajtə da gizə qim-
tannez, **kəəməş** ovləny predmettez: **mbyiş kerəm şərti, forma**
şərti, kər şərti.

<u>Mbyiş kerəm şərti.</u>	<u>Forma şərti.</u>	<u>Kər şərti.</u>
Pəzjan . . .	Blid . . .	Sakar . . .
Pero . . .	Pəzjan . . .	Sov . . .
Vedra . . .	Kirpiç . . .	Kuşman . . .
Bekər . . .	Kolıt . . .	Ma . . .
Stokan . . .	Çasъ . . .	Turimol . . .
Pałto . . .	Kalığa . . .	Ozjagəd . . .
Jərnəs . . .	Beđ . . .	Uksus . . .

Zadaça 104. Bəđ emənım verdə vərjə qimtannez (**kəəməş** vəşalasə uliş skovkaezsis). Gizə niyə paraezən, kəz mətçaləm.

Sor vizəv. Flag . . . Kerku . . . Pozum . . . Sakar . . .
Lun . . . Qolxoz . . . (puovəj, çəskyt, bzyt, miça, vur,
gərd).

Va paşkýt. Sondi . . . Kren. . . Kerəs . . . Ть . . .
Oj . . . Ar . . . Təv . . . (krut, kurýt, kəzýt, remýt, рь-
дын, jugýt, nata).

Şortni gəgrəsa. Pu . . . Kəzajstvo . . . Zdaŋno . . .
Znaŋja . . . Vişt . . . Morkov . . . Asəv . . . Uksus . . .
(ətlasa, gərd, kyməra, pağra, kamennəj, kuzməsa, inʔeresnəj).

Zadaça 105. Nımtannes verdə vərjə da gizə emanımmez.

Pəriş, zor . . . Miça, jugýt, səstəm . . . Kudria, çoçkom
. . . Stal'nəj, kəklemesnəj . . . Revoluccionnəj, gərd . . .
Bur, udarnəj . . . Çoçkom, çəskýt . . . Remýt, kəzýt . . .
Рьдын, ləz, gьa . . . Tom, vьna . . . Bzýt, şəkýt . . . Veş-
kýt, vьlьn . . . Kьz, çukьla. . . Bzýt, remýt . . .

Zadaça 106. Azzə eta kьvburiş nımtannez. Kьəəm emanımkət
jitşə vьd nımtan?

Brigada kajə
gərnь ьv mezatəm.
Bьdənlən miça,
Gaza çuzəmban.

Zadaça 107. Lьddə kьvbursə. Bьd kьzzьka gizəm nımtansə
gizə torjə. Bərjə kьvburişis nь verdə emanımmez, kədnakət nımtanьs
vezərtasən jitşə.

To kьz: çitkьla kьzzez.

Vərn.

Munda sulalisə çitkьla kьzzez.
Uvgisə, şylisə zor projja kəzzez.
Veşkьtik pozummez sondilan kьşsisə,
Zev vьlьn t́uğanən kyməgə pьkşisə.
Şəranьs vьəəma şutkьltis pipu,
Dorşanəs uvgis pьr şirpolla nьvru.
Zulzisə vər pašta vьd-nozən kajjez.
Çylisə puezlət tuannez, urrez.

Zadaça 108. Ləddə vıştsə. Bəđ kəzzəka gizəm nımtansə gizə emanımkət, kədakət nımtanbş vezərtasən jitsə.

Tulbş.

Jugyt sonđi kiştə vylbşan aşıis jugərsə. **Kuz** da kəzbt təv .vəryn dolbt mortlə **tulbşsa** sonđi uvtən sontnş çuzəmsə, jursə, bədəs vlvtyrsə. **Zarnia** biən əgralə sonđi, **kəa** jugərən çavkjə kojə ətməderə... Bədəs mu vylən — ьvbez, vərrez, de-revnaez, — **miça** şerəmən, şynqaləmən sulaləny, sontişəny, şyləny. Kəmərokkez əti-əti əsaləny vylən, **çitkyləaş** da **vasəkəş**, kəz çockom vataış kerəmaş. Von kujima şərşən-vərşən munəny kəz **çockom** juşsez **jugyt** va vylət ujanəny. **Sonyt** təlok vajətyslə lunlanşan, zagvəv, rualəmən pavkətyslə. **Medvərja** ləmokkez şyləny ojlanas kartəz vəryn, kerkuez vəryn. **Pədyən** loggezət vizyla, borgəmən kotərtəny sorrez, jugjalə sonđi vylas vaş, kəz şerebro. Log dorət **paşkyt** otən munəma **şəd** mu — sija kolxozlən arşa, ləm uvtə gərəm. Koşmə muş sonđi moros vylən, sonalə. Loktə **gaza** kad — tulbş. Bəđ bəđman-olan sajmə, lovzə, radujtcə sonətlə.

Zadaça 109. Ena primerreziş vərjə da gizə stolbike ətnasə nımtannesə.

Gərd flag; ətlasa karta; udarnəj brigada; vił masina; vyna traktor; bur pasna; ьzbt kolhoz; vylən kerəs; lav karomina; eək turun; soç poz; nəvbt naq; çorbt stal; rusməm kusman; pədyən sor; kuz tuj; dona tovar; sişməm mır; rəma şiţeç; ləçbt çer; nəz purt; şura məs.

Zadaça 110. Etna emanımməz bərdə dumajtə da gizə nımtannez, kəəməş vəşalasə.

Nur, vər, ьv, kerku, va, masina, me|niça, kərt, nəvka, vələtçiş, zonka, piça, mır, pozum, plug, log, pos, majəg, pon, os, tuj, kerəs, pila, brigada, oj, lun, gozum, ar, təv, kaga, tuţtan, vəv, şuz, pimi, sapka, vaņa, mort, kəjin, jama, starik, çep.

§ 18. Nımtan berdyn kǵvtorrez: ok, ʙŋik, ik, zʙk, əv, a, əş.

Zadaça 111. Lǝddə primerresə. Kǝzzʙka gızəm nımtannesə gızə torǵə. Ulǝşan kǝrvtə nǝlǝş **ok, ʙŋik...** i mukəd kǝvtorresə.

„ok“

Jǝrnəs vǝlam pukşis kǝəmkə **şədok**. Nazom rǝkas **çoçkomok** mǝjkə jugŋitis. Şortŋisə şojikə **kurǝtok** kǝlis.

„ʙŋik“

Morkolǝs avu rəma, a ǝevna toko **gərdǝŋik**. Şǝdsə **ma-
tǝŋika** suvtəti, a una pakməma. Vaşu **kəşŋik** vǝdmə.

„ik“

Menam çerokə **kokŋitik**. Nazomsə kǝskalikə **uməlik** sabur-
zug paştali. Masinaǝs vundə **lazmǝtika**. Ok te, kǝəm **veşkǝ-
tik** da basək kəzǝs! Kinkə **uçətik** zonkaok kotərtə.

„zʙk“

Masinaezən **kokŋitzʙk** da **burzʙk** uzavnǝ. Menǝm **vazzʙk**
plugǝs talun şurəma. Vaj tatçə **gərdzʙk** flagsə!

„əv“

Plugas ǝevna **nǝzəv** lemexǝs. Mijan nardomǝs **uçətəv**,
kolə mədikə kernǝ. Oropǝs ǝevna **kǝzəv** litovkaas. Gızşǝnǝ
estən **remǝtəv**.

„a“

Kolxoznəj uzǝn gəgər kolə kernǝ **vura** da **vǝəma**. Tujǝs
veşkǝta munəm da **volkǝta**. Oropsə taj **zenǝta** kerəmat.
Kəzǝt asǝlə læmruǝs **kurzalaa** loəma.

„əş“

Tulǝsnas lunnes **gazaəs** da **sonǝtəş**. Kudǝmkaras vıl ker-
kues **ǝzǝtəş** da **burəş**. „Asǝv“ kolxozǝn vəvves **jonəş**, a
məsses əddən **jəvaəs**.

Ņimtannez verdьn verməнь sulavнь kьvtorrez **ok**, **ьņik**, **ik**, **zьk**, **əv**, **a**, **əš**. Ena kьvtorrez ņimtankət gizšəнь ətlaьn.

Бьd kьvtor ņimtanlə šetə ašsis vezərtas, līvə kьzkə sijə vezə:

1) **Ok** da **ik** — ņimtanlə šetəнь vezərtas: priznakьs-pə predmetas **jeeə**, **učet**.

2) **ьņik** — ņimtanlə šetə **rađeјtan** vezərtas (emaņim-mezьn „inəј“ kьvtorkod).

3) **Zьk** — ņimtanlə šetə vezərtas: priznakьs-pə ət predmetas unazьk mədьssa.

4) **A** — ņimtanəs pərtə mədik šornitorə (určitənə).

5) **əš** — ņimtanəs pərtə (**ez** kьvtor moz-zə) una lьda ņimtanə.

Sodtət: „**ьņik**“ kьvtor vermə sulavнь бьd ņimtankət, no oz sulav seeəm ņimtan verdьn, kədnalən medbərja sььs kьvvuzas **t**.

Seeəm ņimtanneslən **ьņik** tujə em **ik** kьvtor.

Medbərja sььs kьvvuzas — **t-ьs**

Ik-ozas ņevzə **t-ə**:

šəkьt + **ik** — šəkьtik

kokņit + **ik** — kokņitik

lazmьt + **ik** — lazmьtik... i s. oz.

Sodtət. Ņimtannez mukəd kadə šornikuzaьn ovləнь emaņim vezərtasaəš. Sek nija ašньsə vezləнь siz-zə, kьz vezšə emaņim.

Vištalam: jərnəs vьlam puksis **šədok**. Eta primerьn „šədok“ loə emaņim (pərə emaņimə).

Častəzьk seeəm ņimtannes as vezərtasən i koļəнь. **Vezlikə emaņimьs vezšə**, a ņimtanьs siz i koļtčə:

šəd nьr, šəd nьr + ə, šəd nьr + ьt... i s. oz.

A sulalə-kə ņimtan emaņim bərn, sek i sija vezšə (vonə gerd, vonņezə gərdəš.

Zadaça 112. Ləddə primerresə. Kəzzəka gizəm nımtannesə vəliş kəvtorrezkət gizə torjə. Bəd nımtan berdiş kəvtor jəliş viştalə, kəəm sija şetə vezərtas nımtanlə.

Təvnas sondiş **назы́ка** şetə asşis jugərsə. Mijan dərənə dənşən **маты́к** vərəs. Ruzəgsə **кəşəva** koştışşəm. Şuz tupkaşa **ьы́тык**. Grisa dərənəəz **маты́нык** skolaşən.

Çerpuş **во́лкъы́к**. Təvnas ojjes **кузəş** da **рəмы́тəş**. Menam knigaə **ви́тык** Pila knigaşa. Peřu **уцəты́к** Masaşa. Tavo zərys **лазмы́тык**. Risunokys **но́стəм** petis.

Zadaça 113. Primerresə gizikə çuttes tujə soddalə kədəkə vəliş kəvtorresə (kətcə kəəm vəşalas vezərtas şərti).

Nañ kolasiş azzi kəəmkkə şəd... Talun ətərys kəzyt..., kolə bur... paştəşn. Me poli, a sija mesəkys kokni... vələma. Kolxoznəj kartaas **рамы́...** vəvves kəka. Ət vələş əddən vajky..., a mədys zerkyt... Menam pimiezə kokam şəkyt..

Zadaça 114. Bəd nımtan berdə soddalə kəvtorrez **ок, ы́нык, зы́к, əv, a, əş** kəəm kətcə vəşalas. Gizə nijə.

То кыз: **gərd — gərdzyk, gərdəv, gərdəş...**

Gərd — . . .	Kəz —	Lazmyt — . . .
Çoçkom — . .	Uməl — . . .	Ram —
Jugyt — . . .	Bur —	Ləg —
Kuryt — . . .	Şəd —	Turyla — . . .
Mətn — . . .	Pədyn — . .	Gəgrəsa — . .
Byn — . . .	Uçət — . . .	Çəskyt — . . .
Miça — . . .	Zera — . . .	Rud —

§ 19. Nımtannezlən nımvezan.

Zadaça 115. Ləddə, kəz nımtan vezə asşis kəvjəvvesə bəd və zəpən.

	Ətka ləv		Una ləv
1. Nımtan	— Məj?	— gərd	gərddez
2. Asalan	— Məjlən	— gərdlən	gərddezlən
3. Şetan	— Məjlə?	— gərdlə	gərddezlə
4. Boştan	— Məjliş?	— gərdliş	gərddezliş
5. Şivətan	— Məjlan?	— gərdlan	gərddezlan

6. Loktan	— Мьjla?	— gərdla	gərddezla
7. Insa	— Мьjьп?	— gərdьп	gərddezьп
8. Petan	— Мьjіs?	— gərdіs	gərddeziş
9. Blətan	— Мьjşan?	— gərdşan	gərddezsən
10. Pьran	— Мьjə?	— gərdə	gərddezeə
11. Azzan	— Мьjəs?	— gərdəs	gərddezes
12. Keran	— Мьjən?	— gərdən	gərddezen
13. Vuzan	— Мьjət?	— gərdət	gərddezet
14. Tədmətan	— Мьjəz?	— gərdəz	gərddezez
15. Ətlətan	— Мьjkət?	— gərdkət	gərddezkət
16. Emtəm	— Мьjtəg?	— gərdtəg	gərddeztəg
17. Ortçalan	— Мьjşa?	— gərdşa	gərddezsə

Zadaça 116. Ozza zadaça şərti gizə nımvezan nımtannezlə: **çoçkom, vez, ram.**

Zadaça 117. Ləddə nımtannesə. Bəđ nımtan jylış viştalə, kьeəm vezanьп sija sulalə, da kьeəm lьдп.

Səstəmyн, burlə, jugьtlan, şəddezlə, çoçkoməz, ruddeztəg, rudtəg, ləzkət, burşan, burreziş, çəskьtiş, kurьtla, kurьttezla, uməlliş, turьlaşa.

Zadaça 118. Ləddə primerresə. Bəđ kьzzьka gizəm nımtan jylış viştalə, kьeəm vezanьп sija sulalə, da kьeəm lьдп.

Uzaliş oтіr munə **burlan, jugьtlan.** Risunokəs me rəmsəti **gərdən.** Kərtsə kuzneç kalitis **gərdəz.** Talun меньм **ram** vəlyş sedis. **Uməliş** nem oz kov вошнь. **Çoçkomət** me rəmsəti **ləzən.** Oglovləə çegis da vərə vetli **villa.** Sapogiezəs **vazzeziş** me ləşəti. **Çoçkomşa** seşşə nekьeəm zoriz eg azzь.

Zadaça 119. Ləddə. Azzə setiş nımtannez, da viştalə, kьeəm vezanьп da lьдп nija.

Şo gora gьmən
Şьlankьlyş kişşə,
Kьz serən joşşez
ləzə zelyt nəv.
Bь səryн znamja
Səz lьsvaən mişşə,
okalə sija,
nələ asьv təv.

Səralə lemek
mulış kəzьt moros.
Kazavtəg sogmə
vilış-vil leka.
Muekəmən vuzьş
lok turunlən orə...
I şəd dəmasən
zardə gərəm ga.

§ 20. Asalan kǝvtorrez ǝimtannez verdǝn.

Zadaça 120. Lǝddǝ. Gizǝ tetradǝ. Kǝzzǝka gizǝm kǝvtorresǝ kǝrǝvtǝslǝ. Pozǝ-ja nǝ şǝrti viştavnǝ, kinlǝn şǝdǝs (predmetǝs) — menam, tenat, sǝlǝn?

ǝimtannez ǝtka lǝdǝn.

	<u>ǝtka lǝd.</u>	<u>Una lǝd.</u>
1	morta . . . Şǝd + ǝ	Şǝd + nǝm
2	„ . . . Şǝd + ǝt	Şǝd + nǝt
3	„ . . . Şǝd + ǝs	Şǝd + nǝs

ǝimtannez una lǝdǝn.

1	morta . . . Şǝd + d + ez + ǝ	Şǝd + ez + nǝm
2	„ . . . Şǝd + d + ez + ǝt	Şǝd + ez + nǝt
3	„ . . . Şǝd + d + ez + ǝs	Şǝd + ez + nǝs

ǝimtannez verdǝn, kǝz i emanǝmmez verdǝn, siz-zǝ vermǝnǝ sulavnǝ asalan kǝvtorrez — ǝ, ǝt, ǝs; nǝm, nǝt, nǝs. Asalan kǝvtor ǝimtanlǝ şetǝ seeǝm-zǝ vezǝrtas, kǝz i emanǝmlǝ.

Sodtǝt. ǝtka lǝdǝn, 2 da 3 morta formaǝn asalan ǝimtannesǝ pozǝ zendǝtǝnǝ;

$$\begin{array}{c} \text{qush} \\ \swarrow \quad \searrow \\ \text{Şǝd} + d + ez + ǝt = et - \text{şǝddet.} \end{array}$$

$$\begin{array}{c} \text{qush} \\ \swarrow \quad \searrow \\ \text{Şǝd} + d + ez + ǝs = es - \text{şǝddes} \end{array}$$

§ 21. Kǝr ǝimtan sogmǝ mǝdik şorǝi toriş.

Zadaça 121. Lǝddǝ primerresǝ. Kǝzzǝka gizǝm kǝvvǝs verdǝ kǝe-ǝm juaşan lǝşalǝ? A mǝj nǝlǝn kǝvvuzas — ǝimtan aǝi emanǝm?

Mǝsǝs mǝjan şura.

Masalǝn akaǝs kia, koka.

Bałaas əddən **vuruna.**
 Pəris **slapaa** mort.
 Məsəs mijan **şurtəm.**
 Vərs tatən **pomtəm.**
 Skamejkaas Pasałən **koktəm.**
 Kolasaas ətik kukan **vəztəm.**

Nımtan vermə sogmьнь emanımış, sodtьнь-kə emanım
 berdə **a**, lıbə **təm** kəvtor (jura, şura, jurtəm, şurtəm...)

Zadaça 122. Ləddə primerresə. Kəzzьka gizəm kəvvəs berdə
 kəəm juaşan kəv vəşalə? A mьj nьlən kəvvuzas — nımtan alı məd-
 ik şorqi tor?

Keravtəm pestə on kəskav.
 Çulanьs vələma **ignavtəm.**
 Vəls talun **jutəm, şojtəm.**
Kerəttəm əvçinaış paş on vur:
 Peleşə teçəmaş **narjavtəm** lon.

Nımtan vermə sogmьнь kadakьliş, sodtьнь-kə kadakəv
 berdə **təm** kəvtor (**keravtəm, lundьtəm, jutəm...**)

Zadaça 123. Ləddə primerresə. Ləşalə-ja kəzzьka gizəm kəv-
 vez berdə kəəm juaşan? A kəəm ena kəvvezlən kəvvuzьs (kəəm
 şorqi tor)? Kəəm juaşan nь berdə vəşalə?

Parsə piqələmaş **bura.**
 Mamə vekər-paң vizə **səstəma.**
 Tujьs munəma **veşkьta.**
 Lampaas sotçə **pemьta.**

Nımtaniş vermə sogmьнь mədik şorqi tor — urçitan,
 sodtьнь-kə nımtan berdə **a** kəvtor (**bura, uməla, jugьta...**)

Zadaça 124. Lıddə şornikuzaesə. Kızzyka gizəm kəvvesə gizə torjə. Bəd kəvjəliş viştalə, kəeəm sija şorņi tor.

Абу-ја нь коласын нимтаннез, кэдна согмисə emanımis? Абу-ја нимтаннез, кэдна согмисə kadaklış?

Vərs **pomtəm** Komi muyn —

Pəkət munan, kəzi guyn.

Şura kər vetlətə vərət,

Una kəjin sь gəgərət.

Nebyt **kua** kəç çetçalə,

Gəna os məsəs sajlalə.

Joritəm kək goralə norən,

Nəra kər stukətə gorən.

.....

Mijan em **vəztəm** kukan. Viz vьyn koləm **kertəm** turun. Şornıtanьs sьlən **orəttəm**. Pesьs kolis **potkəttəm**. Vontьtəm goryn on pəzav. Marılən kişьs posņi **piņa**.

§ 22. Emanım-ņımtan.

Zadaça 125. Primerrezsis bəd kızzyka gizəm kəvvesə gizə kəeəm şorņi torrez nija, jaпьn-kə kьknan (libə kujimnan) kьvsə lıddьnь?

Primerrez.

Solonka tuje ləşətəmaş məs şur.

Çьskişnь ləşəti **zozog-bord**.

Çarla oropə potis.

Pьzan kok **tasьs** səri çegəma.

Misa azzəma **pon kok gьz**.

Baņa gor galasə kolə veznь.

Şornikuzaьn çastə emanım ovlə nımtanən. Etaz ovlə sek, kər kьk, libə kujim emanım sulaləny şərşən-bərşən i ozas sulalan emanımmes vezərtasnas jitsəny medbərja emanımbkət (piņa tas, kəz vuz jьv).

Boştam primerrez:
məs şur,
pon kok gьz.

Къеам şur? — Məs şur. Məs loas nımtan şur emanım berdə.

Къеам gьz? — Kok gьz.

Къеам kok gьz? — Pon kok gьz.

„Pon“ loas nımtan kok kьv berdə, a kok loas nımtan gьz kьv berdə.

Sizkə loə — i pon i kok loasə nımtannez gьz emanım berdə.

Etaz şərsən-bərsən sulalan emanımme, kədna vez-
ərtənən ətamədkət jitsəny, suşəny emanım-nımtannezən.

Zadaça 126. [Gizə ulış emanım-nımtannesə tetradə. Viştələ, kədna ny kolasiş emanım-nımtannez, a kədna emanımmez.

Kurəg kolı, pon peı, kañ vəz, zu şı, purt orop, kəñəs
pьdəs, vedra vug, gər jur, gər jur tuv, çerañ vez sı, porş
gid ьvəs, vorota zir stov, məs kok seg, çarla orop dьn
zozog bord tьv, bała vurun tьləp, tєlega krug piñ.

Sodtət. Şorņikuza vezlikə emanım-nımtannez aşny
oz vezşə, a vezşəny toko emanımme, kədnakət emanım-
nımtannes vezərtəsən jitsəny.

То кьз: gər jur tuv
 gər jur tuvlən
 gər jur tuvliş
 gər jur tuvsə... i s. o3l.

§23. Nımveztaş.

Zadaça 127. Ləddə viştə sulga stolbikiş, şьvəryn ləddə veş-
kьtşis. Ortçətə niyə. Məjən nija neətkodəş? Veşkьt stolbikas kьvvez
sulaləny Koła, Kołalən, jorittes kьvvez tujə.

1. Koła təvnaş inmiş jukməşə.
2. Kołaəş nəvna ez kəskə jukməşəş.
3. Etə kazalişə **Kołaən** jorttes.
4. **Jorttes** kəskişə Kołaəş.

1. Koła təvnaş inmiş jukməşə.
2. **Sija** nəvna ez kəskə jukməşəş.
3. Etə kazalişə **şlən** jorttes.
4. **Nija** kəskişə Kołaəş.

Şorņikuzaezyn ovləny kəvvez — **me, te, sija, nija,...** i mukəd.

Ena kəvves sulaləny emanim tuja. Secəm kəvves suşəny **ņimveztassezən.**

Me, mi — ņimveztassez **medozza** morta formaən.

Te, ti (tijə) — ņimveztassez **mədik** morta formaən.

Sija, nija — ņimveztassez **kuimət** morta formaən.

Medozza morta formaən suşə sija, kədə şorņitə;
mədik morta formaən suşə sija, kədəkət şorņitəny;
kuimət morta formaən suşə sija, kədna jəliş şorņitəny
 tənə lībə mɔj jəliş şorņitəny.

Z a d a ç a 128. Ləddə viştə. Kəzzəka gizəm ņimveztasseşə gizə torja. Bəd ņimveztas jəliş viştələ, kəcəm morta forma sija.

Leņin sotçişikə.

(Bonç — Brujeviç gizət şərti)

Iuq təlişə 1917 vəə Vladimir İllic loktis **me** ordə drev-
 nəə nəvna sotçişny. **Sija** una vetlətis, gulajtis, medəddən ra-
 dəjtis kupatçyny. Kupatçəvliş tənə, nələny **mijan** dənşən.

Razməd **me** **şəkət** vetli kupatçyny. **Sija** əddən vura kuz-
 lis ujavny.

Ujas ɔlə-ɔlə, da setçin kətənkə vavvezlas kujlə, tuttaşə.
Me **şlə** vajitəvli, tənə mɔşə pədən da vavergaçcez eməş,
 kupatçyny mɔşə kolə vizətçəmən.

— **Te** suan vəjvənləny? — jualas Vladimir İllic.

— Vəjləny — sua **me** **şlə**.

— No, **mi tekət** og vəjə. **Me** jılış **tenət** nem povnı.
Рѣдн суан?

— Рѣдн.

— Pondılam рѣдәсә сузәтн... **Me** şərəl... On i kazav,
nırnıtas utka moz da dır oz pet. Vizətan, a **sija** mädərə
petəm da ujalə. Suşeddes pantaşasə asıvınas da jualəny:

— Dır **ti** tıas tən kupatçitə? **Kin sija tekət** kupatçis?
Əddən kuzə ujavny! **Mi** dır **tijanəs** vizətimə.

Morta nımveztassez.

Morta nımveztassez **kva:** ətkə lıdın kujim, da una
lıdın kijim.

Ətkə lıd

1 m. — **me**

2 m. — **te**

3 m. — **sija**

Una lıd

1 m. — **mi** (lıbə mijə)

2 m. — **ti** (lıbə tijə)

3 m. — **nija**

Sodtət. Morta nımveztassez vezəny aspommeznıəsə
nımvezannez şerti.

Nımveztassezlən nımvezannez.

Ətkə lıd

1 morta

2 morta

3 morta

1. Nımtan	— Kın?... me	— te	— sija.
2. Asalan	— Kınlən?.. menam	— tenat	— sılən.
3. Şetan	— Kınlə?... меным	— tenət	— sılə.
4. Boştan	— Kınlış?... mençim	— tençit	— sılış.
5. Şivətan	— Kınlan?... melañ	— telañ	— sıləñ.
6. Loktan	— Kınla?... mela	— tela	— syla.
7. Insa	— Kının?... меьн	— теьн	— сььн.
8. Petan	— Kınış?... meış	— teış	— sbiş.
9. Blətan	— Kınşan?... meşan	— teşan	— sşşan
10. Pıran	— Kınə?... meə	— teə	— sşə.
11. Azzan	— Kınəs?... менə	— tenə	— sija.

12. Keran	— Kinən?..	meən — teən	— sijən.
13. Vuzan	— Kinət?..	meət — teət	— sɛət.
14. Tədmətan	— Kinəz?....	meəz — teəz	— sɛəz.
15. Ətləətan	— Kinkət?....	mekət — tekət	— sɛkət.
16. Emtəm	— Kintəg?....	metəg — tetəg	— sɛtəg.
17. Ortçalan	— Kinşa?.....	meşa — teşa	— sɛşa.

Una lɛ d.

		1 morta	2 morta	3 morta
1. Nımtan	— Kin?.....	mi (jə)	— ti (jə)	— nija.
2. Asalan	— Kinlən?	mijanlən	— tijanlən	— nɛlən.
3. Şetan	— Kinlə?..	mijanlə	— tijanlə	— nɛlə.
4. Boştan	— Kinliş?	mijanliş	— tijanliş	— nɛliş.
5. Şibətan	— Kinlan?	mijanlan	— tijanlan	— nɛlan.
6. Loktan	— Kinla?..	mijanla	— tijanla	— nɛla.
7. Insa	— Kinɛn?	mijanɛn	— tijanɛn	— nɛɛn.
8. Petan	— Kiniş?..	mijaniş	— tijaniş	— nɛiş.
9. Blətan	— Kinşan?	mijanşan	— tijanşan	— nɛşan.
10. Pɛran	— Kinə?....	mijanə	— tijanə	— nɛə.
11. Azzan	— Kinəs?..	mijanəs	— tijanəs	— nijə
12. Keran	— Kinən?..	mijanən	— tijanən	— nijən.
13. Vuzan	— Kinət?..	mijanət	— tijanət	— nɛət.
14. Tədmətan	— Kinəz?..	mijanəz	— tijanəz	— nɛəz.
15. Ətləətan	— Kinkət?	mijankət	— tijankət	— nɛkət.
16. Emtəm	— Kintəg?	mijantəg	— tijantəg	— nɛtəg.
17. Ortçalan	— Kinşa?	mijanşa	— tijanşa	— nɛşa.

Sodtəttez: 1. Una lɛdɛn, 1 da 2 morta formaɛn ɛimveztas kɛvvuz vərɛn sodə **jan** kɛvtor. Vezan kɛvpomɛs suvtətşə sɛ vərɛn. (ti + **jan** + lə).

2. **Jan** kɛvtor morta ɛimveztassezkət gizşə ətləɛn (**mijanlə**, **tijanlə**...).

3. Morta ɛimveztassez 3 m. f-ɛn ətka i una lɛdɛn vezəɛn əşşinɛs vuzzesə:

Sija vuziş sogmə **sɛ** (şetɛn ɛe „sijalə“, a **sɛlə**).

Nija „ „ **nɛ** (şetɛn ɛe „nijalə“, a **nɛlə**).

4. Asalan vezanɛn, una lɛdɛn, morta ɛimveztassez 1 da 2 morta formaɛn vezan kɛvjɛvsə pozə çarkɛnɛ:

mi + jan(lən), **ti + jan + (lən)** pozə sunɛ **mi + jan**,
ti + jan,

§ 24. Jitlaliş i mukəd qimveztassez.

Zadaça 129. Ləddə primerresə. Nımveztassesə gizə torjə.

Kin noko kołtçə setçin bəɾə?

Kinlən proryv, [et]jalə vərɣn vəz?

Мы talun uzalis tijan brigadaŝ?

Kədərə vələs gənitis?

Ena nimveztassez — kin, mьj, kədərə, kьnm... i mukəd
suşənb jitaliş nimveztassezən.

Nija vermənə vezşənə nımvezannez şerti.

Nija ovləp̃:

a) juaşan kыvvezən, kər şornikuzaыn sulaləny juaşan-nezən (Kin setçin? Къым çeri кыјин?).

в) *suškišan kьvvezьn*, kər нь озьн *sulalə „ne“ kьvtor* (*Nekin kerkuas* авт. *Nekьeəm* сь оз кьв).

v) tədtəm kʲvvezʲn, kər nʲ verdʲn sulalə „kə“ kʲvtor (Ронə **kədərəkə** kotərtis. Eta şled kuza **kʲnʲmʲʂkə** kolas mədrəv piqavnʲ. Labiças **kinnezlənəkə** kusak da tēpişsez koləmaş). Eta „kə“ kʲvtorʲs bʲd jitlaliş nʲmveztaskət gizsə ətləʲn i sulalə vezan kʲvjʲv vərʲn.

g) Jitlaliş nımveztas **мъј** suşkişan **не** kьvtorkət şetə vil kьv **нем** (oz suə „Mijan ne **мъј** abu“, a suəнь „Mijan **нем** abu“)

Jitlaliş nımveztassezlən morta formaéz şerti vezşəm.

Jitlaliş nımveztassez vermənъ vezşnъ morta formaеz şerti, sizkə nъ verdyn ovlənъ asalan kьv-torrez.

Zadaça 130. Güzə jiftlaliş nımveztassezliş morta formaez şerti vezsəm. Asalan kvytorresə kvyrtyslə.

Ətka lbd.

1 m. f.	2 m. f.	3 m. f.
Kin + ə	+ ɓt	+ ɓs
Mɓj + ə	+ ɓt	+ ɓs
Kədər + ə	+ ɓt	+ ɓs

Una lbd.

Kin + n + ez + ньм	+ ны	+ ньс
Мьj + j + ez + ньм	+ ныт	+ ньс
Кəдər + r + ez + ньм	+ ныт	+ ньс

Nimveztassez eta, etija, ena, etnija.

Nimveztassez **eta, etija ena, etnija** ətvezərtasaəş. Eta da **etija** — ətka lbdyn (Eta mortys ɳevazyn tatən uzalə. **Etija** vələs ɳevazyn juskişis).

Ena da **etnija** — una lbdyn (Ena məsses jəvaəş. **Etnija** velətçişses tən ez vələ skolaas).

Bertana ɳimveztas.

Zadaça 131. Lbdə şornikuzaesə. Kəzzəka gizəm kəvvesə gizə torjə.

Talun bədəs zadaçasə **açьм** resajti.

Vaşulə **asşim** knigaəs şeti.

Bədəs zьrsə **aşьт** başitit?

Açьм, asşim, aşьт... i mukəd seeəm ɳimveztassez suşə-
нь **bertana ɳimveztassezən.**

Nija sogməнь as kəvvuziş.

Nija sogmikə **as** kəvvuzas medbərja sььs vuzşis bergətçə
ç-ə lıvə ş-ə.

as = aç + ьм — açьм

as = aç + ьт — açьт

as = aç + ьс — açьс

as = aş + ньм — aşьм

as = aş + ьт — aşьт

as = aş + ьс — aşьс

Sodtət 1. Kəvvuz **as** ovlə şornikuzaьn i ber-
gətçьtəg. Sek sija ovlə asalan kəvtor vezərtanən:

as mort

as gort

as kerəm

1. Bertana ɳimveztas vezşə ɳimvezannez şərti, no ɳe
bədəs vezanьn.

Kıvvezan AS nımveztaslən.

1. Nımtan — as	10. Pıran — —
2. Blətan — —	11. Azzan — —
3. Şetan — —	12. Keran — —
4. Boştan — as + lış	13. Vuzan — —
5. Şibətan — as + lan	14. Tədmətan — —
6. Loktan — —	15. Ətlaətan — as + kət
7. Insa — —	16. Emtəm — as + təg
8. Petan — —	17. Ortçalan — —
9. Blətan — aş + şan	

Sodtət. Una lıdıs as nımveztaslən avu.

Nımvezan bertan nımveztassezlən.

Ətka lıd.

		<u>1 m. f.</u>	<u>2 m. f.</u>	<u>3 m. f.</u>
1. Nımtan	— Kin?	açım	açıt	açıs
2. Asalan	— Kinlən?	aslam	aslat	aslas
3. Şetan	— Kinlə?	aslım	aslıt	aslıs
4. Boştan	— Kinliş?	aşşım	aşşıt	aşşıs
5. Şibətan	— Kinlan.	aslanam	aslanat	aslanas
6. Loktan	— Kinla?	—	—	—
7. Insa	— Kinın?	—	—	—
8. Petan	— Kiniş?	—	—	—
9. Blətan	— Kinşan?	aşşanam	aşşanat	aşşanas
10. Pıran	— Kınə?	—	—	—
11. Azzan	— Kınəs?	açıməs	aştə	aşsə
12. Keran	— Kınən?	—	—	—
13. Vuzan	— Kınət?	—	—	—
14. Tədmətan	— Kınəz?	—	—	—
15. Ətlaətan	— Kinkət?	—	—	—
16. Emtəm	— Kintəg?	—	—	—
17. Ortçalan	— Kınşa?	açımşa	açıtşa	açıssa

Una lıd.

1. Nımtan	— Kin?	aşnım	aşnıt	aşnıs
2. Asalan	— Kinlən?	aşnımlən	aşnıtlən	aşnıslən
3. Şetan	— Kinlə?	aşnımlə	aşnıtlə	aşnıslə

4. Boştan	— Kinliş?	aşnımlış	aşnıtlış	aşnıslış
5. Şivətan	— Kinlaŋ?	aşnımlaŋ	aşnıtlıaŋ	aşnıslaŋ
6. Loktan	— Kinla?	aşnımla	aşnıtlıa	aşnısla
7. Insa	— Kınıŋ?	aşnımnıŋ	aşnıntıŋ	aşnınsıŋ
8. Petan	— Kınış?	aşnımnış	aşnıntış	aşnınsış
9. blətan	— Kınşaŋ?	aşnımnışaŋ	aşnıntışaŋ	aşnınsışaŋ
10. Pıran	— Kınə?	aşnınmə	aşnıntə	aşnınsə
11. Azzan	— Kınəs?	aşnınməs	aşnıntəs	aşnınsəs
12. Keran	— Kınən?	aşnınmən	aşnıntən	aşnınsən
13. Vuzan	— Kınət?	aşnınmət	aşnıntət	aşnınsət
14. Tədmətan	— Kınəz?	aşnınməz	aşnıntəz	aşnınsəz
15. Ətlaətan	— Kinkət?	aşnınmkət	aşnıntkət	aşnınskət
16. Emtəm	— Kıntəg?	aşnımntəg	aşnınttəg	aşnınstəg
17. Ortçalan	— Kınşa?	aşnınmşa	aşnıntşa	aşnınsşa.

Sodtət. Una lıdın bertan nımveztassez vıd vezan şerti vezşənı, no ez kvırtortəg. Sı tujə sulalənı una lıda asalan kvıtorrez:

nym, nıt, nıs;

(Şuənı ıe „aşnımmez“, a **aşnım**;

„ „ „aşnıttəzşə“, a **aşnıtşə...**

„ „ „aşnınsəzşə“, a **aşnınsşə...**)

Nımveztas şornıkuzaın jura kılın da mukəd kvıvezn.

Şornıkuzaın nımveztas ovlə jura kılın.

Kinkə tuj kuza gənıtə.

Uzsə etə **açım** pomala.

Me vəralıkə tən əsli.

Te talun vartnı mun.

Şornıkuzaın nımveztas ovlə mukəd kvıvezn.

Tuj kuza me **kinəskə** vətı.

Velətiş **mijanəs** nuətə ekskurşiaə.

Misa azzis **tıjanlış** osıvkantə.

Pəta oz mun **tekət** talun.

Zadaca 132. Dumajtə da gızə kvat şornıkuza, medvı et kuji-mas nımveztasıs vəlı jura kılən, a məd kujimas — mukəd kılən.

Zadaça 133. Ləddə viştə. Bəd kəzzəka gizəm qimveztassə gizə torjə. Viştalə: kəəm morta formaən nija sulaləñ, kəəm lədn, kəəməş nija (jitlaliş, bertana, suşkişan...). Kəəm vezanən nija sulaləñ.

Vil tuj kuza.

Boştəm „Ikota“ viştiş.

„Te, Makar, en vizət inətlə, me taj tenət bajitli-ni, aş sija kəz olə, siz i olə. Əsəm tenat inkaət ladşis, ne mijan sija mortəs, mədik sələn tujəs.

— Ok, Şerga, şəkət menəm, əddən şəkət səkət jansət-şən. A ozlañ etaz mi ovnə og pondə. Orətnə kolas vədəs, kəz ləçtə purtən. Tədan ed te açt, kəskə menə tijan şem-jə, ok kəz kəskə!...

— A te tədan, Makar, tən rətnas kolxozanəm ešə vil uzaliş loktis, rajjonsağ indəmaş rəvoçəjəs Çusova zavodiş. Çorət dətinaət da jon vəşina. Bukrin pamilləş.

Məj te, zəvə? Dər kezə loktis?

— Pər kezə, Makar, pər kezə. Mijankət sija pondas uzavən ətləñ.

Partia nişə mobilizujtəm otsavən levtən dərevnəezas kolxozsesə, suvtətnə nişə, jonmətnə, peşşən çorətzəka kulaç-çokət. Da i partjaçejkaanəm pondas otsavən. Ez jestə doq-deşis çetşən, pondis juaşn: kəz-pə olat, kin juraliş, bura-ja padmətən kulaççoş, kəz-pə nəkət ti peşsat. Əddən uzaliş tədalə, bur jort mijan loas“.

§ 25. Kadakən vezan.

Zadaça 134. Gizikə kərvətə uləşə kadakəvvəsə (kəəm juaşan kəvvez vəşaləñ kadakəvvez vədə?).

Purga.

Talun aşvşəñ pondis kəjin moz unqavən ləçtə oj-təv. Bergətə, letə-votə, oz poz ətərə petnə. Kaştə ləmsə kəmə-rən-kəmə-rən, purkjə olsalə ətmədərə. Jər bokkezə, karta

bərrezə təkəm levtəm stolaez, vəjan-kə, — jurnat əsan, kəz va pədəsə lezçişan. Tujtor nəktən abu, burskə vələs kənəm uvti, tasaşə, kəz tortaən pruddə ləməs dod nərə. Şin ne van oz tədav. Sulalə dərəvna Konanovci gərka log dorən. Kerkues vevtışəmaş stolaeznas, sunalənb, dunjalənb ləm uvtas, kəz sonət vil paş uvtən, kəz pəriş zor starikkez sulalənb, toko əsənnəs zuz vizənb.

Zadaça 135. Çuttes tujə gizə kadakəvvez. Kəvvesə bərjə uliş, kədən gizəm „spravka ponda“.

Gərdarmejeç, traktoris da kuzneç.

Gərdarmejeç traktorislə: — Me... SSSR, te... traktorən, a sija (kuzneçs)... kərt. Kuzneç gərdarmejeçlə: — Me... kərt, te... SSSR, a sija (traktorisəs)... traktorən.

Traktoris kuzneçlə: — Me... traktorən, te... kərt, a sija (gərdarmejeçs)... SSSR.

Spravka ponda.

Me dorja
Te dorjan
Sija dorjə

Me dora
Te doran
Sija dorə

Me gəra
Te gəran
Sija gərə

Zadaça 136. Ozza zadaçasə vezə to kəz: nımveztassesə **me te, sija** suvtətə una lədən (**mi, ti, nija**), a çuttes tujə boştə kadakəvvez ena stolbikkeziş:

Mi dorjam
Ti dorjat
Nija dorjənb

Mi doram
Ti dorat
Nija dorənb

Mi gəran
Ti gərat
Nija gərənb

Kər kadakəv vezərtasən jitsə nımveztassezkət med-ozza morta, mədik morta da kujimət morta formaən (**me, te, sija; mi, ti, nija**) — sek sələn kəvpommes vezşənb.

Kadakəvlən morta formaez şərti vezşəməs suşə kadakəv vezənən.

Zadaça 137. Juaşannes şerti da morta formaəs şerti gizəməñ vezlə enə kadakıvvesə — **nuəta, gorəta, lıddə** (bıd kadakıvsə tor-jən).

Ətkə lıd
Me....(mıj kera?)
Te....(mıj keran?)
Sija...(mıj kerə?)

Una lıd
Mi....(mıj keram?)
Ti.....(mıj kerat?)
Nija..(mıj kerəñb?)

Sodtət. Kadakıv vezşə kık lıd şerti:

Ətkə lıd
Me **giza** kıvbur.
Te **gizan** kıvbur.
Sija **gizə** kıvbur.

Una lıd
Mi **munam** ıslaşñb.
Ti **munat** (ə) ıslaşñb.
Nija **munəñb** ıslaşñb.

Zadaça 138. Lıddə kıvbursə. Bıd kızıka gizəm kadakıv-vesə gizə torjə, da viştalə, kbeəm lıdın nija sulaləñb.

Strojka.

Gımətam doram mi
jugıt olansə.
Supkamə, vestamə
ozlanə kok.
Tırtim ıol voən mi
Vit voşa plansə.
Stalinskəj tēmpən
zendətamə srok.

Levə promıslēnnoş,
paşkalə, **pıkə**.
Omən **goralə**
I kərt i çugun.
Çalətə, **potkətə**
strojkalən zıkbı,
Levə ne ətik gigant
luniş lun.

§ 26. Kadakıvlən kaddez.

Əñña kad.

Zadaça 139. Lıddə şorıkuzaesə. Kbeəm kad jılış şorıtəñb kadakıvves?

Me **giza** şorıkuza.
Te **gizan** kıvbur.
Sija **gizə** zadaça.
Mi **lıddam** vişt.
Ti **lıddat** kıvbur.
Nija **lıddəñb** gazet.

Kadakvvez — **giza, gizan, gizə, ləddam, ləddat, ləddənə** şornitənə ənnə kad jəliş. Nə jəliş pozə vištavnə: ena kadakvvez — **ənnə kada** kadakvvez (nija viştalənə: kerəməs munə əni).

Şin ozyň çulaləm kad.

Zadaça 140. Ləddə şornikuzaesə. Kəəm kad jəliş şornitənə kadakvves? Şin ozyň, ali şin sajbə munəm kerəməs?

Me **kerali** kəzok.

Te **keralin** kəzok.

Sija **keralis** ləmpu.

Mi **kəzim** zər.

Ti **kəzit** id.

Nija **kəzisə** sogdi.

Kadakvvez — **kerali, keralin, keralis, kəzim, kəzit, kəzisə** şornitənə çulaləm kad jəliş. Kəz munəm kerəməs — şin ozyň, ali şin sajbə? Azybli me, kəz te keralin, kəz sija keralis, kəz ti kəzit, nija kəzisə? Ena kadakvvez jəliş pozə vištavnə: nija **şin ozyň çulalan kada** kadakvvez (nija viştalənə: kerəməs munəm şin ozyň).

Şin sajbə çulaləm kad.

Zadaça 141. Ləddə şornikuzaesə. Kəəm kad jəliş şornitənə kadakvves? Şin ozyň, ali şin sajbə munəm kerəməs?

Me **gəri** plugən.

Te **gərəmat** gərən.

Sija **gərəma** traktorən.

Mi **suvtətim** tuttaşan stov.

Ti **suvtətəmaş** radio maçta

Nija **suvtətəmaş** telefon stov.

Kadakvvez — **gəri, gərəmat, gərəma, suvtətim, suvtətəmaş** şornitənə çulaləm kad jəliş.

Kəz munəm kerəməs — şin ozyň, ali şin sajbə? Azybli me, kəz te gərəmat, sija gərəma, nija suvtətəmaş? Ena kadakvvez jəliş pozə vištavnə: nija **şin sajbə**

çulaləm kada kadakəvvez (nija viştaləny: kerəmys munəm şin sajn (gərəmat, suvtətəmaş...).

Loan kad.

Zadaça 142. Ləddə şornikuzaesə. Kəəm kad jylış şornitəny kadakəvves?

Me aşyn **kaja** posadə.
Te aşyn **kajan** ьв ьлə.
Sija aşyn **kajas** çeravny.
Mi aşyn **munam** vərə.
Ti aşyn **munat** piqavny.
Nija aşyn **munasə** maşinavny.

Kadakəvvez — **kaja, kajan, kajas, munam, munat, munasə** şornitəny loan kad jylış. Kər sogmas kerəmys, kəz mi viştalam „kajas“, „munasə“? Ena kadakəvvez jylış pozə viştavny: nija **loan kada** kadakəvvez (nija viştaləny: kerəmys munas aşyn, mədlun, loan kadə).

Sizkə ьлын şornitəm şerti pozə viştavny:

Kadakəvvezlən qol kad: **ənqa kad, şin oşyn çulaləm kad, şin sajn çulaləm kad da loan kad.**

Ənqa kad mıtçalə: kerəmys-pə munə əni, vajitikas (muna, gizə, şyləny).

Şin oşyn çulaləm kad mıtçalə: kerəmys-pə çulaləm; sija kerəmys munəm şin oşyn (keralin, ləddis, kəzisə...).

Şin sajn çulaləm kad mıtçalə: kerəmys-pə çulaləm; sija kerəmys munəm şin sajn (gərəmat, voştəma, suvtətəmaş...)

Loan kad mıtçalə: kerəmys-pə loas ozlan, loan kadə (**kajas, voştas, munasə, kerasə...**)

Zadaça 143. Medvə ne vunətny, kəz kadakəvvezlən kaddes şerti vezşəny kəvpommes — ulyň nija gizəmaş ətləə. Gizə nija tetradə da ьd kəvpomsə kərvətvə.

Ənna kad.

Ətka ləđ

- 1 morta — **a** (giza, garja)
 2 morta — **an** (gizan, garjan)
 3 morta — **ə** (gizə, garjə)

Una ləđ

- 1 morta — **am** (ə) (gizam, gizamə)
 2 morta — **at** (ə) (gizat, gizatə)
 3 morta — **ənb** (gizənb)

Şin ɔzɔn ɟulələm kad.

Ətka ləđ

- 1 morta — **i** (gizi, garji)
 2 morta — **in** (gizin, garjin)
 3 morta — **is** (gizis, garjis)

Una ləđ

- 1 morta — **im** (ə) (gizim, gizimə)
 2 morta — **it** (gizit, gizitə)
 3 morta — **isə** (gizisə)

Şin saɟɔn ɟulələm kad.

Ətka ləđ

- 1 morta — **i** (gizi, garji)
 2 morta — **əmat** (libə əmɔt) (gizəmat, gizəmət)
 3 morta — **əma** (gizəma, garjəma)

Una ləđ

- 1 morta — **im** (ə) (gizim, gizimə)
 2 morta — **əmaş** (libənɔt) (gizəmaş, gizəmənt)
 3 morta — **əmaş** (gizəmaş)

Loan kad.

Ətka ləđ

- 1 morta — **a** (giza, garja)
 2 morta — **an** (gizan, garjan)
 3 morta — **as** (gizas, garjas)

Una ləđ

- 1 morta — **am** (ə) (gizam, gizamə)
 2 morta — **at** (ə) (gizat, gizatə)
 3 morta — **asə** (gizasə)

Zadaça 144. Medozza morta formaiş kadakıvvesə suvtətə ənnə kadın, çulaləm kadın da loan kadın. Ed vunətə: 1 morta formayn kadakıvlən qe kəka, a etik çulaləm kadıs.

То кьз: uzala, uzali, ponda uzavny.

Giza, ləddə, kerala, kotraşa, mişsa, kətsala, gorəta, levala, ujala, kərtala, piqala, piłita, ɣslaşa.

Zadaça 145. Uliş kadakıvvesə gizə ənnə kadın, şin ozyn çulaləm, şin saşyn çulaləm da loan kadın.

То кьз: vundalan, vundalin, vundaləmat, pondan vundavny.

Vundalan, otsalan, velətan, vermaşan, beregitan, gizan, resajtan, kəskalan, garjan, saqitan, ɣekişan, vugraşan, sakaşan, kotraşan, orsan, uzalan, sotçişan, uzan.

Zadaça 146. Ləddə. Kəzzəka gizəm kadakıvvesə gizə torjə. Viştalə, kəəm kadın sulalə vəd kadakılys.

Udarnəja uzalam.

Ətvəliş uz	Şebralə ɣv vylət,
Mi pondətçimə nuny:	Vundə masina.
Pərtçə kolxoznəja	Oz torkjav, oz tədav
Mijan posad...	Gorba çarla.
Panə vil mir	Mijan kolxozys-ed
I udarnəja munə,	Stalnej vşina,
Juklalə ozlaqə	Sə şərə vundikə
Ləninlən kad.	Vətçan ədva.

§ 27. Tədmətantəm kadakıv.

Zadaça 147. Ləddə. Kəzzəka gizəm kadakıvvesə gizə torjən. Viştalə: em ja nylən kad, lədd, morta forma?

Udarnəj uz mijan ozyn:

- Velətçəm kaçestvo ləvtyń vyləzık.
- Səstəma vizny tetrad, kniga, as gəgər.
- Beregitny skolaiş imussestvo, qe zugdny, qe əstyń.
- Ozlaq, bura inqətny, çepəsny, ləvtyń kolxozyn uz.

Kadakyv, kəda verdə vəşalə juaşan kəv mьj kernь? — suşə **tədmətantəm kadakylən.**

Tədmətantəm kadakyv oz mьtçav ңe kad, ңe ləđ, ңe morta forma. Tədmətantəm kadakyləs pozə tədnь „**нь**“ kьvtor şərti, kəda sulalə kьv pomas (**munnь, voşнь, keravнь...**). „**Нь**“ kьvtor kəť kər sulalə tədmətantəm kadakyv vuz verdьn. Çapkamə-kə **нь-sə** — koləs kadakyv vuz (**uz+нь, şerav+нь, giz+нь, ujav+нь...**)

Zadaça 148. Çuttes tujə gizə tədmətantəm kadakyv, kьeəm vəşalə juaşanьs şərti.

Grisa şormьvlə urok kezə; oz kov... (mьj kernь?)

Balaeslən kuz-ңi vurunьs; kolə vurunsə... (mьj kernь?)

Talun 7 ças-ңi; kolə skolaə... (mьj kernь?)

Masalən mьjkə рым jurьs; sylə kolə olpaş vьlə.. (mьj kernь?)

Nosaьs şəkьt; me og vermь sijə... (mьj kernь?)

Eta əddən inťeresnəj kņigaьs; kolə sijə... (mьj kernь?)

Guşenik pukav urok pora; oz kov... (mьj kernь?)

Spravka ponda: kotərtнь, сынь, şormьнь, vodнь, sumitнь, ləđđнь, nəvətnь.

Zadaça 149. Medoz gizə, mьj vur kernь, a sьvəгьn gizə mьj uməł kernь. Tədmətantəm kadakьliş **Nь** kьvpomməsə kьrəvťsələ.

Mьj vur, da mьj uməł kernь.

Vodнь oz. Vodнь şorən. Mişşьнь vaңaьn. Pьvşьнь va-
ңaьn. Ъslaşнь lampaez vььn. Naťa vaьn kupatçьнь. Ətəгьn
əddən kəťtişнь. Aşьvvezьn mişşьнь kəzьtkod vaən. Pukavнь
ңe səstəm rua zьгьn. Koңokkezən Ъslaşнь. Verzəmən gəңaj-
tnь. Kəmtəg ңaťn brođitнь. Kałiga da şortңi una şojнь.
Şonьt braga junь.

Zadaça 150. Ena şornikuzaezis kadakьvvesə şin oзын çulaləm
kadış kerə şin saгьn çulaləm kadə da siz gizə şornikuzaesə.

То кьз. Те сука кьјəmat.

Te suka kьjin. Brigada tən piqalis. Çeľad munisə jagə-
davny. Kolxozyn oştisə çeľad sad. Tən kino qartına mьt-
çalisə. Nardomьn spektakl suvtəfisə. Mijan uşkomьn vil
juraliş bərjisə. Vəralişsez os vijisə. Ti vunətit tetrəddəznə.

§ 28. Mьtçalan kadakьv.

Zadaça 151. Ёddə primerrez. Kьzzьka gizəmə kadakьvvesə gizə
torjə. Dumajtə da viştalə: em-ja ena kadakьvvezlən kad, Ёd, morta
forma?

Kim Ёddə kьiga.

Kim Ёddis kьiga.

Kim Ёddəma kьiga.

Kim Ёddas kьiga.

Misa orsə maçən.

Çeľad orsəny maçən.

Me Ёddə vişt.

Te Ёddan kьvbur.

Sija Ёddə gazeta.

Kadakьvvez, kədna mьtçaləny:

a) kad (Ёddə, Ёddis, Ёddəma, Ёddas),

b) Ёd (orsə, orsəny),

c) morta forma (Ёddə, Ёddan, Ёddə),— suşəny
mьtçalan kadakьvvezən.

Zadaça 152. Uliş mьtçalan kadakьvvesliş viştalə: kad, Ёd,
morta forma.

Kotərtə, Ёvzə, keraləmaş, munis, boştə, Ёkasə, vajan,
vajəmaş, kьjəny, kaja, maştasə, boştis, verdəmə, verdəmaş,
kotərti, kotərtəny, orsəmaş, suvtətəny.

Zadaça 153. Tədmətantəm kadakьvveziş kerə mьtçalan kada-
kьvvez da gizə. Ёd kadakьv vezikə dumajtə, kьəmə kadьn, Ёdьn,
morta formaьn sija dumajtan gizny.

Куратсьнь, вермашьнь, озашьнь бергавнь, льддьнь, орсьнь, термашьнь, мырсьнь, рессьнь, ьслашьнь, мишкасьнь, вуграшьнь, зев-сьнь.

§ 29. Ёктан кадакьв.

Zadaça 154. Ыддә primerrez. Ъришька гизәм кадакьввеса гизә торјә. Em-ja ьлән kad? Em-ja ьд? Em-ja morta forma? Къеәм vezärtas nija şetәнь?

Mama, **vur** меньм vil jәrnәs.

Korominalьsis **çapkь** ьмсә.

Vištav Piļablә **aş** loktas асьн.

Vištav Piļablә **med** loktas асьн.

Vištav Piļablә **aş med** loktas асьн.

Кадакьв, кәдә сулалә ёктан формаьн (ёктә kernь),—сушә ёктан кадакьлән (аş munә, med gизis, аş med vajas...)

Ёктан кадакьвлән çулаләм kaddez da 1 morta forma әтка ьдьн—авиәш. Kujimәt morta formaьн кадакьв озас кәт кәр сулалә аş кьв, ьивә med кьв, ьивә кькпаныь әтлаьн (аş ьддә, med gизә, аş med vajas). Аş da med кадакьвкәт гизшәнь торјән.

Zadaça 155. Ыддә. Ъд şornikuzasә sulga stolbikiş gизә sь veştәzә veşkt stolbikә. Къеәм формаьнәş кадакьввес sulga stolbikas, a къеәм формаьн nija veşkt stolbikas?

Jonmәtan uz kolxozьн.

Boştan primer udarnikшаң

Levtan velәtçәm kaçestvo.

Velәtan urokkez.

Loan gotov

Аş jonmәtә uz kolxozьн.

Аş med boştas primer udarnikшаң.

Med levтas velәtçәm kaçestvo.

Med velәtas urokkesә.

Аş med loas gotov.

Zadaça 156. Къз ёктан кадакьвлән vezшәнь кьв pommes ьдьн, кадьн i morta formaьн—гизә eta jьлиш ьлән moz-зә. Кьв- pommesә кьрәвтьслә.

Əəktan kadakьv.

Ənna kad.

Ətk a lь d.

1 morta forma—	me	—	—
2 morta forma—	te	vur	giz
3 morta forma—	sija	aş (med)	aş (med)
		vurə	gizə

Una lь d

1 morta forma—	mi	—	—
2 morta forma—	ti	vurə	gizə
3 morta forma—	nija	aş (med)	aş (med)
		vurəнь	gizəнь

Loan kad.

Ətk a lь d.

1 morta forma—	me	—	—
2 morta forma—	te	vurə	giz
3 morta forma—	sija	aş (med)	aş (med)
		vuras	gizas.

Una lь d.

1 morta forma	mi	—	—
2 morta forma	ti	vur	gizə
3 morta forma	nija	aş (med)	aş (med)
		vurasə	gizasə.

§ 30. Suşkişan kadakьv.

Zadaça 157. Ləddə primerrez. Gьrişьka gizəmə kadakьvvesə gizə. Kьəəm vezərtas nija şetəнь?

Primerrez. Me **og** mun talun ekskurşiaə.

Mi **ogə** munə vərə.

Me **eg** kaʒav tenə.

Sija **ez** vermь zadaçasə resajtnь.

Te **en** kaj setçə.

Viştav Misaʒslə aş **oz** mun.

Viştav Misaʒslə aş med **oz** mun.

Eteəm kadakьvves—**og, on, oz, eg, egə, ez, ezə, ed . . . i** mukəʒs suşəʒnь **suşkişan kadakьvvezən.**

Sodtət. Suşkişan kadakьv eaktan formaʒn 3 m. f. ətka i una ləʒn vermə vezşəʒnь kьlən **medək.**

Primer. Viştav Misaʒslə **aş (med)** oz lok. Viştav Misaʒslə **medək** lok.

Kьvvezan suşkişan kadakьvvezlən..

Kadakьvlən mьtçalan forma.

Ənna kad.

Ətka l.		Una l.
1 morta f.	me og	mi og +(ə)
2 morta f.	te on	ti od +(ə)
3 morta f.	sija oz	nija oz +(ə)

Çulaləm kad (toko ətik).

Ətka l.		Una l.
1 morta f.	me eg	mi eg +(ə)
2 morta f.	te en	ti ed +(ə)
3 morta f.	sija ez	nija ez +(ə)

Loan kad (ənna kad koq-zə).

Ətka l.		Una l.
1 morta f.	me og	mi og +(ə)
2 morta f.	te on	ti od +(ə)
3 morta f.	sija oz	nija oz +(ə)

Kadakıvlən eəktan forma.

Ənna kad.

	Ətkə 1.	Una 1.
1 morta f.	me —	mi —
2 morta f.	te en	ti ed (ə)
3 morta f.	sija aş, med, oz libə medək	nija aş, med, oz (ə), libə medək

Sodtət. 1. Şornikuzaın suşkışan kadakıv bərn sulalə mədik kadakıvlən vuz; sija oz vezşə ,a vezşə toko suşkışan kadakıls (me og **mun**, te on **mun**, sija oz **mun**).

Kadakıv una lıdın, kədəverdın sulalə suşkışan kadakıv, kəş kər boştə ə kəvtor (og boştə, od tədə, oz munə).

Suşkışan kadakıv ponda ə kəvtor una lıdın ovlə i oz.
Primer.

	Ətkə 1.	Una 1.
1 morta f.	me og şoj	mi og (ə) şoj + ə
2 morta f.	te on şoj	ti od (ə) şoj + ə
3 morta f.	sija oz şoj	nija oz (ə) şoj + ə

2. Suşkışan kadakıv kəş kər gizşə torjın.

(Me **og** bəvav. Nija **oz** bəvalə).

3. Şornikuzaın suşkışan kadakıv ne əti mestın sulalə. No sija nekər oz sulav kadakıv bərn, kədəkət vezərtasən jışə.

Primer.

Vəls **oz** mşjkə şoj. On-ja aşyt **vermş** kernş? Nija **ozə** talun skolaas **loktə**.

§ 31. Kadakıv şornikuzaın.

Zadaça 158. Lıddə primerresə. Bıd şornikuzaış azzə ju a kıv da vıştas. Kşəm şorni torəni gizəm vıştasş?

Vaşıl **kotərtə** skolaə. Velətçışsez **əşətəmaş** vıl plakat. Kolxoz **ləşətəma** ətlasa şojan.

Uzalışsez **dorəny** vıl olan., „İnva jıv“ kolxoz **sıvtətəma** pəşeka. Mi brigadaın possə **kerim**. Çoza **loktas** gaza kad —tulş.

Şornikuzaın vıştas çastəzık ovlə kadakıv.

Kər kadaklış sogmə mədik şorqi tor.

1. Kadaklış vermə sogməнь **qımtan**, kadakъv vuz bəras soddamə-kə kvtorrez **an**, **iş**, **əm**.

Primerrez. Pъzan vьььn pukalə **şojan**.

Pъzan sajə pukşis **şojiş**.

Şojiş kutçişis **şojəm** berdə.

Şoj kadakъv berdə soddamə **an**,—ləə emanım **şoján**,— (gorəna suəm uşə „a“ sь vьlə).

Şoj kadakъv berdə soddamə **iş**,—ləə emanım **şojiş** (gorəna suəm uşə „i“ sь vьlə).

Şoj kadakъv berdə soddamə **əm**,—ləə emanım **şojəm** (gorəna suəm uşə „ə“ sь vьlə).

2. Kadaklış vermə sogməнь **qımtan**, kadakъv vuz berdə boştəнь-kə kvtor **təm**.

Kadakъv vuz bəras soddamə-kə kvtorrez **an**, **iş**, **əm**.

Primerrez. Vəььs talun **jutəm**. Ləonьs ənəz **kerəttəm**. Çulanə kolis **ignəvtəm**.

§ 32. Kadakъvvez sunь, punь, nunь.

Z a d a ç a 159. Ləddə viştə. Kadakъvvesə gizə torjə. Oz-ja niyə gorəçikə kvь „sunь“, „punь“, „nunь“? A kьz gizşə?

Çeri kьjişşez.

Gaza, miça gozumşa asьv! Sondi zarnia donən levtişis ras sajsan. Prud vьььn lən, ətik təv ruok abu. Zулzəнь kajjez, radujtçəнь sondi vьlə.

Kьk zonka, Makşim da Onton, vugraşəнь. Nəьььn pukaləнь əta məd dьnşan, nəgorən şorqitəнь.

— Makşim, şojə tenat çeriьs? Kьььm los talun **punь** kajətan? — jualə Onton.

— Kьz tenьt **sunь**,—vajitə Makşim: — Mьjkə uməla kod şojə. Me vəliş kujim çeri nəğьrişəş kьji: ətik jezok da kьk los pijan.

— N-o-o!.. Tenat-taj sedə! Menam vəliş ətik soroga. Nəm loas talun gortə **nunb**.

— Ətik soroga **suan**? Kəj setçə esə jors məd, vot tenət i çeriva tımas **punb**,— **suə** Makşim Ontonlə.— Məj te **nuə-miş** təzdişan? Kəjan esə, jestan menə kolnə.

Şorñitikə kəj i kələ „suvnə“, „purnə“, „nurnə“, no enə kadakəvvesə kolə giznə **sunb**, **nunb**, **punb**. Enə kadakəvvesə vezlikə vuzəb nylən voşşə **su**, **nu** **pu**.

Z a d a ç a 160. Vezlə kadakəvvesə, kəz mətçaləm.

Sunb, suan, suas, suənb, suatə, suəmaş, suə.

Nunb

Punb

§ 33. Kadakəv pommez „ƏNB“ „BNB“.

Z a d a ç a 161. Ləddə şorñikuzaesə. Gərişzəka gizəm kadakəvvesə gizə torjə. Oz-ja niyə gorətcikə kəv „pessənə“, „gizşin“? A kəz kolə giznə?

Tilşənb, pessənb vəd uzalişsez:

Kerənb, levtənb ətlasa uz.

Nylə mətçalisə tuj juralişsez.

Kəz kolə **qəəkənb** vaz olan vuz.

Mi vədənnəm kutçişimə **gizşənb**.

Etə kəvbursə kolə **ləddənb**.

Mişşənb kolə kəzəbt vaən.

Gezsə kolə **kəttənb**.

Mətçalan kadakəvvezən ənqa kadnə, una lədən 3-ət m. f. kəv romas gizşə **b**, a ne **ə** (**munənb**, **kerənb**, **dorənb**...) Tədmətəntəm kadakəvvezlən **nə** kəvrom ozyən gizşə **b**, a ne **i** (**gizşənb**, **jəktənb**...).

§ 34. Kadakvvez berdyn kvvtorrez.

Kadakvvez berdyn ovləny kvvtorrez:

1) **ԽՑ.** — Օրնտ petə, dak mun **ւշԽ.**

Pukşy, Vaqu, **şojԽ.**

Muna qevna **ւշԽta.**

Aş vəvves **şojԽstəny.**

Sodtət: tyrgora sbez ozyu „**ԽՑ**“ berdə suvtə „**t**“ —
ւշԽ-ւշԽta, sakԽ-sakԽstis.

Kadakvvlə **ԽՑ** kvvtor şetə vezərtas: kerəmyş-pə zənyt,
jeəa.

2) **ԽՎԽ.** — **ԲրավԽՎԽ,** Ivan, Kudymkarə vetçikə. Şigudək-
nat çastəzbyk **gazətԽՎԽ.**

VizətԽՎԽ çippesə, medby varş ez pşşət.

Kadakvvlə **ԽՎԽ** kvvtor şetə vezərtas: kerəmyş-pə ovlə
qe ətrəriş, unaiş.

3) **Խ.** — **VizətԽ** jəvsə, med vevdəreţtas ez piz.

Turunş von setən kussezen kołəma, mun **ԽekşԽ.**

Kadakvvlə **Խ** kvvtor şetə vezərtas: kerəmyş-pə zənyt kada,
zənytik.

4) **ət.** — **Nuət,** Misa, vəvsə kolxoznəj koçusnaə. Kagaşə
en **zerət.** Şyv gorənzbyk, **gazət** tom jəzsə.

Kadakvvlə **ət** kvvtor şetə vezərtas: predmetşlə kşəmkə
přiçina ker, kşəmkə kerəm.

5) **av.** — Mun setiş, en **bergav** kok uvtyn! Na **vundav**
naşə.

Pet pessə **kerav.**

Kadakvvlə **av** kvvtor şetə vezərtas: kerəmyş-pə kuz kada,
dşr-kod munə.

§ 1. Vištalan, juašan da gorətan şornikuzaez.

Мыј колә сь_ponda, medвь ьзыта paškətnь kolxoznəj stro-
iŭelstvo? Eta ponda medoz_kolə, medвь kolxoznikkezlən vəli
mu, kədə tujə uzavнь.

Em-ja sija tijan? — Da, em. Mi tədam,
sto medьur mues şetəmaş kolxozzezlə i
çorьta нь saјə krepitəmaş.

Eta ponda, mədkə, kolə, medвь kol-
xoznikkezlə pozis uzavнь traktorrezən da
masinaezən.

Eməş-ja nija tijan? — Da, eməş.

Eta ponda, kuimətkə, kolə, medвь
pravitelstvo vura otsalis kreşşanalə i uza-
lišsezən i şəmən i ez вь şet kulaççolə razнь kolxozzesə.

Em-ja tijan seeəm pravitelstvo? — Da em. Sija suşə ra-
boçe-kreşşanskəj sovetskəj pravitelstvoən.

(Stalin şorniiş Bьdsojuz pašta I sjez vьlьn kolxoznik-
kez-udarnikkezlən 19 fevral təlişə 1933 voə).

Zadaça 1. Gizə Stalin jort şornitəmiş niјə juaşannesə, kədə vьlə
setən-zə şetəmaş otvettez. Bьd juaşan vəryn viļ strokaşan pondə-
mən gizə сь vьlə otvet.

Lьddə paraezən gorən juaşannesə da otvettesə нь vьlə.

Ortçətə golos şerti, кьз ti lьddatə juaşan i кьз lьddatə
otvet сь vьlə. Кьеəm pas sulalə вьd juaşan şornikuza vəryn,
i кьеəm pas sulalə вьd şornikuza vəryn, kədən gizəm otvet?

Şornikuzaez, kədnaəñ em juaşan, suşəñ **juaşan şornikuzaən**, a kədna mýjkə jýliş viştaləñ, suşəñ viştalan şornikuzaən.

Juaşan şornikuzaezýñ çastə ovləñ kəvvez: kin? mýj? kýtçə? kʲeəm? mýla? kýtən?... i mukəd. Çastə ovlə ja kʲvtor (te on-**ja** mun? sija oz-**ja** kuz?) Juaşan şornikuzaez gorətçisəñ gorənzýk golosən, a viştalan şornikuzaez romʲn golos ɲevna kʲzamʲstə (lazmalə).

Juaşan şornikuzaez bərn suvtətşə juaşan pas, a viştalan şornikuzaez bərn — çut.

Zadaca 2. Gizə da suvtətlə kolan passesə, kýtçə kolə vezərtas şerti (cut, libə juaşan pas).

- Te kolxoznik
- Kolxoznik
- Kʲeəm kolxozýñ uzalan
- „Şvet“ kolxozýñ
- Kʲnyñ uzaliş tijan brigadañ
- Mijan brigadañ das uzaliş
- Bʲdənnʲs udarnikkez
- Udarnikkəs şizima

Zadaca 3. Gizə vezərtas şerti juaşan şornikuzaez, kədna vblə estən şetəmaş orvettez.

-
- Ivan Petroviç Klımov.
-
- Kudʲmkarʲn maşterskəjʲn.
-
- Şlesarən.
-
- Da, udarnik.

Zadaca 4. Tijan kolxozýñ vundan kad jýliş gizə juaşannez. Jualə, kʲz organizujtəm eta uzʲs, mýj jestisə-ñi zimlavʲn, mýj esə kolis i kʲeəm plan kerəm ozlañ uzaləmə.

Zadaca 5. Otvettes berdə Nekrasov kəvburiş gizə juaşannez. Bəđ juaşan şornikuza vərən suvtətə juaşan pas.

-
— Vəriş, kətiş-nə: ajə, kylan, keraşə, a me kəskala.
—
— Şemjaş ызыт, da kək mort toko muzikkəs: ajə da me.
—
— Vlasən.
—
— Kvaţət tərıs.

Zadaca 6. Ləddə rym juərrez Gərd armialə. Kəəm vezərtas şetən gorətan passes?

15 vo tərəm lunə rym juərrez Gərd armialə.

Jorttez — gardarmejeçcez, kamandirrez, politraboţnikkez! Minuta kezə ed vunətə, kəz Sovetskəj sojuzlən vraggez piņ-neznəsə sь vylə jirən! Kəţ kər loə gotovəş! Jonmətə disciplina, velətcə vojennəj delə! Aş med bəđmas da jonmas Gərd armia, vyna dorjış Sovetskəj sojuzlən! VKP(Б)СК.

Rym juər bojeccezlə, kamandirrezlə da politraboţnikkezlə Ravoçə-Kreşşanskəj Gərd armiaış!

Ravoçəjjez mijan stranaiş, vit voşa plan ɲol voən pomaləm vərən, jonmətən da vənşətən assinəs Gərd armia viļ orudiazən. Tijan mog, jorttez, bura velavn ena orudioezən uzavn, i pondylas-kə brag levtişn mijan strana vylə — çorəta stranəsə dorjən. Jorttez! Vylənəzka vizə Leninliş znamja, komunizm ponda peşşan znamja! Aş med olas vyna Gərd armia da juraliş sylan, indətliş Revvojensovet! Stalin.

Şornikuzaez vermən mytçavn bajitişsliş kəəm kə çuvstvo (radujtçəm, divujtçəm i mukəd).

Nijə gorətcən gorən, gorətamən moz.

Seeəm şornikuzaes suşən **gorətan şornikuzaezən.**

Нь vərən suvtətşə **gorətan pas.**

Zadaça 7. Gizə kəvbursə. Suvtətlə, kətçə kolə, gorətan pas, juaşan pas da çut.

Ok-i, vərəj te, vər,
pəmt vəriñəj.
Kərkə kəvlin-ja
eteəm olan zək.
Te vizət-zə vizət,
kəvzə, vəriñəj
kəz udarnikkez
uzən kojəp.

Zadaça 8. Gizikə suvtətlə bəd şorņikuza vərən (bəd lozung vərən) kolan pas.

Vələzək Ləninliş znamja
Aş med olas mirovəj Oktaş
Ləninliş kəvvesə pərtə olanə
Komunizm — mijan gərd znamja,
i medəzət lozung — peşşəm.

Д. Бедный.

Loktan olanəs loas uzaliş oñirlən.

М. Горкий.

Zadaça 9. Ləddə viştə kəkən: ətik ləddəs ətəsliş kəvvesə, mədik — mədəsliş. Ləddikanə golosnə tə vezlə passes şərti (juaşan pas, gorətan pas, çut).

Krylov şərti.

„Olan-vılan, dona jortəj! Kətən te vəlin?“ — „Kunstkamera¹⁾), jortəj. Kuim ças gəgər setçin vetləti... Kəəm zvirrəzəs, kəəm kajjezəs me setçiniş eg azzyv!.. Kin toko abu setçin: vavəvvez bəd rəmaəs, mossez, guttez, torokannez! Məkəds, veritan on, bulavka jurokşa uçətzykəş!“ — „A slonsə azzylin-zə? Naftə kerəs-kod tenət pantaşis?“ — „Da sija raz setçin-zə?“ — „Setçin“. — „A me taj sijə inə eg kazav“.

¹⁾ Kunstkamera — muzej, kətan una bərsətor, redkoşsez.

Zadaça 10. Şornikuzasə gizikə suvtətlə, kətçə kolə, passez: juaşan, gorətan, çut.

Vər gerojjez.

Ena-ja abu gerojjez
Uz nylən pьm, bojevəj
bmjalə vər lunnez, ojjez,
drəzitə kəz vekovəj
Kыlat, кыз Pиlаbs tьrtə
aslas brigadaən plan
Vьnənzьk kiez pizьrtəm,
Sь şərə vətçə Ivan
Kыlat, кыз kamgəнь çerrez,
kazgəнь pu bərsaң pu
Orsəнь sonđi jugərrez,
lьm buskət kattışə ru.

§ 2. Lьdanim.

Zagadkiez.

Nol soja-vona etik çьsjanən çьsjanaşəmaş. **Şizimdas** paş-kəm, bьdəs kiztəm. **Kьk** sulaləнь, **кьk** kujləнь, **vitət** vetlətə, kvařət novjətə, a **şizimət** şьlankьv şьlə.

Otgadkaez: lьbəs, pьzan, kapusta.

Kьvvez, kədna ңimtəнь predmetliş kolicestvo, libə nьliş şərsən-bərsaң sulaləm — suşəнь **lьdanimmezən**. **Kolicestvoa lьdanimmez:** „etik, кьk, kuim... i s. ozl. Nь berdə vəşalə **кьньм?** juaşan.

Şərsa-bərsa lьdanimmez: mədik, kuimət, ңolət... i s. ozl. Nь berdə vəşaləнь juaşannez **кьньмət?** kəda?

Sodtət. Şərsa-bərsa lьdanimmez — nija-zə kolicestvennəj-jes, toko nylən kьvpomas sulaləнь ət, libə əz kьvtor. Siјən i juaşəньs ena lьdanimmezlən **кьньм + ət?** libə **кьньм + əz?** Çastə ena кьknan juaşəньs tujə ovlə juaşan kəda?

Zadaça 11. Ыддә ыданыммесә. Гизә ния сиз-зә stolbikән. Ed vunәtә, кыз ния гизәнә.

Әтик.	1	Kuimdas.	30
Кык.	2	Kuimdas әтик. . .	31
Kuim.	3	Ңолдас.	40
Ңол.	4	Ңолдас әтик. . . .	41
Vit.	5	Vitdas.	50
Kvaṭ.	6	Vitdas әтик. . . .	51
Ңизим.	7	Kvaṭdas. , , . . .	60
Кыкjamьs.	8	Kvaṭdas әтик. . . .	61
Әкмьs.	9	Ңизимdas.	70
Das.	10	Ңизимdas әтик. , .	71
Dasәтик.	11	Кыкjamьs das. . .	80
Daskьk.	12	Кыкjamьsdas әтик.	81
Daskuim.	13	Әкмьsdas.	90
Dasҗол.	14	Әкмьsdas әтик. . .	91
Dasvit.	15	Ңо.	100
Daskvaṭ.	16	Ңо әтик.	101
Dasҗизим.	17	Ңо dasәтик.	111
Daskьkjamьs.	18	Ңо кыкdas.	120
Dasәкмьs.	19	Kuimҗо.	300
Кыкdas.	20	Ңурс.	1000
Кыкdas әтик.	21		

Sodtәt. 1. Količestvoa ыданымmez әтик da кык җәрша-вәршаәш oz ovlә. Кык ыданымлән җәрша-вәршаьs mәdik.

2. Ыданым әтик, as әт кыv-vuz verdә vermә вошнь asalan кыvtor. Sek sogmәнь morta formaa ыданымmez:

Әтка ыд.

Уна ыд.

1 morta forma — әт + nam		әт + nanьm
2 morta forma — әт + nat		әт + nanьt
3 morta forma — әт + nas		әт + nanьs.

Zadaça 12. Ыд količestvoa ыданыммесә vezlә da gизә җәрша-вәрша ыданымmezә.

Vit, şizim, das, daskьk, dasvit, kьkdas, kьkdas kuim, ɲoɭdas, ɲoɭdas kvaɞ, kvaɞdas, şizimdas ɲoɭ, əkmьs das, əkmьs-das şizim.

БЗЫТ ЫДАНИММЕЗ ЈЫЛИШ.

БЗЫТ ЫДАНИММЕЗ GIZŞANЬ TORJƏN:

4571 — ɲoɭ şurs vitşo şizimdas ətik.

175309 — şo şizimdas vit şurs kuimşo əkmьs.

1000 000 — millon.

Zadaça 13. Juşannes vьlə gizə otvettez. Lьdsə gizə ɲe cьfraen, a kьlən, Ыданімən. Kьrəvtə sijə ulьşan.

То кьз. Воьн daskьk təliş.

Кьным təliş воьн? Кьным lun janvarьн? Кьным čas sutkiьн?

Кьным minuta časьн? Кьным şekunda minutaьн? Кьным lisbok eta kɲigaьн? Кьным sьpas ət strokaьн eta kɲigaьн? Кьным veləɞciş tijaн gruppаьн? Кьным veləɞciş tijaн skolaьн vьdəs? Кьным mort tijaн derevɲaьн? Кьным kəzajstvo tijaн kolhozьн? Кьным kilometra tijaн derevɲaşan posadəz? Кьным kilometra tijaн derevɲaşan Kudьmkarəz?

Zadaça 14. Gizikə vьd Ыданім veştə (vьlişan) gizə juşan: kьным? livə kəda?

кьным?

keda?

То кьз. Воьн daskьk təliş. Iul — şizimət təliş.

Воьн daskьk təliş. Təlişьн kuim dekada. Iul — şizimət təliş. Maj — vitət təliş. Mi vonas veləɞcam das təliş. Prostoј voьн kuim şo kvaɞdas vit lun, a vьsokosnəjьн — kuimşo kvaɞdas kvaɞ lun. Bьd ɲoɞət vo — visokosnəj.

Меньм munis daskuimət vo, a ɲenam vonələ — das-kvaɞət. Sija ɲoɭ voən pərişьk meşsa.

Zadaça 15. Gizikə cьfraesə gizə Ыданіммезən.

Mijan skola.

Mijan skolaьн 4 gruppа. Medozza gruppаas 44 mort, mədas — 38, kuimətas — 36, a ɲoɞatas — 29, a vьdəs skolaьн

147 mort. Mijan gruppān 15 zonka da 14 pāvka. Pioneres gruppas—21 mort. Udarnikkez mijan 17 mort. Velət-cəmiş koltcişsez mijan toko 2 mort. Bəd lun mijan ovlə 4 jivə 5 urok. Urokəs kuzanas 45 minuta. Uçət peremenaes 10 minutaən, a ызт peremena—30 minuta.

Z a d a ç a 16. Gizikə cыfrasə gizə lıdanımmezən.

Кытçə munlis oñirlən şəm.

Oktafskəj revolučia ozyn poppezlən vəli kыk millon 850 şurs gektar mu.

Nylən vəlisə i doxod şetan kerkuez. Ətik Moskva karын vəli 908 viçku kerku (cerkovnəj dom). Medьзыt pop—peterburgşa mitropolit—bəd voə aslys şəm (zalovaņņo) voş-tis 289 şurs rub, novgorodşa arkirej—308 şurs rub, moskovskəj mitropolit—8 şurs rub, kijejskəj mitropolit—84 şurs rub.

Кыз ңимтиşşəнь dров lıdanımmez.

Drovnəj lıdanımmez ңимтиşşəнь to кыз:

зын.	$\frac{1}{2}$
kuimət tor.	$\frac{1}{3}$
кык kuimət tor.	$\frac{2}{3}$
кык da kuim ңolət tor. . .	$2\frac{3}{4}$
nuł da kvať dasət tor. . .	0,6
vit da зын metra.	5,5
şizim procent.	7%
dasvit procentən. . . .	15%-ən.

Z a d a ç a 17. Gizikə bəd cыfrasə gizə lıdanımən.

Premirujtəm.

Oktaв prazņik lunə mijan kolxozış udarnikkəsə premiruj-tisə. 8 mortlə dənzis $6\frac{1}{2}$ metraən manufaktura da bəd mortlə sakar $\frac{3}{4}$ kilogramən. 7 mortə şetisə: $3\frac{1}{4}$ metraən siçeç, $\frac{3}{4}$ kilogramən maťeg da $\frac{1}{2}$ kilogramən peçenņo. Mukədslə

dənzis $1\frac{1}{2}$ metraən maŋerjo da sakar $1\frac{3}{4}$ kilogramən. Mi-
jan kolxozyn udarnikkəs 48%.

Z a d a  a 18. Səfraesə gizə lədanimmezən.

4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 15, 20, 28, 36, 59, 99, 102, 124,
362, 738, 1000, 1321, 4835, 6705, 121 631, 705 482,
1 234 326.

Lədanimmezlən imvezən.

			<u>Ətkə ləd</u>	<u>Una ləd</u>
1. Nımtan	— Kın?	Мьj?	Vit	Vittez
2. Asalan	— Kınlən?	Мьjlən?....	Vitlən	— Vittezlən
3. Şetan	— Kınlə?	Мьjlə?.....	Vitlə	— Vittezlə
4. Boştan	— Kınliş?	Мьjliş?.....	Vitliş	— Vittezliş
5. Şivətan	— Kınlan?	Мьjlan?	Vitlan	— Vittezlan
6. Loktan	— Kınla?	Мьjla?	Vitla	— Vittezla
7. Insa	— Kınən?	Мьjən?.....	Vitən	— Vittezən
8. Petan	— Kınış?	Мьjiş?.....	Vitiş	— Vitteziş
9. blətan	— Kınşan?	Мьjşan?	Vitşan	— Vittezşan
10. Pьran	— Kınə?	Мьjə?.....	Vitə	— Vittezə
11. Azzan	— Kınəs?	Мьjəs?.....	Vitəs	— Vittezəs
12. Keran	— Kınən?	Мьjən?.....	Vitən	— Vittezən
13. Vuzan	— Kınət?	Мьjət?.....	Vitət	— Vittezət
14. Tədmətan	— Kınəz?	Мьjəz?.....	Vitəz	— Vittezəz
15. Ətlaətan	— Kinkət?	Мьjkət?.....	Vitkət	— Vittezkət
16. Emtəm	— Kintəg?	Мьjtəg?.....	Vittəg	— Vitteztəg
17. Ortçalan	— Kınşa?	Мьjşa?.....	Vitşa	— Vittezşa

Z a d a  a 19. Uliş lədanimmesə vezlə bəd vezən şərti (vьlən gi-
zəm şərti). Gizə ətkə lədən i una lədən.

das, dasvit, kulmdas ol.

§ 3. Kitəstan kьv.

Jorttez, vьləzьk Ləninlis znamja!

Vьləzьk, jorttez, Ləninliş znamja!

Vьləzьk Ləninliş znamja, jorttez!

Şornitikə mi çastə mortə, ləvə kinəskə mədikəs,
suamə imnas, ləvə kьəəmkə mədik kьlən. Secəəm kьləs
suşə **kitəstan kьlən.**

1. Kitəstan kəv sulalə-kə şornikuza ozyň — sɣbərşan kolə suvtətnɔ bəzaçut.

Çelad, kər ekskurşiaə munamə?

2. Kitəstan kəv sulalə-kə şornikuza sərɣn — sija ətmə-dərşan pasjaşsə bəzaçutən.

Kər mi, **çelad**, ekskurşiaə munamə?

3. Kitəstan kəv sulalə-kə şornikuza romɣn — sɣ ozy kolə suvtətnɔ bəzaçut, a sɣbərɣn libə çut, libə juaşan, libə gorətan pas, vezərtas şerti.

Kər mi ekskurşiaə munamə, **çelad**?

Zadaça 20. Ena şornikuzaeyn kitəstan kəvvesə suvtətlə şornikuza səras. Ətik kyla-ja mukəd kitəstan kɣls?

Pioner, bɣdkadə jurat vɩz duma aslat mog ponda — peş-şnɔ ɩzalişsez ponda! Vozatəj, mɣ kolə klubn dežurnəjlə kernɔ!

Maria Ivanovna, asɣn mi munamə ekskurşiaə? Smirnov, tenɔt kəv şetşə şornitnɔ. Grazdanin suddə, şet menɣm kəv esə nevna vajitnɔ. ɩzaliş inkaez, 8 mart lun — tijaŋ praznik!

Petr Ivanoviç, talun dežurnəj avu. Çelad, kolə ləşətnɔ Lənin ugəlok.

Zadaça 21. Lɣdde primerreşə. Bɣd şornikuzaɣn-ja kitəstan kɣls gızəm ətik kɣlən?

Misa, en vunət vugərtə boşnɔ! On-ja mun talun skolaas, **Vaşu**?

Dona jorttez, bɣd lun pəşşə kolxoz jonmətəm ponda! Lok te çozzɣk, **zarni kadəj**, vaj mijanlə gaza lun! **ɩzaliş oŋir**, bɣd lun peşşə Ləninliş zavettesə olanə ɣrtəm ponda!

Vizɣv vira tom oŋir, uzav udarnəja, dor aslɔt viŋ olan! Zavettesə tençit, **mijan dona jort**, mi egə vunətə!

Kitəstan kəv kər ətik kɣlən gızşə, a kər kɣkən libə unazɣkən.

Pioner, en vunət ɩliçliş zavettez!

Tom ɩzalişsez, kət kər loə gotovəş!

Proletarijjez bɣd mu vɣliş, ətuvtçə!

Zadaça 22. Gizikə suvtətlə kolan passesə.

Бэыт го́род шыв, гымав,

Pervomajskəj lun ымjav

Sovetskəj kraj radujtčь aslat strojka vьlə Sulav te çorьta çarla da molot

Рлссь kok uvtiш vaz olan

Suvt, çetčь jordəm dorəm oтir

Ымjav zarni jugərən vił olan kad

Zadaça 23. Gizə aşşinьt şornikuzaez kitəstan kьvvezən: 1. Korə aslanьt jortliш kniga lьddьнь. 2. Korşə aslanьt gruppaiш velətiшsez oзын, medьь zьrsə səstəma vizisə. 3. Viştalə MOPR-iш çlennezlə çlenskəj vzos vestəm jьliш. 4. Viştalə velətiшlə, mьla ti skolaьн ed vələ. 5. Ətlasa savraңnoьн juraliшliш korə baitьнь kьv. 6. Viştalə re-daktorlə aslanьt statьta jьliш, kədə kolə giznь ştengazetə.

§ 4. Jitətkьv.

Zadaça 24. Lьddə şornikuzaesə. Gьriшzьka gizəm kьvvesə gizə torjə.

Misa **da** Peťa lezçisə kupajtçьнь.

Te giz, a Makşimьs aş lьddə.

Piła mədis lezçьнь vugraшнь, **no** vugьrьs əməma.

Ivan urokkesə velətam i kolxozьн jestəm uzalьснь.

Kьvtorrez **a, da, no, i, seşşə.....** i mukəd — suşəнь **jitətkьvvezən.**

Jitətkьvvez şornikuzaьн jitləнь ətamədkət torja kьv-vez, libə torja şornikuzaez.

Sodtət 1. Jitətkьvvez ңe kьvvezan şərti, ңe morta formaez şərti, ңe lьd şərti oza vezşə.

2. Komi kььн jeeəş jitətkьvves. Çastə şornikuzaez ətamədkət nьtəg jitşəнь, primer:

Kəç keris pu çom, ruç keris jь çom.

Me gəri, Grisa piңalis.

3. Şornıkuzañ **a, no, medbь** jıtatkıvvez ozñ kət kərsıvtətsə vəzaçut:

Me tıjanlə uz jılış vıstala, **a** ti od kıvzə.

Tən dır mədi pukavñ, **no** onə pondis petñ.

Velətiş ne ətrır vıstalis, **medbь** ez vunətə.

4. Ovlə siz: **i** da **no** jıtatkıv tujə suvtə **da** jıtatkıv. Sulalə-kə **da**-ı **i** tujə — sek vəzaçut oz suvtətsə, a sulalə-kə **no**-tujə — sek suvtətsə. Primerrez:

Me **da** te — кькнанным udarnikkez pozə vıstavn me i te...

Asñ Ola **da** Masa ləşətcəñ eakjavñ (pozə vıstavn Ola i Masa).

Te una baitan, **da** jeeə keran (**da** sulalə **no** tujə).

Brigada mədis pomavn lundansə, **da** çozə pemdis.

Zadaça 25. Gizə jıtatkıvvesə tetradə. Bıd jıtatkıv vılə gizə kьəəmkə зеньтік şornıkuza.

Jıtatkıvvez: **a, da, no, daj, i, seşsa, med, medbь, libə alı, ne.**

Zadaça 26. Gizə şornıkuzaesə. Gizikanıst bıd jıtatkıvsə ulı-şan kьəvıtslə.

Sondi jugjalə i sontə. Kolxoznikkez vundəñ masinaən, a ne çarlaən. Jortə kəştərsə əztis, a me vugraşı. Me əddən termaşı, no medozza urok kezə şormi. Vəralış lıjəm kəçəs, urəs da utkaəs. Vazın-ñi sonıt, a şədkajjez abuəş-na. Kudım-karın mamə nəvəma maferjo, şiteç, seşsa nəvəma vil lampə. Kьk kəç şərn en vətliş — libə vugraş, libə rakkətə kutav. Riş tupəşsesə sakzugən vevtəməş, medbь kajjes ez kokalə.

§ 5. Ne ətik jura kyla da ne ətik vıstasa şornıkuzaez.

Bıdlañ rəmşaləñ çoçkom zorizzez, vaşılökkez, gora-zulıez, **da** vaıapellıez.

Bv vıln vetlätəñ vəvvez, məssez, kukañnez da vałaez.

Peťa, Vaşu, Grisa, Koła da **Opon** eakjalısə.

I kьz, i pipu, i vovpu, i ləmpu sulaləñ kortəməş.

Şornikuzayn vermas vovnъ **ne** **etik** jurakъv. Secem şornikuzaesə ləddikə jurakъvvez kolosas nevna suvtəslənъ, a gizikə nъ kolasə suvtətlənъ **vəzaçuttez**.

Medbərja jurakъls oзыn sulalə-kə jitetkъv **i**, lивə **da**, lивə **seşsa**—sek nъ oзə **vəzaçut** oz suvtətcъ.

Primerrez.

Pərişsez, tommez, starikkez **i** starukaez—vədənnyс petisə traktor vizətnъ. Peçu, Jogor, Piła **da** Vaşu resajtənъ **zadaça**.

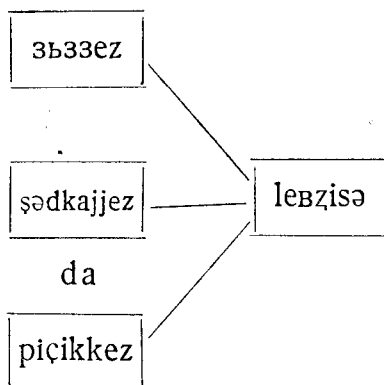
Koçokkezeң ылаşisə Rəman, Vaşu, Jogor seşsa Onton esə.

A jitetkъls-kə kьkiş, kuimis, lивə unazьkiş sulalə—sek nъ oзə suvtətsənъ **vəzaçuttez**; niјə pondətnъ suvtətnъ medozza jitetkъvşan kъvbərnъ.

Primerrez.

Şədkajjez **i** juşsez, **i** vərzozoggez, **i** utkaez, **i** turiez—vədənnyс arnas lebzənъ lunlaң.

Misa da Mari, da Peçu, da Ivan kajləmaş pałozə malinavnъ.

Şəşsez lebzisə.

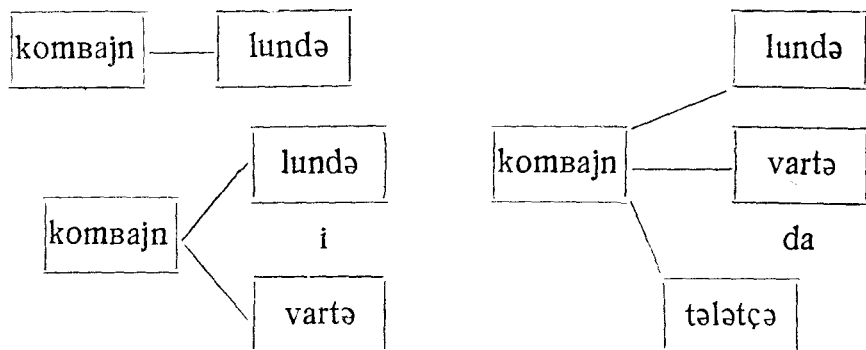
Şəşsez da şədkajjez lebzisə.

Şəşsez, şədkajjez da piçikkez lebzisə.

Zadaça 27. Gizikə vьd şornikuzaiş jurakъvvesə kьrəvtə ulьşan da kьtçə kolə suvtəllə **vəzaçuttez**.

Nardomъn suvtətlənъ spektakkez koncerttez dokladdez kino. Çeļad starikkez da starukaez şəkьt uz kolxozъn oz

uzalə. Ətlasa kuxna ətlasa stolovəjjəz da çelad jaşliez şetisə kressankalə una iç. Sovetskəj zavoddezyñ kerəñ i avtomobillez i traktorrez i aeroplannez i tankkez i paravozzez. Zadaçasə resitim Misa da Peťa Şmirnov da Kaťa da Oļa Çetina da me. Kaspijskəj sarizə uşəñ Ural Volga Terek Kura. İnva vylə uşəñ Kuva Juşva Velva da Isəv. Mijan juñ oləñ okunñez jorssez sukaez nañimmez. I pozum i kəz i nəv kətkər ovləñ zelonəjš.

Zadaça 28. Viştalə, mɣa siz suvtətləməş bəzaçuttes. İddə şornikuzaesə siz, kəz nija suvtətləməş.

Təlys pondis nəvətnə, uvğynə, letəstis korominasə da levis ozlañ. Nədyr mɣış sija mədpəv pondis supkəñ, uvvesə çəgnə, bussə kəttəñ tuj kuza da təvçikən bergətəməñ jog sorən munñ ozlañ.

Şornikuzañ vermas vəvñ **ne ətik viştas**. Secəm şornikuzaesə İddikə viştasses kolasas nəvna suvtəsləñ, a gizikə nə kolasə suvtətləñ bəzaçuttez.

Mədvərja viştas vərən sulalə-kə jitetkəv **i**, libə **da**, libə **seşşə** — sek nə ozə bəzaçut oz suvtətsə.

Primerrez. Kombajn lundə, gərə da tələtə. Mijan kolxoz gərə, kəzə, lundə i vartə masinaezən.

A jitetkəls-kə kəkiş, kuimiş, libə unazəkış sulalə — sek nə ozə suvtətsəñ bəzaçuttez; nija pondətəñ suvtətnə medozza jitetkəvşəñ kəvbarən.

Primer. Mort i ujalə, i gəñajtə, i lebalə əni masinaən. Mi talun skolañ i İddim, i gizim, i risujtim, i maşterskəjən uzalim.

Zadaça 29. Lëddə şornikuzaesə. Gizə niyə da suvtətlə bəzaçuttesə kətçə kolas.

Vər lanşan levis ləçyt təlok kəzyt ruən vajətystis çuzəmə sumitəstis ləmpu korən pədnəstis vorotasə da lənşis kusseş kolasən. Təvçik çepəşşis drevnəə supkis koromina vylış toş-məd i pondis gartnə bussə. Bədən ətmədərə kot-raşə zebşişə.

Vizytə kəvtə jugyt ju. I skola i kooperativ i poçta i şelsovet sulaləny mijan ulışəyn.

Asja oje novon kəzulleş jugjaləny sotçəny şerebroən kiştəny jugənyəsə. Drug myjkə pondis sumitnə gəmətnə rizətnə. Pondis kəvnə gorətm gorzəy rjaksəy. Skolaən mi ləddəy gizəy risujtam i gimnaştika kəram. Lavkaən vuzaləny i knigəy i gazetteş i kalendarreş i tetraddeş. Gorən vər pašta paşkalə çerrezən keraşəy sş morttezlən gorətməş puezlən rizətməş i vəvvezlən gərdləy.

§ 6. Ne etik mukəd kəvveza şornikuzaez (ətikroda kəvvez).

Ovlə siz: şornikuzaən kək, kuim i unazyk mukəd kəv, kədnə verdə ləşalə etik juaşən.

Ləddikə ny kolasən qevna suvtəsləny, a gizikə suvtətləny ny kolasə bəzaçutteş.

Primer. Vəstavka kezə mi kerim diagrammaez, plakatteş, risunokkez kartəy, modelleş, maketteş.

1. Medbərya mukədkəv ozyn sulalə-kə jitetkəv, sek bəzaçut sş ozə oz suvtətçə.

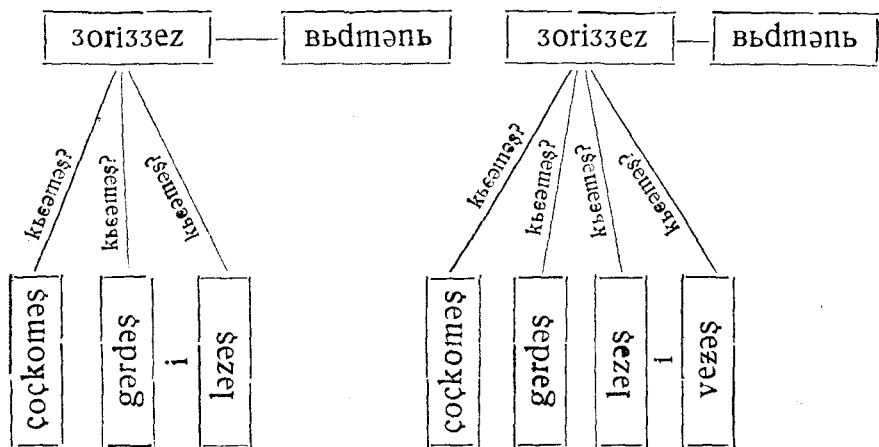
Vəstavka kezə mi kerim diagrammaez, plakatteş, risunokkez, kartəy, modelleş i maketteş.

2. A jitetkəlyş-kə sulalə ne ətrəy, a raz-məd—sek bəzaçut suvtətçə bəy jitetkəv ozyn. Suvtətnə pondətcəny medozza jitetkəvşən kəvbəryən.

Vəstavka kezə mi kerim i diagrammaez, i plakatteş, i risunokkez, i kartəy, i modelleş, i maketteş.

Зориззеэ вьдмәнь чоькомәш,
гәрдәш i ләзәш.

Зориззеэ вьдмәнь чоько-
мәш, гәрдәш, ләзәш i везәш.

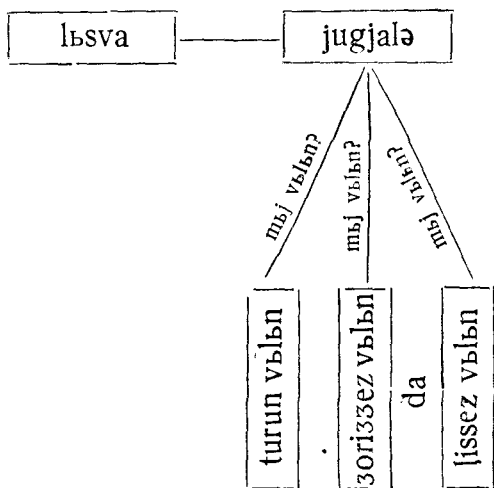

Z a d a ç a 30. Güzə, da mukəd kəvvəsə, kədnalən ətik juaşanbəs (ətlasa) — ulışan kərvətibslə.

Çelad boştisə kudokkez, korzinkaez, vuğırrez, gaggez. Mi orsamə maçən, sarən, pavkaezən, nəvjosşezən. Çerrezən, pilaezən, molotokkezən vьdənnbəs munisə uzavnb. Os şojə poçkaez, jagəd, a kər i jaj. Kolxoz kəzīs i id, i zər, i sogdi, i aŋkəb, i lən.

Tən me dezuriti Peşakət, Pasakət i Grisakət. Progulkaşan mi vajimə i zorizze, i eakkez, i jagəd.

Ləsva jugjalə turun vьlən, zorizze vьlən da lissez vьlən.

Zadaça 31. Gizə da suvtətlə passez, kʲeəməş kolasə.

Kolxoznikkez vajəñ gorodə i kapusta i morkov i şokva i ogureçkez i kartoska. Udarnikkez pomalisə üzə çozə bura kolan kadə. Lym vevtʲis kerəssez vizzez ɣbbez i nurrez. Botajtışlə sedisə i okunʲnez i lossez i jezzez i sukaez. Nürşis me əkti i turimolsə i pujağədsə i moroskasə i şədjagədsə.

Ne ətik jurakʲv ətik viştas dʲrni, ne ətik viştas ətik jurakʲv dʲrni, lɪwə ne ətik mukəd kʲv, kədnalən ətlasa juaşan kʲɫs — suşəñ **ətikroda kʲvvezən.**

Ətikroda kʲvveziş sogmə kʲv v ə r j ə m. Nija verməñ jitşəñ , jitetkʲvvezən i, **da, seşşa, lɪwə, ne, aɫi.**

Zadaça 32. Gizikə sodtalə kʲvvesə, kʲeəməş kolas vezərtas şerti.

Vərn vʲdməñ kəzzez, kʲzzez...

Kolxozʲn em traktor, sortirovka...

Skola ponda nəbisə kʲnigəz, tetrəddez...

Vərn oləñ ossez, kəjinnez...

Sadʲn vʲdməñ malina, setər...

Skolaʲn velətçişsez gizəñ, lʲddəñ...

Mi ekskurşia keram kolxozə, sovhozə...

Kolə gizəñ səstəma, basəka...

Tən skolaʲn ez vələ Tañ, Grisa...

Zadaça 33. Viştalə, mʲɫa vəzaçuttəs siz teçləməş.

Derevnaʲn klassovəj peşəm.

Kulak əni oz vermʲ kərtmavʲn mu, suşəd kiežən üzavʲn i bogatşavʲn bednək da şerednək şpina vʲɫn. Sijən sija pe-ləs saşan vijlə aktivisseyəs, sətə kolxozliş strojennoez, zev-şişə naloggez sogja, zevə nañ, padmətə nañzaptəm, naçkʲɫə podə, vʲd başnəsə ləşətlə kolxoz jʲliş, ləgətə kreşşanasə kolxoz pañt. No kulaklən oləməs ovşə-ñi. Partia şetə nʲlə çorʲt otpor, mʲrddə nʲliş ozza gravitəm vʲd bur-tor i vasətə

nijə uzalişsez şemja kolasiş. Oməna kollektivizacia medjona v̄rətas kulakəs.

Zadaça 34. Gizə viştə kolan passezən.

Mijan lovja ugəlok.

Mijan lovja [ugəlokən em vorovej ur jozok zəzv̄n kum̄ t̄rv̄n k̄k soroga da va gaggez. Sizə v̄dmən̄ vobiez aŋk̄e mak ruzəg zər podsovnusko v̄d turun. Lovja ugəvsə mi vizam jərtəttezv̄n bankaezv̄n korzinkaezv̄n. V̄dmasses saditəmaş jassiçokkezə kasŋikkezə korovkəzə. V̄dəs etə mi bura dozirajtam. Mi keram navludənnoez aslanym̄ lovja ugəlokən.

Medəddən mi radejtam navludajtn̄ zəzv̄n şərn̄. Paşk̄t bankə mi teçim mu pesək jeza izokkez. Pukşətim setçə zəzv̄vsə. Setən sija i olə. Verdam mi sija guttezən kəs gaggezən liçinkaezən da vugraşan gaggezən. Medəddən radejtə sija kapusta vav̄vvezəs. Sija çəza bergətə jursə n̄lanə lebtişə oziş kokkezlas oştə əmsə k̄vsə m̄tçə da ləşətcə çetçəvtn̄ n̄ v̄lə.

| K̄k ətikroda k̄v̄ jitsən̄-kə jitat̄k̄vvezən **a, no,** |
| **da (no tujə)**—sek n̄ ozə suvtətcə vəzaçut. |

Primerrez:

Təv̄nas son̄di jugjalə, **no** jeeə sontə.

Təv̄nas son̄di jugjalə, **da** jeeə sontə.

Təv̄nas son̄di jugjalə, **a** jeeə sontə.

Zadaça 35. Gizikə v̄d ətikroda k̄vsə ul̄şaŋ k̄rəvtə, a vəzaçuttəsə suvtətlə, k̄tən nija kolən̄.

SSSR-yn̄ uzalişses uzalən̄ ne kapitalişsez v̄lə a as v̄lan̄s. Şeŋa gizis vişt da k̄v̄bur. Şeŋa gizis ne vişt a k̄v̄bur. Me v̄li v̄ərn̄ i v̄v̄ v̄lyn̄. Me v̄li ne v̄ərn̄ a v̄v̄ v̄lyn̄. Peŋu çəza kotərtis no şotaki şormis. Sija uçət da udav. Sija kəŋ pəriş no udav. Mijan v̄ərn̄ v̄dmən̄ k̄bzəz da pipuez. Ət̄p̄r̄şa juş rak da suka t̄rdod kutçişisə k̄sk̄n̄. Mijan skolalən em aslas mu pokos paşeka.

Zadaça 36. Gizə aslanıt dumaiş etikroda kǝvvezən şorņiku-
zæz, medbǝ da jıtǝtkǝv tujǝ vǝli no, libǝ a.

Ovlǝ siz: şorņikuzaǝn etikroda kǝvvez ozǝn sulalǝ
kǝv, kǝda şǝrti pozǝ vezǝrtǝn: ozlaŋ loas kǝvbǝ-
rjǝm.

Nijǝ kǝvvesǝ lǝddikǝ golos ǝevna vezǝstǝn, da nǝ
vǝrǝn ǝedǝrik suvtǝslǝn.

A gizikǝ nǝ vǝrǝ suvtǝtǝn kǝkçutapas.

Primerrez:

1. Mijan maşterskǝj pon-
da ǝǝbisǝ **çer, pila, struz.**

2. Udarnǝj uz munǝ
**zavoddeǝn, fabrikaeǝn,
kolxozzeǝn, sovhozze-
ǝn.**

1. Mijan maşterskǝj pon-
da ǝǝbisǝ instrument-
tez: **çer, pila, struz.**

2. Udarnǝj uz munǝ
vǝdlǝn: **zavoddeǝn,
fabrikaeǝn, kolxozzeǝn,
sovhozzeǝn.**

Zadaça 37. Gizikǝ suvtǝtlǝ, kǝtçǝ kolǝ, kǝkçutapassez da vǝza-
çuttez. Sijǝ kǝvsǝ, kǝda şǝrti pozǝ vezǝrtǝn ozlaŋ kǝvvez vǝrjǝm
jǝliş, — kǝrǝvtǝ ulǝşǝ. A azu-kǝ seǝǝm kǝlǝs, sek kǝkçutapasǝ ed
suvtǝtǝ.

Mijan em vǝd instrument ǝǝn molotok kusak i stames-
ka. Doktor azzis sǝliş kuim sogǝt şinvişan gǝzna i malok-
rovije. Pozar pǝssǝtis mijanliş kerku saraj çom. Pǝzan vǝlǝ
kuçǝ kışti vǝd ǝak rǝǝkkez maşlankæz ǝindullez da jǝldǝg-
gez. Mi velǝtim vǝd deǝstvijǝ-ŋi sodtan çintan voştan i jukan.
Bazarǝn vuzalǝn kasņikkez kuksunnez bekǝrrez. Me-
nam buketǝn vǝd zoris em vaşilokkez gorazullez vǝva-
pellez lǝz şinokkez.

Zadaça 38. Kerǝ ozza zadaçǝs moz zǝ.

Mijan kolxozlǝn em pasna viz suţommez loggez i vǝlsa.

Karçǝrǝn mijan saditǝn to kǝǝm karç kapusta şok-
şokla morkov kartovki luk çǝsnǝg i ogurçi. Saddeǝn vǝd-
mǝn fruktaez jǝblokkes grusæz şlivaez visnæz. Bǝ vǝlǝn

vetlätəñ vəvvez məssez kukañnez bałaez da kəzaez. Viz vьлн вѣдмѣн турунnez pьrej osoka kļever urvəz timofejovka. Juezьn da tьезьn oləñ çeriez okuñnez tьpьvvez sukaez lossez sorogaez jorssez da nalimmez. Çerisə kьjəñ sa-kən merjozaən mordaən nevodən vugьrən.

Zadaça 39. Dumajtə da gizə seəəm şornikuzaez, medvь nьнн kьkçutapas sulalis ena kьvvez vəgьn:

- 1) ... to kьəəm puez: ... 2) ... medmatьn dєrevnəez: ...
 3) ... sankomьn çlənnez: ... 4) ... mu uzalan masinaez: ...
 5) „vuzana sogəttez: ... 6) ... ena lunnezə: ... 7) ... kuim kniga: ... 8) ... nол velətçişəs: ... 9) ... vitən: ...

§ 7. Unapəvsa şornikuza.

Ətpəvsa şornikuzaez (nija eso qimtisəñ „zenьt şornikuzaezəñ“)

Unapəvsa şornikuzaez.

1. Petis sonđi. Bьdəs lov-zis.
 2. Grusa kьjis çeri.
 Me əkti eak.

1. Petis sonđi, i bьdəs lovzis.
 2. Grisa kьjis çeri, a me əkti eak.

Torja ətpəvsa şornikazez, kədna pьrəñ unapəvsa şornikuzaə, verməñ jitsьñ jitetkьvvezəñ **a, i, no, da**. Unapəvsa şornikuzaьn ena bьd jitetkьv ozьn suvtətçə vəzaçut. Jitetkьv i şetə vezərtas: sogməttes (kerəmmes, javlennoes) munəñ şərsən-vərsən (Petis sonđi, i mi munimə).

Jitetkьvvez **a, no, da** şetəñ vezərtas: sogməttes-pə ne ətkodəş panьt vezərtanaəş (Vaņa gizə, a Zina risujtə. Okotaьs em, **da** og avjь. Me veşkali-ñi, **no** ətərə esə og petav)

Zadaça 40. Uliş ətpəvsa şornikuzaesə paraezən ətlaalə ətik unapəvsa şornikuzaezə. Ətlaavñ voştə jitetkьvvez **i, a, no, da** — kьəəm kьtçə burzьka vəşalas.

Jugʻta virdʻstis. Pondis gʻymavny. Vəli aprel pom. Korja
pues ezna pustə.

Me veşkali-ŋi. Ətərə esə og petav.

Çelađ sad ɣzt bur kerkuyn. Va matyn abu.

Polklə vəli şetəm prikaz. Vojska munisə poxoda.

Zorizaşə viļ olan. Vaz olan razşə:

Pukşisə sonyt lunnez. Sondi morossez vɣlyn mɣtçisiz ze-
lonəj turunok.

Me mədi munny. Vəli şor-ŋi.

Onton una byd çeri kɣjis. Suka etik abu sedəma.

Me mədi ətlaɣn munny ekskursiaas. Kokə pondis vişny.

Piła resajtə zadaça. Ivan gizə vişt.

Z a d a ç a 41. Ozza zadaçaɣs kod-zə.

Şilətis şilkan. Çelađ rada indətçisə stolovəja.

Pavzun kezə bydəs vəli gotov. Bydənnys pukşisə pyzan
sajə.

Tuj pomyn mɣtçisizə udarnikkez. Mi pondətimə şylankɣv.

Vəralişsez əzɣylisə kəjinəs. Vijnə sijə ez vermə. Vajətisə
vəvvez. Mi munim.

Sija nelki vledmis povzəm uvja. Me sulali povtəg.

Sondiy bəra jugʻta jugjalə. Novon vəlisə esə kymərrəz.

Mijanlə oz kov vojna. Dorjny aşnyməs mi gotovəş.

Z a d a ç a 42. Pomalə unapəvsa şornikuzaesə.

Ətəryn vajətyslə tulysən, **no** şəd rakəez... Mijanliş gruppasə
korəmaş **i** mi... Şetisə predlozenno kernə pererɣv, **no** sobraŋ-
no... Pukşisə gaza sonyt lunnez **i** çelaçys... Tɣpɣvves ɣankaas
vitət təliş-ŋi oləny, **a** okunnes... Bydənnys ləşətçisə munny
ekskursiaə, **no**... Rəvoçəjjezlən brigada traktor ləşətis, **a** kol-
hoznikkez... Pondis zernə, **i** mi... Me saçoknam sakysti loş-
sə, **no**...

Z a d a ç a 43. Ləddə viştə da viştalə, mɣla siz təcəmaş bəza-
çuttes.

ASŲV.

Šibətčə asŲv. NekŲtən esə oz gərdət, no asŲvlaŲ zuz vizə jugdə-Ųi. Bled, ləz-rəma Ųovo kŲntə, ləzamə, jugdə. Kəzuvvez jugjalisə jugjalisə, da šərsən-bərsən pondisə kusnŲ Mu vamis, Ųuzmisə lissez. Əti-əti pondisə kŲvnŲ vovja sŲez zułzəm da kokŲitŲk asŲvša təlök pondis rualŲslŲnŲ mu vev-dərət. Menə drəz-kod kutŲstis. Me ɔza ɔetɕi da indətɕi tu-mana ju kuza. Eg jestŲ munŲnŲ kŲk versta munda — me gə-gər pondisə jugjavnŲ medoz aləjəš, sŲbəršan gərdəš, zarnia kiššəmən sondi jugərrez.

BŲdəs sajmis, pondis vərətɕnŲ, šŲvnŲ, gorətlŲnŲ.

§ 8. Jura da sodtana šornikuzaez.

Sodtana (mukəd) kŲv.

1. AŲə vištalis menŲm ae-roplan **kerəm jŲliš**.

2. SkolaŲn me eg vəv **sogət ponda**.

3. Me raɔejtəmən vizəti vər vŲlə **sondi lezɕaninə**.

Sodtana šornikuza.

1. AŲə vištalis menŲm (mŲj jŲliš?), **kŲz kerəm ae-roplan**.

2. SkolaŲn me eg vəv — **sogali-da**

3. Me raɔejtəmən vizəti vər vŲlə (kər?), **kər sondi pondis lezɕnŲ**.

Mukəd kŲv šornikuzaŲn vermas vezəršətɕnŲ Ųe ətik kŲlən, a bŲdsa šornikuzaən. Seeəm, vezərtas ponda sod-təm šornikuzaŲs, sušə **sodtana šornikuzaən**, a šornikuza, kədakət sija vezərtasən jitšə, sušə **jura šornikuzaən**.

Sodtana šornikuzasə jura šornikikuzaŲskət jitəŲnŲ kŲv-vez: **kəda, kin, kər, mŲj, kŲz, sto, sijən sto, kŲtən, kŲeəm, bŲtŲe, kŲz toko, sek, medbŲ, i mukəd**.

Sodtana šornikuza jura šornikuzašan jansətɕə vəza-cutən.

Z a d a ç a 44. Gizikə soddana şornikuzasə jansətlə jura şornikuza berdşan vəzaçutən.

Agronom mijanlə mətçalis кыз kolə leznь kəzan masina.

Koridorın əsətim spisok kin mijan gruppais velətcəm vyləzık oz levь. Kin tən ez ləşətcь ekskurşijaas talun vьdən- nьs loktəmaş.

Moroz sija keras mьj nekin oz ker.

Petrov seeəm bura deklamirujtis kьvbursə sto mi sija kaçajtimə sь ponda.

Medьь nať ne pьrtlьnь skola vьvəs ozə ləşətcəm kok zьr- tan skova.

Naplavьs nemunda ez pondь tьdavnь sek vəliş me vugьr- sə kьski. Kər suskə, şornitə pu pukət mi suam tulьs matьn. Kər pomalam kəzan kadsə şələmlьn loas dolьtьzık. Koļa pu- kalis, ez i sьaş vьtte ne sьlə bajitənь. Kьtən çeriьs əddən- zьk sedə Vaşu setən vugraşə. Porşlə əsətcəmaş vila medьь jərə ez vermь pьrnь.

Z a d a ç a 45. Ətpəvsa şornikuzaesə (vьd parasə) ətlaalə unapəvsa şornikuzaezə. Jitlə nişə kьvvezən, kədna gizəmaş skovkaezas. Sod- tana şornikuzaesə suvtətə, libə jura şornikuzaьs vərьn, libə sь ozьn. Suvtətlə, кыз kolə, vəzaçuttez.

То кыз. Кыз mi vokə kerşimə, joz guşenik nьrsə mьtçis.

(кыз) Mi vokə kerşimə. Joz guşenik nьrsə mьtçis.

(kəda) Juralişas bərijsə sija-zə zonkasə.

Sija ozza sobraңдоьn vəli juralişьn.

(kər) Ti menə kьtsalə. Sondьs petas.

(sijən) Ləşətcis zernь. Mi vertimə vər.

(kər) Mi munam nardomə. Pomalam velətcəmsə.

(kəda) Me gəñajti vələn. Tulьsnas kolxozьs voştis.

(medьь) Mijanlə çastəzьk kolə kartasə vesətlьnь. Podaьs ez sogav.

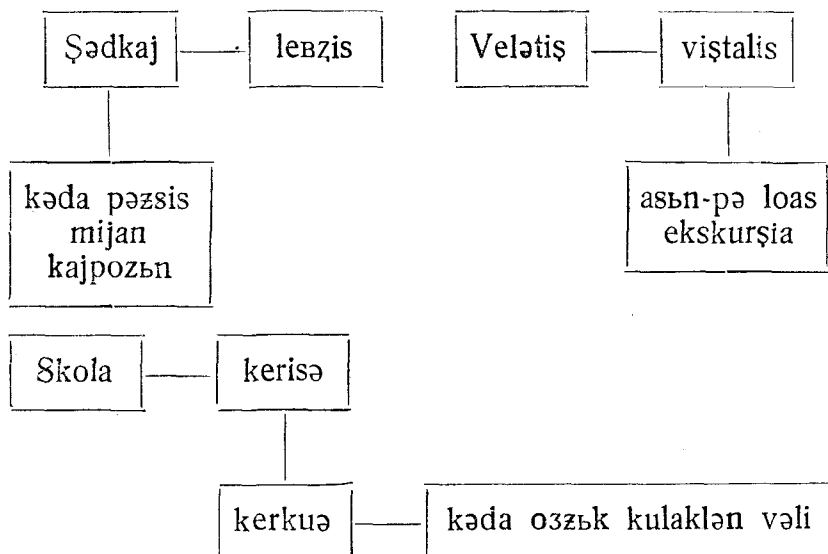
(кыз toko) Urьs mьtçişis. Me sek-zə lьji.

Sodtana şornikuza vermə sulavny libə jura şornikuza
 озьн, libə sь vəryn, libə jura şornikuzaьs səryn.
 Sulalə-kə sija jura şornikuzaьs səryn — sek sь kьknan
 pomə suvtətnь vəzaçuttez.

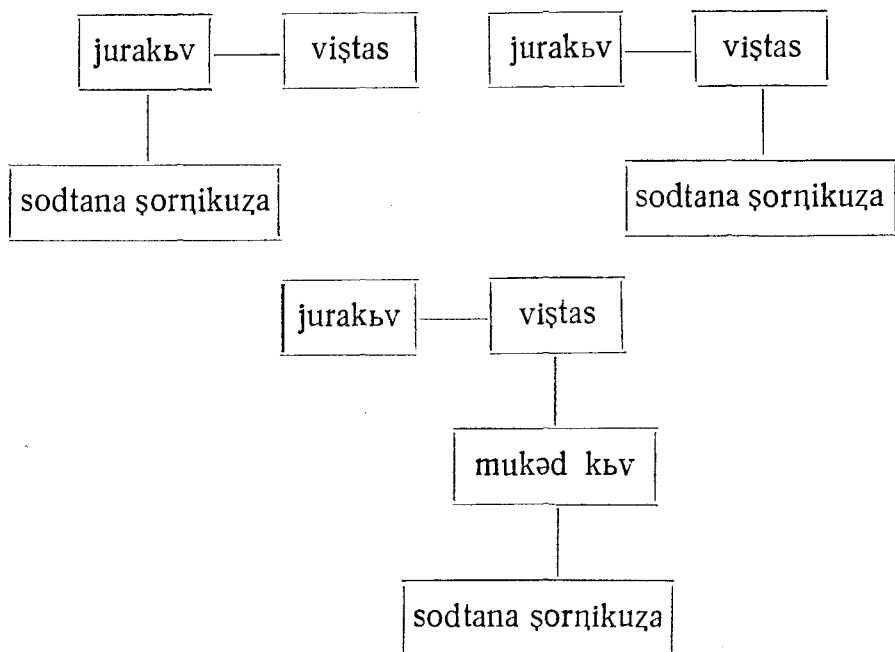
Zadaça 46. Etnija unapəvsa şornikuzaeziş azzə sodtana şornikuzaez.

Kər mi gortəz loktimə, ətərys zirs pemdis. Ətərys zirs pemdis, kər mi gortəz loktimə. Pondas-kə zernь, sek mi kolčamə gortə. Mi kolčamə gortə, kьz pondas zernь. Dərevna, kьtən me ola, pukalə kerəs vьlyн. Vərys, kьtən mi məjmu eakjalimə, tavo-pə sotçəma. Tavo-pə sotçəma vərys, kьtən mi məjmu eakjalimə. Kьtən mi məjmu eakjalimə, tavo-pə sija vərys sotçəma. Kniğayн, kədə me voştı ləddişan kerkuiş, gizəm Parizskəj komuna jьliş. Novoyн zozog tujas, kədə mi azzam miça oja, ne ətik miłlon zvezda. Kьzokkes, kədnə me açьm sađitli, vьdmisə vьdsə kьzzezə.

Zadaça 47. Ena unapəvsa şornikuzaesə gizə strokaə; suvtətləvəzaçuttez, kьtçə kolasə.

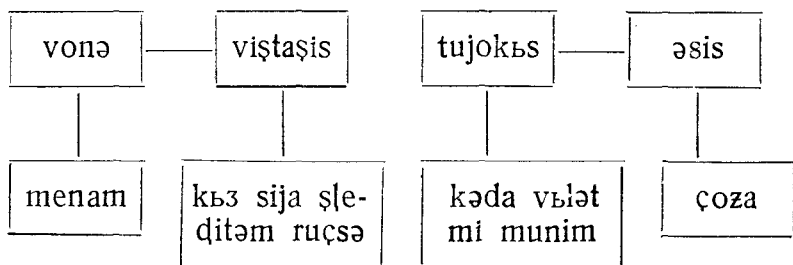
Zadaça 48. Uliş şornikuzaes kolasiş bərjə kuimə, kədna və-şalasə kuimnan çertozas. Çertozsesə kerə aslanıt tetraddeze.

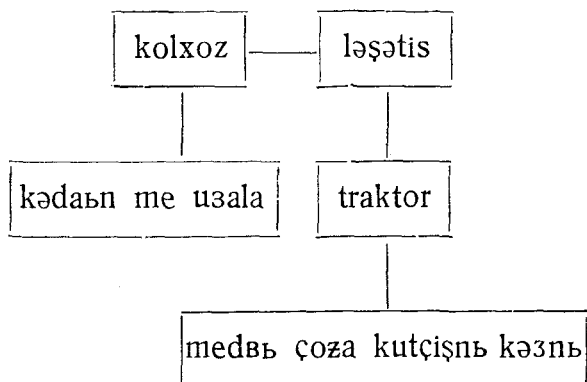

Vəraliş şleditis ruçsə, kədə ne ətrıy-ıi mijan kurəggez dıbnə vovlis. Koła viştasıs, kbz sija ıevna abu vəjəm. Sorıbs, kədə kotərtə mijan dırevna dıbnət, əddən cuklaşə. Kbzokıbs, kədə me arnas sađiti, koşmis.

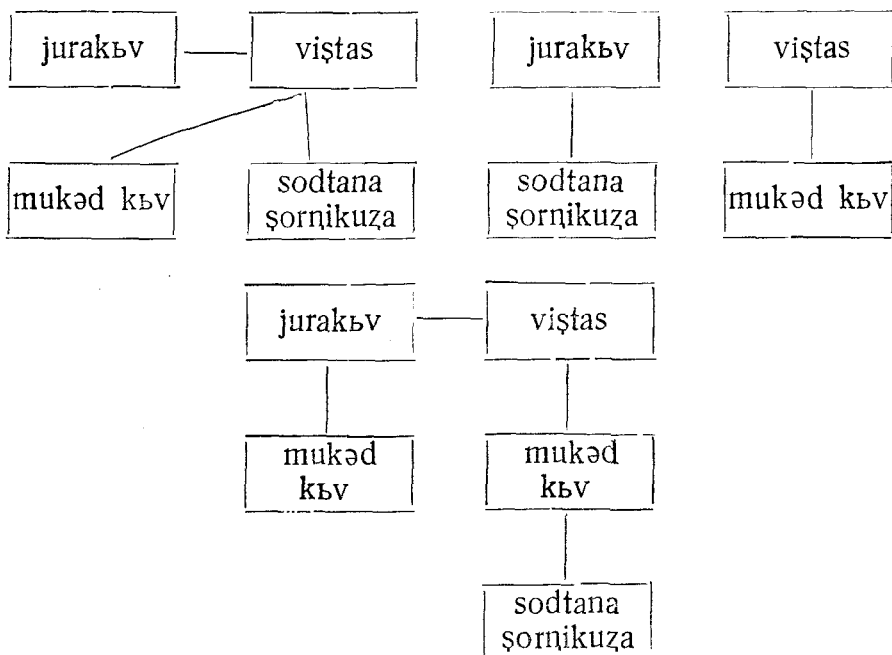
Şədkajjes pəzsənb kajpozıbn, kədə mijan gruppə maşter-skəjıbn keris. Me tədə, kbz resajtşə etə zadaçaıbs. Postanov-ıenno, kədə mi kerimə sobraınoıbn, pondis ıırnıb olanə.

Zadaça 49. Şornikuzaesə gızə stroçkaezə. Suvtətlə vəzaçuttez Kbıvvesə, kədna sodtana şornikuzaezən vezərtətsənb, ulıšan kbırvəntə.

Zadaça 50. Uliş şornikuzaesə gizlə etəəm ʧətozzeə. ʧətozzesə kerə aslanɤt tətəddəzə.

Kəzɤssəz, kədnalən eməş vordokkez, nuətə tələn. ʧoçkom os şoʒə tɤlənnəzəs, kədnə sija supɤta kutalə. Juraliş viştalıs vɤdənnɤslə, sto sobranɤno vəɤn loas koncert. Skola, kədaɲn mi velətçam, sulalə ju dorɤn. Tujɤs əddən uməl, sijen mi şormimə kino vɤlə. Paşkɤt şina tupkaɤs, kədə mijan velətçişşes kutisə, tən rɤtnas pɤssəma.

Zadaça 51. Viştə gizikə unapəvsa şornikuzaezas suvtətlə bə-
zaçuttez.

Sondi sajəvtçəm.

Mi kəlimə sto avgust 5-ət lunə sondi sajəvtças. Bədənəm
terpittəg vizçişim kər eta lunəs loktas. Asəvnas avgust 5-ət
lunə vəli kəmərə, mi polim, sto sondi sajəvtçəm og azzələ.
No nədər-məjiş lois miça. Mi vizətim sondi vələ ebnətəm
ştokloez pərjət, kədna ozlaq vəli zaptəmaş. Sondi vdrug pon-
dis sajəvtçənb şəd gəgrəsə predmet sajə kədə zagvəv siyə
vevttis. Şəd predmetəs — siyə təlis kədə sajə i pondis sajəvt-
çənb sondiəs. Sondişan kolis toko veknişik jugət poloska.
Bədəs prirodaən lənis vətte məjkə pondisə vizçişə avu vəv-
ləmə. Səvəryn sondi pondis mətçişə. Nədər məjiş siyə oz-
zamož pondis jugjavnə.

§ 9. Urçitan.

Zadaça 52. Ləddə şornikuzaesə. Kəzzəka gizəm kəvvesə gizə
torjə.

Kər potə kor,
kər zorizaşə mu,
kər sondi kəçəs
orsə jukət,
kər suskə,
şornitə pu pukət, —
mi suam:
tuləs!
Tuləs loktə, çu!

Кыз zadaçasə resajtim? **Кытçə** te munan? Talun kək mort
аву. Velətişəs emni?

Кəvvez кər, кыз, кытçə, ем, аву... i mukəd suşənb
urçitannezən.

Sodtət. Urçitannezən suənə kəvvez, kədna oz tuj nım-
tənb nə kadakylən, nə nımmezən (emañimən, nımtanən), nə
nımveztasən, nə kəkəvərən libə otsalan kəvnımən.

Urçitannez ovləny:

1) Kada urçitannez — kər, əni.

Kər te knigasə vajan?

Əni mi burzuj vylə og uzalə.

Kada urçitannezən-zə pozə suny kadakəvvez, kədna ber-
dny eməş kəvtorrez-ik da təm —

gizik

şojik...

uzavtəz

muntəz...

Gizikam tetrədəs pačkajti. Me Peçulə **muntəz** viştali.
tujissə boşny şərə.

Ik da **təz** kəvtorrez vərny vermasə sulavny mukəd kəv-
vezana kəvtorrez:

mun + təz + im.

uz + ik + ən

kerav + təz + as... i mukəd.

Keravtəzas pusə me bura vizəti.

Aşny me **muntəzim** te ordə pərala. **Şojikə** en şerav—vinđan.
Maçən **orsikə** kokəs dojdı.

2) Insa urçitannez — kət, tat, set, kəş, taş.

Kət te loktin? **Set** oz tuj munny. **Kəş** eta mortys? **Tat**
kolə qevna orətyşny kersə. **Taş** mi una turunsə vetçətvv-
lam.

Insa urçitannez berdiş, kəvtorrez sodtaləmən, pozə kerny
una mukəd urçitannez. Nija siz-zə nımtışşəny insa urçitanne-
zən.

kət + çə

kət + ən

tat + iş

set + çiniş... i s ozl.

Te **kətçə** munan? **Kətən**, Vanu, kolodkaat? Eta tatiş mor-
tyş. Veşkyta mun, a **setçin** jualan tujvezsə. **Kətənəş** tıjan
məssezny? Kəvzy, **kətənkə** zynğan kylə.

3) Keraп-vəçan urçitannez—**kь3, siz, etaz, i bьdəs**
nimtannez **a** kьvtorən pomas—

bur + **a**, uməl + **a**
jon + **a**, gərd + **a**;

i bьdəs kada kьvvez **təg** kьvtorən pomas—

vur + **təg**, kerav + **təg**
ignav + **təg**, pomav + **təg**.

Primerrez.

a) Moroz keras **siz, kь3** nekin oz ker. Me **siz** eg i vermь
sijə azzьvнь. **Kь3** te esti vuzin. **Etaz** tenat oz pet. Natasa
bura gizə, a me **uməla**. Flagsə əddən **gərda** miçətəmaş. Me
koknita Vişasə novjəta. Juralisьs medvəryn **ləga**-ni viştalis.

b) Jərnəsə **vurtəg** kolis. Uzəs **pomavtəg** og kol. Çur-
kəbьs **potkəttəg** kolis. **Jutəg, sojtəg** oz tuj ovнь. Eta zapo-
ньs **peslavitəg** koləma.

4) Mukəd urçitannez— **zik, vьvti, med, avu, em**.
Makşimьs **zik** mijan Grisakođ. Eteəm kadə me **zik** kь3
levza. Turunьs ne **vьvti** zə vəli dodđas. Viştav brigadirьslə,
med ьstis kinəskə. Mijan dєrevnaьn çəladşad **avu**, a posa-
das **em**.

Sodtət. 1. Medvь urçitanlə şetнь tədtəm vezərtas—sь
berdə suvtə **kə** kьvtot. **Kə** kьvtor urçitannezkət **kər, kьt,**
kьş, kь3, siz gizşə ətləbь: **kərkə, kьtkə, kьşkə, kьzkə**
sizkə.

Primerrez.

Oləmaş vələmaş **kərkə** pəriş gozja. Vedraşis vaьs **kьtkə**
petə. Vapkoьs **kьşkə** kəç kok azzəma. **Sizkə** əni pozə viş-
tavнь: uz pomalim bura.

2. Kolə-kə urçitanlə şetнь suşkişəm vezərtas, sek sь
ozə suvtətnь roç kьvtor **ne**. Pozə **ne** kьvtor tujə suvtətnь
komi kьvtor **avu**.

Seeəm şornikuzaeьzn, kьtən **ne** kьvtor tujə oz poz suv-
tətnь **avu**, sek suşkişan vezərtana urçitanьs gizşə ətləbь, a

kər pozə — gizşə torjən **nekət**, **nekəz** (oz tuj vištavn̄ „abu kət“, „abu kəz“).

ne tatiş — abu tatiş

ne set — abu set

ne etaz — abu etaz

ne bura — abu bura... i s. ozi.

Primerrez.

a) Çuzəmsə vezə vər i gort, i seki viļ v̄n̄ **nekin**, **nekər** oz çeg! **Nekəz** me eg verm̄ zadaçasə resitn̄. Tən vəralikə **nekinəs** eg azz̄v̄. **Nekinkət** eg jest̄ jortaşn̄. Eta dəmət v̄-lət **nekəz** oz tuj vuzn̄. **Nekər** me ız̄t ız̄t kar̄n̄ eg vəv̄l̄. Osəs me **nekər** eg azz̄v̄l̄.

b) Mort̄s eta **ne tatiş**. Mort̄s eta **abu tatiş**. **Ne etaz** koləm gizn̄. **Abu etaz** koləm gizn̄. **Ne bura** katoksə kişkaləmaş. Vəls eta **abu jon**. Vəls eta **ne jon**. **Ne tat** koləm kişkavn̄. **Abu tat** koləm kişkavn̄.

Zadaça 53. Ləddə şornikuzaesə. Kəzz̄ka gizəm urçitannesə gizə torjə. Viştalə, k̄əəm urçitannez nija — kada, insa, kerəm - vəçəm livə mukəd urçitannez.

Ojlanas novəas **zik** juḡt stovbez levtişişə. Çoza **əni** pon-dam vartn̄. Traktorres **bura** tavo gərəmaş. Tijan kolxoz̄n̄ **abu**-ja esə traktor̄s?

Vərres **tatən** pomtəmaş. **Kətçə** en vizət — ız̄n̄ jəz̄s pizə. Vişa, tenat **em** tetrad̄t? **Kətənəş** ti, son̄t kada lunnez? **Setçin**-pə kərrezən vetlən̄. **Nekəz** me eg verm̄ levt̄n̄ çurkasə. Me ız̄ali **p̄mavtəz**. **Kotraşikə** şojn̄-jun̄ vunətlan. Piła, **giztəg** en kol̄ tetrad̄tə. Vərə **munikə** mi ruçəs azz̄ylimə.

§ 10. Veşkət jəz şor̄ni.

Şornikuza, kədən̄ k̄liş-k̄lə viştaləm kinlişkə şor̄ni-təmsə, suşə **veşkət jəz şor̄niən**.

Veşkət jəz şor̄ni ləddikə golos vezən̄, a gizikə pas-jalən̄ siyə k̄kvəzaçutən.

1. Veşkət jəz şor̄ni oзын sulalən̄-kə avtorlən k̄v-vez — sek avtor̄s k̄vvez vərşən̄ suvtətşə k̄kçutapas.

Ленин вишталис: „Кин оз узав, сija оз i шoj“.

2. А авторлән кыввез сулалән-кә веşkыт жәз шорњи озьн, сек нь озә суvtәтшә вәзәçүт.

„Кин оз узав, сija оз шoj“, вишталис Ленин.

3. А авторлән кыввез сулалән-кә веşkыт жәз шорњи сәрас, сек нь озә i нь вәрә суvtәтшән вәзәçүттез.

„Кин оз узав, вишталис Ленин, сija оз i шoj“.

Веşkыт жәз шорњи вәрән сулалә-кә жуашан, ливә горәтан пас, сек сь вәрән, авторьс кыввез озьн, вәзәçүтсь оз суvtәтшь.

„Кин сетчин?“ жуалис çасовәј

„Суvt! En mun!“ горәтис сija.

Zadaça 54. Улиш primerresә gizikә vezлә siz, medь авторьслән кыввез сулалисә веşkыт жәз шорњи вәрас. Кытән kolas, авторьслиш кыввезә vermatә mestaiš mestәә sevtәтнь.

Brigadir вишталис: „Talun вәvvес вьдәnnьс узаләнь“. Кин-кә povzәмән горәтис: „Pozar! Pozar!“ Mišicioner suis: „Kolә, grazdana, oçeredә суvtнь“. Кытәнкә ьлн кинкә горәтис: „Lapko, Lapko, tu nañ!“ Mamә вишталис: „Paznajтнь kad-ñi“. Vozatәј жуалис: „Кин тijaн uдарник?“

Әтик вәјitiшлән шорњи вәрән сулалә-кә мәдик вәјitiшлән шорњи—сек вьд шорњи озьн суvtәтәнь куз кьрәв (tire) (—).

Веşkыт жәз шорњи кьквәзәçүтән сек оз пасjaшсь.

Авторьс кыввез вәршән веşkыт жәз шорњи gizсә ьзьт сьпасән.

Vәv vәјәтнь.

— Кытә, Sanko, kotәrtан?

— Vizzez вьлә.

— Vok mijankәt orsnь.

— Nekәr, termәša me.

— Мъј kernъ munan?

— Vəv vajətnъ koŋuk ьstis.

— A kыt mədan vuznъ? Dəmətsə kыlətəma.

— Kыlətəma? Me sek meŋiça dьnət gəgərtə.

Z a d a ç a 55. Uliş veşkыt jəz šorniesə gizə siz, medvъ kыkvəzaçuttesə ez kov suvtətnъ.

„Olan-vъlan!“ „Olan vъlan!“ „Мъј kыskan?“

„Pes“. „Къеəm pes,—turun taj!“ „Аззан турун, dak мъј-пə жуəšan.

„Kurəgin, мъј тырppetə нuzətin?“ „Žipunəs soti“. „Voçnъ pozə?“ „Da jemъs avu“. „Бзътja oštəbъs?“ „Vorotъs toko kolis“.

Z a d a ç a 56. Lьddə gizəmsə. Eməş-ja setən suvtəšanpasses? Gizikə pasjalə šornikuzaesə. Pasjalə veşkыt jəz šorniesə kыkçutapasən da kыkvəzaçuttezən.

Kolxoznik loktis Rikə pьris sija rajzemotdelə da јualə kin estən јuraliшъs jorttez къеəm tenat jort mog em rajzemotdelə јualə sъliш јuraliш kolxoznik vištalis ašsis mogsə me Švet“ kolxoziш lokti tatçə јuavnъ kər kolas podvodaesə ьstьnъ udobrenno vъla јuraliш suə 5-ət çislo kezə ьstə.

Z a d a ç a 57. Dumajtə da gizə ašsinъt šornikuzaez, medvъ nъьn veşkыt jəz šornikuza sulalis ena kыvvez vəгьn:

1)... i vajitə nъlə:...2) seeəm šorni:... 3)... sъlə panъt:... 4)... јualis sъliш:... 5)... pondis nъliш kornъ:... 6)... gorətiш:... 7)... kыtənkə ьlьn kыlis:...

Къз veşkыt jəz šorni vištavnъ aslat kыvvezən.

Z a d a ç a 58. Lьddə veşkыt jəz šorni medozza primeršis. Vizətə, къз sija vezšəm məd primeras, kuimət primeras. Mъla ena primerезьп avuəš vəzaçutapasess? Mъla məd primeras vəzaçut suvtətm? Mъla 3-ət primeras „vištalis“ kыv vəгьn vəzaçutъs avu?

1. Misa vištalis: „Mijan skolaьn ošsis pioner forpost“.

2. Misa vištalis, mijan skolaьn-pə oššəm pioner forpost.

3. Misa vištalis pioner forpost oššəm јъliш mijan skolaьn.

Veškýt jəz šornj pozə vištavn̄ i aslat kəvvezən. Siz vištalikə veškýt jəz šornjšis kəvvesə pozə vezl̄n̄, no medv̄ vezərtas̄s kol̄čis sija-zə.

Veškýt jəz šornj aslat kəvvezən vištaləm sušə ɲevəš-kýt jəz šornjən.

Zadaça 59. Uliš primerrezsis veškýt jəz šornjšə vištalə aslan̄t kəvvezən (ɲe veškýt jəz šornjən).

Kýtən pozas—gizə kəkpələs (ɲe ətməz)

То кьз.

Grisa vištalis: „Aeroplan lebzə“.

1. Grisa vištalis aeroplan lebzəm j̄liš.

2. Grisa vištalis, sto aeroplan lebzə.

3. Grisa vištalis, aeroplan pə lebzə.

Dezurnəj kazmətis: „Peremenās pomašsis“. Oła radən suis: „Me ačm̄ zaponsə vuri“. Vladimir vištalis: „Menam v̄dəs diagrammaes gotovəš“. Peťa suə: „Špektak pondətam 8 časə“. Golovin Viktor aslas tətəradə gizis: „Talun me k̄li, k̄z šədkaj š̄lis“. Doktor vištalis: „Małaria ovlə małarijnəj, nom kurtčəvtəmšan“. Jurališ keris juərtəm: „Komisšiaə vərjisə Katajov Petraəs da Starcova Saņaəs“.

§ 11. Šornikostk̄v.

Kəvvez ek! oj! ak! n̄! ok! bu|-bo!| buz-baz! ɲav!... i mukəd sušəp̄ šornikostk̄vvezən.

Nija ovləp̄ šornjən sek, kər mi vištalam niyə povzikə, zub̄t uvja, radujt̄cikə, zalejt̄ikə, gazet̄cikə... i s. oz. Una šornikostk̄vvez kolas̄p̄ eməš ɲeran kəvvez, kədna pəl-oz̄p̄ kylan s̄sə s̄ vāčkışəma vištaləp̄ (bu|-bo!| čiv-čiv! ɲav...!)

Šornikostk̄vvez vər̄p̄ suvtət̄šə gorətan pas, libə suvtət̄šə šornikuza vərəs, k̄z ovlə v̄d gorətan šornikuzāp̄.

Zadaça 60. Gizə enə primerresə. V̄d k̄z̄z̄kagizəm šornikostk̄vsə gizə torjə, da vištalə, m̄j kerikə, mi niyə gorəčamə.

Peṭu čirəstis: „Ek!.. Čuṇəs ʙzmitin!“ „Ak,... zoriʙʙs kʙeəm rəma!“ — suə Masa. Vərən kinkə gorəti: „Auu!.. „Ura!“ — gorəti otrjad. Pasa kaṇsə kʙtsalə: „Kss! kss!..“ Oj, kʙeəm pemʙt!“ — suis Miṭa. „Karr!.. Karr!..“, — gorətə kʙtənkə raka.

§ 12. Kʙkvuza kʙvvez.

Zadaça 61. Gizə šornikuzaesə. Kʙzzʙka gizəm kʙvvesə ulʂ-šan kʙrəvtlə. Ətik vuziʂ-ja nija sogməmaʂ?

Miṭuslən **šinkʙmmes** mʙjkə viʂəṇʙ. Mamə juktalis **čuz-vaən**. Inʙa uʂə Kama vʙlə.

Kʙvvez **šinkʙm**, **čuzva**, **Inʙa**, i mukəd suʂəṇʙ **kʙk-vuza kʙvvezən**, mədnoʂ niʂə suəṇʙ sloznəj **vuzakʙvvezən** (arkməmaʂ kʙk vuziʂ, **šin-kʙm čuz-va**, **In-va...**)

Ətik vuza kʙv suʂə prostəj vuza kʙlən (mʙr, va, nəʂ, zu, ʂu...) Sloznəj vuza kʙliʂ petəm kʙv siʂ i suʂə **sloznəj vuza kʙliʂ petəm sʂ** (**Inʙaʙs**, **čuzvatəg**, **šinkʙmmez...**)

Zadaça 62. Ena kʙkvuza kʙvveziʂ aʂə vuzzesə.

Kəʂva, Inʙa, voṭʙa, šinʙa, šinvop, šinkʙm, čuzva, jurvem, peṭpon, poepon, peṭkʙe, čuṇkʙe, čuṇpon, Velva, ʙʙʙa, Čaṇʙa.

§ 13. Sodtiʂana kʙvvez.

Zadaça 63. Ləddə šornikuzaesə. Kʙzzʙka gizəm kʙvvesə gizə torjə.

Vaʂiʙʂ, **ṇekə**, talun abu skolaas. Te ed, **naṭte**, on aʂʙʂ. Me viʂtali, **mʙʂa**, en vərʂət! Te talun, **tʙdalə**, on vermʂ uʂtə pomavṇʙ.

Kʙvvez **ṇekə**, **naṭte**, **mʙʂa**, **tʙdalə...** i mukəd suʂəṇʙ **sodtiʂana kʙvvezən**. Šornikuzaʙn sodtiʂana kʙvvez kʙk-nan pomʂanaʂ paʂjaʂəṇʙ vəʂačuttezən (a sulalə-kə sodtiʂana kʙv kədəkə šornikuza pomʙn, sek paʂjaʂə ətik čutən.

Primerrez.

Tʙdalə, šormas tavo tulʂʂʂ.

Tavo, **tʙdalə**, šormas tulʂʂʂ.

Tavo šormas tulʂʂʂ, **tʙdalə**.

Sodtət. Komi kыln to кѳѳмәш emәш sodtišana кѳvvez:
natte, bytte, mьsa, vәra, toko, burakә, medәk, ңekә, tьdalә.

Zadaça 64. Gizә vьliш sodtišana кѳvvesә tetradә. Bьd sodti-
šana кѳv vьlә dumajtә da gizә кѳѳmkә ѕornikuza. Sodtišana кѳvvesә
әtmәdәrшаң pasjalә vәzaçuttezen.

§ 14. Zendәtәm кѳvvez.

Kңigaez, a çastәzьk gazettez lьddikә, pantašlәnь seeәm
кѳvvez, kәdna kerәmaш ңe әtik кьliш, zendәtәmәn.

Šelškәj Sovet tujә suәnь **Šelsovet.**

Narodnәj sud tujә — „ — Narsud.

Masinno traktornәj stancia tujә suәnь MTS... i siz
ozlaң.

Zadaça 65. Gizә zendәtәm кѳvvesә. Bьd кѳvsә vištalә, кѳѳm
кѳvtorreziш sija.

CK VKP(Б) VLKSM, Komintern, Narkompos, Narkomsvjaz,
Narkomzem, KIM, Revvojensovet, Narkomvojenmor, ispolkom,
Narkomfin, OGPU, Ogiz, Sovnarkom, CIK, SSSR, Šelsovet,
MOPR, ODN, USSR, BSSR, RKI, narsud, MTS, profsojuz,
RSFSR, rono, rik, Donbas, Kuzbas, ZSFSR, Osoaviaxim.

Terminnez

- Emañim — имя существительное.
Kadaкѣв — глагол
Jura кѣв — подлежащее
Viştas — сказуемое
Lьd — число
Nimvezan — склонение
Vezan — падеж
Asalan кѣвtor — притяжательный суффикс
Asalan emañim — притяжательное существ.
Asñim — собственное имя
Bьdñim — нарицательное имя
Otsalan кѣвñimmez — служебные имена
Nimtan — имя прилагательное
Emañim - ñimtan — существительное — прилагательное
Nimveztas — местоимение
Morta (morta forma) — лицо
Jitlaliş ñimveztassez — относительные местоим.
Bertana ñimveztas — возвратное местоим.
Ənça kad — настоящее время
Şin озьп çulaləm kad — прошедшее очевидное
Şin saşьп çulaləm kad — прошедшее неочевидное
Loan kad — будущее время
Tədmətantəm kadaкѣв — неопределенная форма глагола (инфинитив)
Mьţalan kadaкѣв — из'явит. форма глагола
Əktan kadaкѣв — повелит. форма глагола
Suşkişan kadaкѣв — отрицательной глагол
Viştalan şorñikuza — повествовательное предложение
Lьda ñim — имя числительное
Kitəstan кѣв — слово обращения
Jitətkѣв — союз
Zenьt şorñikuza (ətpəvsa-şorñikuza) — простое предложение.
Unapəvsa şorñikuza — сложное предложение
Jura şorñikuza — главное предлож.
Sodtana şorñikuza — придаточное предлож.
Urçitan — наречие
Veşкьt jəz şorñi — чужая (прямая) речь
Şorñikostкѣв — вводные слова
Кѣквуza кѣвvez — двухкоренные слова
Sodtişana кѣвvez — двухкоренные слова
Zendətam кѣвvez — сложно-сокращенные слова
Ətikroda кѣвvez — однородные слова
Neveşкьt jəz şorñi — косвенная речь
-

Kuimät vo. *lisbok*

§ 1.	Şornıkuzaǵn kǵvvez-lǵn jıtşǵm.	3
§ 2.	Emaǵım	5
§ 3.	Kadaǵv.	9
§ 4.	Şornıkuzaǵn jura kǵv da vıřtas	12
§ 5.	Mukǵd kǵvvez řornıkuzaǵn	15
§ 6.	Kǵz řornıkuzaǵn kǵvvez vezşǵnǵ.	19
§ 7.	Emaǵımmezlǵn lǵd .	21
§ 8.	Emaǵım — kǵr jura kǵv, a kǵr mukǵd kǵv řornıkuzaǵn	23
§ 9.	Emaǵımmezlǵn vezan-nez	24
§ 10.	Asalan kǵvtor emaǵımlǵn	31
§ 11.	Asalan emaǵımmezlǵn ǵımvezan	32
§ 12.	Emaǵım verdǵn kǵv-torrez ıǵǵj, ok, zug .	36
§ 13.	Kǵkrǵvsa şbez jǵlıř kǵv şǵrǵn da „j“ jǵlıř. .	38
§ 14.	Eş „j-a“ kǵvvez jǵlıř kǵv şǵrǵn.	39
§ 15.	Asǵım. Bǵdǵım . . .	—
§ 16.	Otsalan kǵvǵımmez .	40
§ 17.	ǵımtan.	41
§ 18.	ǵımtan verdǵn kǵv-torrez	45
§ 19.	ǵımtannezlǵn ǵımvezan	47
§ 20.	Asalan kǵvtorrez ǵımtannez verdǵn. . . .	49
§ 21.	Kǵr ǵımtan sogmǵ mǵdik řornı torıř . .	—

§ 22.	Emaǵım-ǵımtan. . .	51
§ 23.	ǵımveztas	52
§ 24.	Jıtłalıř i mukǵd ǵımveztasşez	56
§ 25.	Kadaǵv vezan . . .	60
§ 26.	Kadaǵvılǵn kaddeez .	62
§ 27.	Tǵdmǵtantǵm kadaǵv	66
§ 28.	Mıřçalan kadaǵv. .	68
§ 29.	Şǵktan kadaǵv. . .	69
§ 30.	Suřķıřan kadaǵv . .	70
§ 31.	Kadaǵv řornıkuzaǵn	72
§ 32.	Kadaǵvvez şunǵ, pu- nǵ, nunǵ	73
§ 33.	Kadaǵv pommez „ǵnǵ“ „ıǵnǵ“	74
§ 34.	Kadaǵv verdǵn kǵv-torrez.	75

Noǵıt vo.

§ 1.	Vıřtalan, juaşan da gorǵtan řornıkuzaez	76
§ 2.	Lǵdanım.	80
§ 3.	Kıtǵstan kǵv	84
§ 4.	Jıtǵtkǵv.	86
§ 5.	ǵe ǵtik jura kǵla da ǵe ǵtik vıřtasa řornıkuzaez	87
§ 6.	ǵe ǵtik mukǵd kǵv-veza řornıkuzaez . .	90
§ 7.	Unapǵvsa řornıkuza.	95
§ 8.	Jura da soddana řornıkuzaez	97
§ 9.	Urçitan.	102
§ 10.	Veřķıt jǵz řornı . .	105
§ 11.	Şornıkostkǵv	108
§ 12.	Kǵkvuza kǵvvez. . .	109
§ 13.	Soddıřana kǵvvez . .	—
§ 14.	Zendǵtǵm kǵvvez . .	110

Допыс 65 иґ. Ререрлот 30 иґ.
Цена коп. Переплет коп.

У. 12 н.

Ф. ЗУБОВ
УЧЕБНИК
КОМИ ЯЗЫКА
(ГРАММАТИКА)
ДЛЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ
3-й и 4-й годы обучения

На коми-пермяцком языке